ספרי מוסר

ספר עמל ישראל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר עמל ישראל

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-עמל-ישראל/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
מודים דרבנן 7
הסכמות 9
פרק א - חשיבות התורה 9
היסוד שעליו עומד העולם 9
עיקר ההצלחה תלויה עד כמה רוצים להצליח 10
התנאי להרגשת מתיקות בתורה 10
מתיקות התורה ניתנת לכל אחד שרוצה באמת 11
ושמחת בכל הטוב, ואין טוב אלא תורה . 12
עד כמה זוכה הממית עצמו על התורה . 12
אוהב תורה לא ישבע תורה 13
יש דרגות ל"רצון" 13
יום אחד בביהמ"ד, מאלף שנים בארמון . 14
לימוד תורה חשוב יותר ממקריב עצמו לפני השי"ת 15
הביאני המלך חדריו 16
בזכות לומד התורה העולם עומד 16
פרק ב - מיעוט תענוג 17
אהבת התענוגים ואהבת התורה הם שני הפכים 17
המפריעים בלימוד התורה 17
ככל שמתרחק מהחומר, כך מתקרב לה' 18
דרגת הדבקות בלימוד התורה 19
ובמושב לצים לא ישב 19
לא תמצא התורה אצל מבקש תענוגים . 20
מסירות לתורה מסלקת את התאוות . . . 21
בזכות המערה זכה לאוקמי גירסא 21
בהסרת התענוגים כלולים שני עניינים . . 22
מי שנהנה בעוה"ז מנכים לו מהעוה"ב . . 24
פרק הישן 25
מעייף עצמו על לימוד התורה 25
הרדיפה אחר התענוגים 25
אין למעט מהמוכרח 26
שבירת המידות 27
הנמשך אחר התאוה מפסיד נצח 27
ממה כן יש לעשות עסק 29
פרק ג - מיעוט שינה 29
מהי אריכות ימים? 29
גדר מיעוט שינה 30
כיצד נברר מה כן מוכרח ומה לא 30
רוב חכמת האדם ממה שלומד בלילה . . 31
אין שום טעם ללכת לישון מוקדם 32
מה עדיף להוסיף בלימוד הלילה או לקום מוקדם לתפילה בנץ 34
יותר קל למשוך את הלילה מאשר לקום באמצע הלילה 35
כיצד לזכות לכתרה של תורה 36
התמדה בלימוד בלילה 36
איזה סוג של יסורים אתה מעדיף 37
חבל על הזמן, כי באמת חבל על הזמן . 38
ישנם דרגות בביטול תורה 39
כמה לישון בלילה 39
מסירות נפש לתורה 40
אהבת התורה צריכה להיות כמו צלי אש 41
ממית עצמו על התורה 41
צריך לחוש עד כמה יקרה היא מפנינים . 42
עוד מעט יגיעו ימים ארוכים שנישן בהם 43

נותן חינו בעיני הבריות 44
פרק ד - בואו חשבון 45
באיזו מצוה יוכל לכבוש את יצה"ר 45
כמה זמן יכול בחור ישיבה או אברך ללמוד ביום 46
על מה מבזבזים את רוב הזמן? 46
כאן זה לא שיעור למוזיקה 47
מי שחלקו מיושבי ביהמ"ד קיבל טובה מעל כולם 47
שלא נאבד את הזכות הגדולה ח"ו 48
מתוך שלא לשמה יבוא לשמה 49
עד כמה לחוס על ביטול תורה 49
מהי מטרת האכילה? 50
מאזן שנתי 51
היום קצר והמלאכה מרובה 52
על מה הקב"ה בוכה בכל יום 52
באיזה חברותא לבחור 54
איזה דיבור מקצר חיים 54
העבירה הכי חמורה היא ביטול תורה . . 56
מידה כנגד מידה 57
כמה יש להיזהר בזמן הסדרים 58
ממית עצמו באהלה של תורה 59
קנאת סופרים תרבה חכמה 59
פרק ה - גודל הסייעתא דשמיא 60
גודל הסייעתא דשמיא הניתנת למי שמתאמץ בכל כוחו 60
כל ההתחלות קשות 61
פרק ו - עמל התורה 63
העמלים מקבלים שכר 63
כל הברכות שהבטיחה התורה הוא בעבור העמל 65
מה נקרה לימוד תורה 65
כמה צריך לעמול כדי לזכות לתורה 67
אם אין עמל בתורה יש עמל צבא 69
רק ע"י שקידה והתמדה זוכים לתורה . . 70
על מה הלל, אליעזר בן חרסום, ויוסף מחייבים 71
כיצד חלש הכשרונות יכול לזכות לתורה 73
מהי המטרה בלימוד התורה 74
האם יש ציווי לעמול בתורה 74
פרק ז - אין ייאוש 77
המקיימה מעוני סופו לקיימה מעושר . . 78
אף פעם לא מאוחר, צריך לזכור זאת תמיד 81
הגיל עושה את שלו, לא שייך בתורה . . . 82
מי צריך יותר חיזוק בתורה אברך או בעה"ב? 84
מה יתרון לאדם בעמלו 85
מזה ומזה אל תנח ידך 87
איזה הוא חכם הלומד מכל אדם, וגם מהרע 87
על מה צריך לבכות ולהתחנן 88
כמה אתה מוכן לשלם 89
השמח בחלקו 90
הנותן ליעף כח 91
סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה 92
פרק ח - בעניין החזרה 93
ניצול השבת בלימוד התורה 94
עבודת היצר על החזרה 94
הצורך בסייעתא דשמיא לזכרון 94
לחזור בע"פ מועיל פי כמה ממתוך הכתוב 95
בלי חזרה לא ישאר לך כלום 95
סגולות המועילות לזיכרון 96

עשב הפלדור 96
עד כמה חמור לא לחזור 97
מאמץ קטן ואתה לפניו 98
פרק ט - ענוה בלימוד התורה 99
כיצד זוכים לכוין לאמת 99
להרגיש שהוא עדיין חסר 100
מפיו דעת ותבונה 101
להודות על האמת 101
ידיעה מתוך כשלון 102
אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם . 102
פרק י - לימוד ההלכה 103
מהי תכלית הלימוד? 103
ותומכיה מאושר 104
הנאה מיוחדת יש בלימוד ההלכה 105
הלימוד שיוצאים בו י"ח ת"ת 106
למי מתאים לימוד דף היומי 106
שואל כעניין ומשיב כהלכה 108
הסיפוק שיש מלימוד ההלכות 109
מהו לימוד תורה לשמה 109
השפיץ שבתורה 110
סיני ועוקר הרים, סיני עיקר 110
יגעתי ומצאתי תאמן 111
לימוד הלכות שבת 114
כל השונה הלכות 115
לפסוק הלכה מתוך השו"ע 115

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - **אסור בשימוש מסחרי**
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) **ל הרב ישראל שלום שליט"א**

פרקי עידוד וחיזוק בלימוד, עמל והתמדה בתורה.

חברתיו וערכתיו בחסדי ה' עלי - הצב"י ישראל ב"ר יצחק שלום ס"ט
פעיה"ת רכסים ת"ו - שלהי אייר תשע"ה פ"ק
טלפון להזמנות: 052-7143500 כתובת למשלוח תגובות והערות: רח' כלניות 17 רכסים ת.ד. 3138

הקדמה

מתוך שבח והודיה לבורא עולם על כל חסדיו אשר עשה ועושה עמדי בכל שעה, ומודים אנחנו לו על ששם חלקינו מיושבי בית המדרש לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ואילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו ושיפתותינו שבח כמרחבי רקיע אין אנחנו מספיקים להודות לו על אחת מאלף אלפי אלפים ורב רבי רבבות פעמים על החסד שעושה עמנו ואם אבותינו. ובפרט רצוני להודות על שזיכני לערוך ולחבר ספר זה המדבר **על חיזוק ועידוד בעמל ובהתמדת התורה.**

חיבור זה נכתב למעלה מעשור שנים, אשר קראנו ולמדנו בכמה וכמה ספרים המדברים בעניין לימוד התורה, ותוך כדי לימוד בספרים אלו עלה בדעתי להוסיף דברים הצריכים חיזוק בקרב לומדי התורה, ובסייעתא דשמיא זכינו להוציא לאור חיבור זה, בתקוה שיהיה לעזר אצל חובשי בית המדרש.

חיבור זה רובו מלוקט מיסודם של רבותינו הראשונים והאחרונים אשר הם למאור עינינו. **חז"ל אומ' בברכות** (לב:) **ארבע דברים צריכים חיזוק ואלו הן, תורה, מעשים טובים, תפילה, ודרך ארץ. ומתוך ארבעת הדברים הקודם לכל הוא התורה. וכתב רש"י "שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כוחו".** חיזוק בתורה הוא דבר שצריך יום יום, ועל כן ראינו להוציא ספר זה הנצרך יום יום לשוחרי התורה. ובפרט לבחורי ישיבה ואברכים שהוגים בתורה יומם ולילה, אשר נחוץ להם חיזוק רב בעניין זה, שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ויצה"ר תפקידו להטיל רפיון בלומדי התורה, וכשם שכל בעל מלאכה זקוק לשמור על האברים אשר בהם הוא מתעסק כגון החזן בגרונו, והסופר בידיו, כן עמלי התורה צריכים לדאוג ולשמור על ישוב הדעת והמדרבנים לתורה.

נסיתי לבאר עד כמה שיד שכלי מגעת, שכדי לגדול בתורה ולהיות תלמיד חכם, צריך האדם מצד עצמו להשקיע ולהתאמץ הן בעמל והן בניצול הזמן והן בהתמדה וככל

שישקיע יותר כן יגדל יותר, אם ישקיע מעט יגדל מעט, ישקיע הרבה יגדל הרבה כגודל ההשקעה כן גודל ההצלחה, "ה' צילך על יד ימינך", "אני לדודי ודודי לי".

הרמב"ם (בהל' ת"ת פ"ג ה"ו) כותב מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו "כראוי" להיות מוכתר בכתר תורה לא ישיח דעתו לדברים אחרים ע"כ. מבואר שכדי לזכות לכתר תורה צריך לקיים את מצות ת"ת "כראוי" שזה אומר מסירות נפש לתורה, שכן כתוב אדם כי ימות האהל (במדבר יט, יד) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו עליה.

וזה שלרוב חשיבות התורה ויקרותה הנוראה בודאי שלא יתכן לקנותה באופן עראי, כי הדבר פשוט שכל דבר יקר צריך לשלם עבורו כסף רב, כגון אבנים טובות ומרגליות, כדי לקנותם יש לשלם כסף רב, משום שהדבר הנקנה יקר מאוד. **כ"ש וק"ו שכדי לקנות את התורה שהיא דבר נצחי, צריך לשלם סכום הגון כפי יקרותה, אולם התשלום כאן הוא לא בכסף אלא בעמל רב בלתי פוסק** (אשרי מי שעמלו בתורה, פתיחה).

אמרו חז"ל (ירושלמי ברכות ב, א) כל האומר שמועה משם אומרה שפתותיו רוחשות בקבר. וכתב מרן החיד"א (ראש דוד פ' חקת עמ' תסו) בשם "פנים מאירות" שגם אם נאמרה שמועה שלא בשם אומרה שפתותיו דובבות, ואף אם נאמר בשם מישהו אחר, אין הקב"ה מקפח שכר בעל השמועה האמיתי, ולפניו הוא גלוי מי בעל הדברים ושפתותיו דובבות. ופעמים כתבנו הדברים מבלי להזכיר בשם אומרם, והטעם שאיננו זוכרים מקורם, אבל גלוי וידוע לפני בורא עולם מי הוא בעל הדברים.

מודים דרבנן

בראש ובראשונה רצוני להודות להורי היקרים, מו"ר אבי **ר' יצחק הי"ו**, ומרת אימי **שושנה תחי'**, על שגידלוני והביאוני עד הלום, ועוזרים ותומכים בלי הפסקה כדי שהשב באוהלה של תורה, השי"ת יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם אכי"ר.

וכן רצוני להודות לראש הכולל **הרה"ג משה יעקובי שליט"א** אשר מוסר נפשו מזה שנים רבות למען אברכי הכולל, ודואג לכל מחסורם, יה"ר מלפני אבינו שבשמים שיתמיד בריאותו, ויזכהו להגדיל תורה ולהאדירה, ויראה נחת מכל יוצאי חלציו, אכי"ר.

לא אחשוך פי מלהודות למורי ורבי עטרת ראשי **הרה"ג יואב אליצור שליט"א** ראש הכולל, אשר מיום לומדי בביהמ"ד הנחני בדרך האמת, הן בלימוד ההלכה והן בעבודת ה', דברים רבים נאמרו בספר מתוך "רשותו". יה"ר מלפני אבינו שבשמים שיתמיד בריאותו וימשיך להפיץ תורה ברבים, ולהעמיד תלמידים, ויזכה לראות נחת מכל יוצאי חלציו, ולראות בניו ת"ח גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, אכי"ר.

וכן רצוני להודות **לרב נתן הופמן שליט"א** שמזה שנים רבות תומך בי בכולל, ובעזרתו אני זוכה לישב בחצרות בית ה' ולעסוק בתורה, יה"ר שהשי"ת יתמיד בריאותו, ויאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלמה מעם ה', ויזכה לראות נחת מכל יוצאי חלציו אכי"ר.

וכן רצוני להודות **לידידי הרב יצחק אדרי שליט"א** על עזרתו הרבה בהגהת הספר, שבכך הספר יצא מתוקן יותר, יה"ר שיזכו הוא ורעייתו לראות בניהם גדלים בתורה וירי"ש טהורה, אכי"ר.

וכן רצוני לברך מקרב לב את חמי מר **ר' אליהו דהן הי"ו** ואת חמותי מרת **סמדר תחי'**, יה"ר שיזכו לנחת מכל יוצאי חלציהם, ולראות בניהם גדלים על אדני התורה והיראה אכי"ר.

וברכה לעצמה קובע האברך היקר והנעלה גיסי **הרב משה סופר שליט"א** אשר נטל חלק גדול בהוצאת הספר, הן בעריכה, והן בעימוד, ובעזרתו זכינו לברך על המוגמר ולהוציא את הספר לאור. יה"ר שהוא ורעייתו יזכו לראות את בנם ת"ח גדול בתורה ויראת ה' טהורה. אכי"ר.

וכן את גיסי היקר **ר' נתנאל דהן** הי"ו יה"ר שיזכה לעלות מעלה מעלה בתורה ויראת ה' טהורה, ויזכו הוא ורעייתו לראות בניהם ת"ח גדולים בתורה ויראת ה' טהורה אכי"ר.

וכן רצוני להודות ולברך את **בנותי ברוריה** תחי', **אלישבע** תחי' **ויעל** תחי' על עזרתם הרבה בהדפסת הספר, יה"ר שילכו בדרך אימותינו הקדושות והצנועות, ויזכו להקים בית של תורה ויראת ה' טהורה, אכי"ר.

ועתה אברך ולי נאה לברך מעומקא דליבא את רעייתי, נוות ביתי, עיקר הבית, אשת חיל ועטרת בעלה, **מרת מירב תחי'**, אשר מוסרת נפשה שנים רבות, ימים ולילות, ומאפשרת לי לשבת בחצרות בית ה', ביישוב הדעת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומוסרת נפשה בחינוך הבנים והבנות, ונושאת בעול הבית בצניעות ובבינה היתרה שניתנה לה. יה"ר מלפני בורא העולמים שיתמיד בריאותה לעבודתו יתברך, וניזכה לראות נחת מכל יוצאי חלצינו, ולראות בנינו תלמידי חכמים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו עד עולם. אמן.

ואני תפילה לבורא עולם שספר זה יביא תועלת רבה ללומדי ועמלי התורה. ויה"ר שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. אכי"ר.

הצעיר באלפי ישראל
ישראל ב"ר יצחק **שלום** ס"ט
פעיה"ת רכסים ת"ו
אייר תשע"ה לפ"ק

הסכמות

בספר המודפס מופיעות ההסכמות הבאות אשר לא הובאו כאן מסיבות טכניות:
הסכמת מרן הראשל"צ רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל זיע"א (על הספר "ברכת ישראל").
הסכמת מרן הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א
הסכמת הרב הגאון אברהם לוגסי שליט"א דיין ומו"צ בק"ק רכסים וראש כולל "לוית חן"
הסכמת ראש הכולל דביהמ"ד "מאורות" הרה"ג משה יעקובי שליט"א
הסכמת ראש הכולל מורי ועטרת ראשי הרה"ג יואב אליצור שליט"א

פרק א - חשיבות התורה

היסוד שעליו עומד העולם

אחד מהיסודות שהעולם עומד עליהם הוא "לימוד התורה", כדברי התנא באבות (ריש פרק א') על שלושה דברים העולם עומד על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים. והקדים בתחילה על התורה להורות לנו כי מעלה זו עולה על כולנה, וכמו שאמר התנא תלמוד תורה כנגד כולם, וכן בברכות (לב:) נאמר ארבעה צריכים חיזוק, תורה וכו', והראשון מהארבעה הוא תורה, וזאת כדי להראות לנו כמה חשובה התורה שבכל מקום היא קודמת, שתכלית ירידת האדם לעוה"ז היא כדי לעסוק בתורה. וכן אמרו גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר, אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג).

רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ושמאי, הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת (אבות פ"ב). אמר ר' אלעזר (סנהדרין צט:) כל אדם לעמל נברא שנאמר, כי אדם לעמל יולד (איוב ה) ואיני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו", הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה, אם לעמל שיחה, כשהוא אומר "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך" (יהושע א) הוי אומר לעמל תורה נברא. וכתיב "וכל חפציך לא ישוו בה" ואמרו חז"ל בירושלמי ריש פאה, כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד מן התורה, ואפי' כל המצוות אינם שוים לדבר אחד מן התורה. היינו ששכרה כנגד כולן.

{ועיין בערוה"ש שכתב על הירושלמי הנ"ל שאין לשאול דא"כ במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים למה מפסיקין מן התורה לקיים המצוה? דזהו ודאי דתורה בלי מצוות לאו כלום הוא, וכל מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, ותכלית התורה היא ללמוד וללמד לשמור **ולעשות**, אבל כשאפשר לעשות ע"י אחרים, מצות לימוד תורה גדול מהמעשה (הלכות ת"ת סי' רמו ס"ב).}

עיקר ההצלחה תלויה עד כמה רוצים להצליח

כתוב בחז"ל כתר כהונה ניתן לאהרן ולזרעו, כתר מלכות ניתן לדוד המלך ולזרעו, וכתר תורה מונח בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבוא ויטול, ומשמע שלגבי תורה צריך לבוא וליטול, ומאידך אמרו חז"ל על הפסוק, "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ומוכח דאין התורה באה בקלות ולא סגי בנטילה.

ונ"ל שחז"ל דקדקו בלשונם ואמרו כל "הרוצה" ליטול, הכונה שעיקר ההצלחה תלויה ברצונו של האדם, שאם יש לו רצון וחשק ממילא הדבר יבוא בצורה קלה בבחינת "ליטול", אולם באמת כדי לקנות את התורה שיתקיים תלמודו בידו צריך שימית עצמו עליה, ואם יעשה זאת בחשק ורצון לא ירגיש בקשיים (קובץ לוית חן, עמ' קע).

התנאי להרגשת מתיקות בתורה

וכדי לזכות לחשק ואהבה בלימוד התורה, כותב הגר"א (אבן שלמה פ"ו) **שאם יקבל על עצמו עול תורה רק אז ירגיש בה מתיקות** וע"י זה ישיג אהבת התורה ויהיה לו חשק ללמוד. והיינו שא"א להרגיש במתיקות התורה אלא ע"י שיעסוק בתורה בכל כוחו וחשקו, ויתאמץ לעמול בה, הן מבחינה פיזית, והן מבחינה רוחנית בעיון היטב, וכשהאדם מקבל חשק בלימוד, אז כל הלימוד נראה אחרת, מוכנים להשקיע, ישנה הבנה ברורה יותר בלימוד, מרגישים סיפוק מהלימוד, קמים בבוקר לעבודת ה' בשמחה, ולכן ככל שיתאמץ ויקבל על עצמו עול התורה, כך יגדל החשק והאהבה בלימוד התורה. **ומי** שלא קיבל על עצמו עול התורה, לעולם לא ירגיש במתיקות התורה, וכדברי הגר"א שאם מקבל על עצמו עול התורה **רק אז ירגיש במתיקות התורה**, ומימלא אותם שלא קבלו עול התורה על עצמם ולא עמלו בתורה כדבעי, ואומרים שמרגישים מתיקות בתורה, אינו אלא דמיון שווא, שהרי כדי להרגיש מתיקות בתורה צריך שיהיה ראשו ורובו בתורה, ורק אז ירגיש את המתיקות שדיברו עליה רבותינו.

מתיקות התורה ניתנת לכל אחד שרוצה באמת

וכותב באור החיים הקדוש על התורה (דברים פ' כי תבוא פס' יא') על הפסוק "ושמחת בכל הטוב" **אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם** ע"כ.

ונראה להסביר בדבריו דמ"ש שאם היו מרגישים במתיקות התורה היו משתגעים אחריה, כונתו שאחר שהאדם טעם את מתיקות התורה הוא משתגע ונמשך אחריה כברזל אחר המגנט, וכמו שרואים אצל גדולי ישראל שלומדים עד שעות הלילה המאוחרות, ואוכלים פת במלח רק כדי להתקיים, ועוד כהנה דברים שלא מוצאים אצל בני אדם מן השורה, וכל זה משום שהם משתגעים אחר התורה, שאחר שטועמים את מתיקות התורה, רוצים עוד ועוד. ולכן מה שאמר שהיו משתגעים אחריה היינו שהתנהגו שלא כדרך בני אדם הרגילים, שביחס אל שאר בני האדם נחשבו כלא נורמלים.

ומתיקות זו היא לאו דוקא אצל גדולי ישראל אלא שזו רק דוגמא, **אלא כל אחד מישראל אשר נדבה רוחו לקבל על עצמו עול התורה ולעמול כראוי יזכה למתיקות התורה כמ"ש הגר"א.**

המעשה הבא ימחיש לנו מהי מתיקות התורה. הרה"ג רבי דוד יוסף שליט"א (בנו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל) סיפר על אביו: בימי בחרותו של אבי מורי זצוק"ל, עת למד בישיבת פורת יוסף, הוחלט על דעת ראש הישיבה רבי עזרא עטיה זצ"ל וחבריו לצאת לתפילה על קברות צדיקים למשך שבוע ימים ולהעטיר בעד המצב הקשה של הישיבה באותם ימים. כשהגיעו האוטובוסים לרחבת הישיבה עלו כל התלמידים והתכוננו לנסיעה וכן עלה איתם גם אבא זצוק"ל, לאחר מס' דקות כשהבחין אבא שאין איש שם לב, ירד מהאוטובוס נכנס לחדרו בישיבה והתחיל ללמוד, משהבחין בכך רבי שלום הכהן שליט"א ירד מהאוטובוס וניגש למרן לשאול אותו מדוע פורש הוא מהציבור, **ואבא ענה לו אתה צודק אבל אינני מסוגל להתנתק מהלימוד למשך שבוע ימים**. לאחר שבוע כשחזרו מהנסיעה, פגש רבי שלום הכהן שליט"א את מרן בחדרו באותו מקום, ומצאו עסוק במסכת בבא קמא בדף צח, ושאל אותו האם הספקת ללמוד במשך שבוע מדף ב' עד דף צח? ומרן השיב לו שאכן כן, הספקתי ללמוד תשעים ושמונה דפי גמרא בימים אלו.

לפיכך נתקנה ברכה מיוחדת בברכות התורה בנוסח "**והערב נא** ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו, שהיא בקשה הנועדת לזכות **במתיקות ובעריבות** שיש בתוה"ק.

וכן כתוב בזוהר (דף קיא ע"א) דמזונא דעוה"ב לאו איהי בהאי עלמא, אלא בצמצומא זעירא (המזון של העוה"ב אינו נמצא בעוה"ז אלא בצמצום גדול) דחילא דיליה אשתכח במתיקות דאורייתא (הכח שלו נמצא במתיקות התורה).

ושמחת בכל הטוב, ואין טוב אלא תורה

ידועים ומפורסמים דבריו של בעל האגלי טל על הל' שבת בהקדמתו וז"ל: קצת בנ"א טועים מדרך השכל בעניין לימוד התורה הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ומתענג בלימוד אין זה לימוד כ"כ לשמה, שהרי מערב בלימודו גם הנאת עצמו וכו', ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבה כי זהו עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי התורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה נעשה דבוק לתורה.

עד כמה זוכה הממית עצמו על התורה

נאמר באבות (פ"א מ"א) משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וכו', וכותב רש"י שמשה מסר את התורה ליהושע משום שהיה **ממית עצמו על התורה**, שנאמר "ויהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האוהל" ולא רצה למוסרה לאלעזר ופנחס ולא לשבעים זקנים המתנבאים במחנה, ואף שנאמר על פנחס תורת אמת היתה בפיהו, והסבירו המפרשים שזה קאי על סודות התורה, מ"מ עדיין לא בא למדרגת ממית עצמו עליה כיהושע. פנחס לא הגיע למדרגת מסירות נפש לתורה כמו ליהושע ולכן לא נמסרו לו אותן סודות התורה שנמסרו ליהושע.

כמה מבהיל הדבר, פנחס בו אלעזר בו אהרן הכהן שנאמר עליו מלאך ה' צבאות, וזכה "להנני נותן לו את בריתי שלום" עדיין לא זכה להיות מקבל סודות התורה (כמובן לפי רום דרגתו), וזה משום שהיה חסר בשיעור של מסירות הנפש הנחוצה לזה, וליהושע היה אותו שיעור ולכן זכה להיות מעביר התורה הלאה (עטרת יעקב על מס' בב"מ בסופו).

אומ' חז"ל על הפסוק, אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' (משלי ב, ד), אם אתה מחפש אחרי דברי תורה כמטמונים אין הקב"ה מקפח שכרך. משל, לאדם שאיבד סלע בתוך ביתו, מה הוא עושה? הוא מדליק נרות ופתילות עד שימצא את אותו סלע. והרי דברים ק"ו, ומה אלו שהם חיי שעה של העוה"ז אדם מדליק כמה נרות ופתילות עד שיעמוד עליהם וימצאם. דברי תורה שהם חיי העוה"ז והעוה"ב לא כ"ש שצריך לחפש אחריהם בכל כוחו.

וכן ביאר החפץ חיים (משלי) על הפסוק אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה וכו', כמו שבבקשת הכסף אנו רואים למשל שאם אחד יש לו חנות, ועמד כל היום ולא ראה

שום קונה, בכל זאת גם למחר יפתח חנותו ולא יאמר הלא אתמול לא הרוחתי מאומה, משום שיש לו תקוה שמחר ה' יעזרהו גם בעד אתמול. כן הוא בתורה גם מי שיגע ועמל ולא הצליח, לא יתייאש לאמר כי אם לא הצלחתי עד היום לא הצליח גם להבא, וכבר אמרו חז"ל "יגעת ולא מצאת אל תאמין".

אוהב תורה לא ישבע תורה

שלמה המלך אומר, אוהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה, ט) ובמדרש אמרו אוהב תורה לא ישבע תורה. ויש לשאול מה חז"ל רוצים ללמד אותנו באומרם אוהב תורה לא ישבע תורה?

ונראה לומר שחז"ל תמהו, מדוע נבראה המידה הזו של תאוות הממון שהרי היא גורמת לאדם חטאים רבים. אלא שהקב"ה רצה ללמדנו עד כמה יכולה התאווה להוליך את האדם, כי בשביל ממון הוא יעשה הכל, ואפי' שהדבר כרוך בקשיים מרובים, הוא לא ירפה עד שישיג את הממון.

כן הוא בתאוות לימוד התורה שצריכה להיות בדיוק כתאוות הממון, שאפי' שהדבר כרוך בקשיים מרובים אין לו להרפות אלא להמשיך בכל הכוחות עד שישיג את התורה ויהיה ת"ח גדול, ולהיות ת"ח אין למעלה מזה, וכמו שאמרו בברכות (לד:) אמר ר' יוחנן כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח, ולעושה פרקמטיא לת"ח, ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל ת"ח "עין לא ראתה אלוקים זולתך".

ונאמר בתורה (דברים ל) לאהבה את ה' אלוקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו וכו'. והגמ' (כתובות קיא:) שוא' וכי אפשר לידבק בשכינה. אלא שכל המשיא בתו לת"ח כו' מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה, **אבל ת"ח עצמם נאמר על שכרם לעתיד לבוא עין לא ראתה אלוהים זולתך וכו', שרק הקב"ה בעצמו יודע גודל שכרם ולא ניגלה הדבר לשום נביא**.

יש דרגות ל"רצון"

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו, והכונה שמסירים ממנו את כל המניעות מלעסוק בתורה. אומנם ישנם הרבה מדרגות "לרצון", יש רצון על ידי שכופין אותו לומר רוצה אני, וע"פ ההלכה גם זה נחשב רצון, אבל ברור שבעבור רצון כזה לא משפיעים סייעתא דשמיא ולא זוכים לגדול בתורה. הסבא מקלם זצ"ל (חכמה ומוסר דף קכב) כתב שפירושו של רצון בדברי חז"ל הוא "מצטער" על הדבר! **ולא סגי באיזה פרורי רצון כל דהו "שיוליכוהו" בדרכו, ושיסירו ממנו כל המניעות והמפריעים, אלא דרוש שישתוקק כ"כ עד שממש יצטער**.

יום אחד בביהמ"ד, מאלף שנים בארמון

דוד המלך ע"ה אומר בתהילים (פד, יא) כי טוב יום בחצריך מאלף. פסוק זה נאמר פעמים, פעם דוד המלך אומר לקב"ה, ופעם הקב"ה אומר לדוד המלך. בתהילים דוד המלך אמר זאת לקב"ה. ופרש"י **כי טוב יום בחצריך ולמחר למות, מלחיות אלף שנים במקום אחר**. בזמן שדוד המלך לא היה בביהמ"ד הוא היה עסוק בהנהגת עם ישראל ברוחניות ובגשמיות (עיין ברכות ג:, ד.), ובכל זאת אמר דוד המלך טוב יום בחצריך, והיינו בביהמ"ד, ואפי' אם זה יהיה רק יום אחד בלבד, ואח"כ הוא יסתלק מן העולם, מ"מ זה טוב יותר מאשר לעסוק בדברים אחרים אלף שנה, ואפי' בדברים נשגבים כהנהגת עם ישראל.

דברי חז"ל אלו הינם חיזוק גדול לליבו של האדם, לחזקו ולזרזו ללמוד תורה בכל כוחו. **על ידם נקבל מושג כמה יקר יום אחד של לימוד**. אין בכוחנו להשיג השוואה זו, לותר על אלף שנים, אלף שנות מלכות על עם ישראל, כדי להיות יום אחד בביהמ"ד "**יום בחצריך**", וא"כ כמה גדול כוח התורה, שהרי יום אחד בביהמ"ד שווה יותר מאלף שנות מלכות !!! הדברים מגדילים מאוד את ערך לימוד התורה למתבונן בהם (שביב אור עמ' יא).

אומרים חז"ל במסכת ע"ז (דף ג.) תניא רבי מאיר אומר מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול. תלמוד לומר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה) כהנים, לוים וישראלים לא נאמר, אלא "האדם", הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול.

והוקשה לתוס' (שם) מדוע הגמ' מדמה את העובד כוכבים שעוסק בתורה לכהן גדול. ועל כך יישבו, שכשם שבמסכת הוריות (דף יג.) הגמ' דורשת על הפסוק במשלי (ג, טו) יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. דהיינו שממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ. ומבואר שהתורה נמדדת כלפי כהן גדול, לכן גם אצלנו הגמ' מדמה את העובד כוכבים שעוסק בתורה לכהן גדול.

אלא שאצל העובד כוכבים כתוב שהוא ככהן גדול ולא יותר, ואילו אצל ממזר ת"ח כתוב, שהוא גדול יותר מכהן גדול ע"ה.

נתאר לעצמנו, כהן גדול שהוא האדם הקדוש ביותר בעם ישראל, שנכנס ביום הקדוש ביותר לעם ישראל, למקום הקדוש ביותר בעולם שהוא קודש קודשים, לאיזה דרגות גבוהות יכול אותו כהן גדול להגיע.

אברך שיושב ועמל בתורה, דרגתו היא פי כמה וכמה מאותו כהן גדול ע"ה, אומרים חז"ל במסכת ברכות (דף לד:) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם

או לעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, **אבל תלמידי חכמים עצמן "עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו"** (ישעיה סד, ג).

לכן כל יום שהאדם זוכה לישב בביהמ"ד ולעסוק בתורה צריך לשמוח שמחה גדולה על הזכות שקיבל, אין לנו מושג איזה נחת רוח יש בכך לבורא עולם, ולכן פרש"י בתהילים "טוב יום בחצריך מאלף" **כי טוב יום בחצריך ולמחר למות, מלחיות אלף שנים במקום אחר**. משום שיום אחד של לימוד תורה בביהמ"ד שוה אלף שנים של חיים ללא תורה.

לימוד תורה חשוב יותר ממקריב עצמו לפני השי"ת

אולם בגמ' (שבת דף ל.) הקב"ה אמר פסוק זה לדוד המלך. הגמ' מספרת שדוד המלך שאל את הקב"ה, רבונו של עולם הודיעני ה' קצי, אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם, ומדת ימי מה היא, גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם, ואדעה מה חדל אני, אמר לו בשבת תמות, אמות באחד בשבת, אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא, אמות בערב שבת אמר לו (תהילים לט) כי טוב יום בחצריך מאלף, **טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח**.

וידוע שמעלת הקרבת הקרבן גדולה עד למאוד, וגדולה היא הקירבה אל ה' יתברך שיכול האדם להגיע ע"י הקרבת הקרבן, שהרי עניינו של הקרבן הוא כאילו הקריב עצמו לפני ה' יתברך (שביב אור עמ' יג).

והנה הגמ' בברכות (סא:) מספרת על רבי עקיבא שבזמן שהוציאו אותו להריגה זמן ק"ש היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים וכו', והיה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד וכו', יצאה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שאתה מזומן לחיי העוה"ב. ע"כ. והנה קשה לתאר לאיזו דרגה הגיע ר"ע, ולאיזה שכר זכה שהקריב נפשו עבור השי"ת, ובנוסף לזה זכה לקדש ש"ש ברבים.

והנה ר"ע עשה זאת רק פעם אחת בחייו, והספרים לא מפסיקים לשבח מעשה זה, אומר הקב"ה לדוד המלך ע"ה, טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, מאלף פעם אילו היית מקריב עצמך לפני כר"ע, שהרי הבאת הקרבן הוא כהקרבת הנפש, ועל זה אמר הקב"ה שיום אחד בביהמ"ד יותר טוב לפני מאלף קרבנות שעתיד שלמה בינך להקריב לפני. **לכן לפני שניגשים ללמוד את התורה הקדושה, צריך לדעת באיזה דבר חשוב ונשגב אנו עוסקים**.

כמה מאושר צריך להיות אברך או בחור ישיבה שיושב בביהמ"ד יום שלם, שאם עוסק בתורה כראוי צריך להיות מלא שמחה לאחר יום לימודים. **וא"כ כל אחד צריך לשאול**

את עצמו, האם אני מרגיש שמחה לאחר יום שלם של לימוד, האם אני באמת מודע לחשיבותה של התורה, ואם לא כנראה שצריך חיזוק בתורה, כמ"ש בברכות (לב:) ארבעה צריכים חיזוק, תורה וכו', ופרש"י צריכין חיזוק. **שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו**.

הביאני המלך חדריו

בספר רוח החיים (פ"ו) הסביר על הפסוק (בתהילים לו), "באורך נראה אור" ר"ל בתורתך נראה עוד אור תורה, כי ע"י האור שהשגנו נראה יותר שיש עוד אור ונקוה להשיגו, כדמיון הנכנס לחדר המלך בבית גנזיו המלא אור יקרות ומשם ראה דלת לחדר יותר פנימי, וחפץ לכנוס לתוכו, ומשם רואה עוד חדרים פנימיים וכל הקרוב יותר לחדר המלך עצמו יותר יקר ומהודר, עד אין חקר מהחדר החיצון, ואם לא נכנס מתחילה בחדר הראשון לא היה יודע מאומה אם יש חדרים פנימיים זה לפנים מזה.

וכן לעניין התורה כי ע"י האור שמשיג תחילה רואה כי יש עוד אור גדול מזה וכן הלאה, וע"י זה יתאוה להבין ולהשיג עוד, עד כי ישיג כל סתרי העולם ומלואו, כר' יוחנן בן זכאי אשר אמרו עליו (סוכה כח.) שלא הניח וכו' עד דבר גדול וקטן וכו' לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש. וז"ש במשנה באבות (פ"ו מ"א) זוכה לדברים הרבה.

במדרש תנחומא (במדבר פרק י') דרשו על הפסוק בשיר השירים (ב, ה) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה. אמר ר' אבהו, ומה ת"ל ודגלו עלי אהבה, הביאני אל בית היין. משל למה דבר דומה, לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין, נכנס לבודקו ומצאו כולו חומץ, בא לצאת מתוך האוצר מצא שם חבית אחת יין טוב, אמר חבית זו חביבה לי מכל האוצר. **כך** ברא הקב"ה שבעים אומות ומכולם לא מצא הנאה אלא מישראל, שנאמר הביאני אל בית היין. שני יודי"ן עשרים (בגמטריא), נו"ן חמשים, הרי שבעים, אלו שבעים אומות, ומכולם לא אהב אלא לישראל שנאמר ודגלו עלי אהבה, ואומר שישים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר "אחת" היא יונתי תמתי.

כל זה מתקיים כאשר עם ישראל עוסקים בתורה ובמצוות כמו שאמר הכתוב (ירמיה לא, יט) "הבן יקיר לי אפרים" אבל מתי? אם הוא ילד שעשועים, ע"ש התורה שנקראת "שעשועים" כמ"ש (משלי ח, ל) ואהיה שעשועים יום יום, מתי הבן יקר בפני הקב"ה, רק כאשר עוסק בתורה יום יום (החפץ חיים, חומת הדת פרק יא בהג"ה).

בזכות לומד התורה העולם עומד

כתב בספר רוח חיים (פ"ו מ"א) ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. כי אם רגע אחד היו נפסקים דברי התורה מכל העולם מעוסקיה ושומריה, היו שמים וארץ נהפכים

לתוהו ובוהו. וכמו שאמרו חז"ל (נדרים לב.) על הפסוק (ירמיה לג, כה) **אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי**. וכמו שמתפללים "**וחיי עולם נטע בתוכנו**". כי חיות כל העולם תלוי במה שנתן לבני אדם תורת אמת, ועל ידי זה וחיי עולם נטע בתוכנו, וא"כ הלומד תורה אפשר שבאותו רגע כל העולם מתבטלים, והוא לבדו מקיים עולם ומלואו ע"כ. ולכן נאמר במשלי (לא, כט) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה. רבות בנות עשו חיל היינו המצוות, ואת עלית על כולנה היינו התורה. שעל ידי לימוד התורה מקיימים את כל העולם כולו.

פרק ב - מיעוט תענוג

אהבת התענוגים ואהבת התורה הם שני הפכים

המשנה באבות (פ"ו מ"ו) מונה מ"ח דברים בהם התורה נקנית, במיעוט תענוג וכו', כי מלבד זאת שאין האדם יכול לעסוק בתורה כדבעי אם אינו פורש מהנאות העוה"ז, וכמ"ש המסילת ישרים (פרק ט) שאם ירצה להשלים העידונים בכל תנאיהם לא יוכל לעסוק בתורה כהוגן, וגם מפני שמחשבתו טרודה בגשמיות ובתאות העולם, לכן אין ליבו פנוי לתורה.

ועוד שתאוות העולם מפריעות ביותר להרגשת מתיקות התורה, והיינו ע"פ מ"ש החובות הלבבות (שער עבודת ה' בהקדמה) שאהבת העולם ואהבת השי"ת הם שני הפכים ממש, וכמו שאש ומים לא יתכנו יחד, כן הוא בתשוקת ואהבת התורה, שאינה יכולה לדור יחד עם אהבת העולם ותענוגיו, **ואם אין תשוקה אמיתית בליבו, לא מרגישים מתיקות וערבות בלימוד**.

בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהנתי אפילו באצבע קטנה (כתובות קד.) **והביאו שם התוס' בשם המדרש, עד שהאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו**.

וכן איתא באבות דרבי נתן (פרק כח), ר' יהודה הנשיא אומר כל המקבל עליו תענוגי העוה"ז מונעין ממנו תענוגי העוה"ב, וכל שאינו מקבל עליו תענוגי העוה"ז, נותנין לו תענוגי העוה"ב.

המפריעים בלימוד התורה

כיון שמצות ת"ת גדולה לאין שיעור ושכרה רב, לכן יצה"ר עושה כל שביכולתו ומגייס כל חיילותיו על מנת להרפות ידיים, ולהפריע לאדם שלא ילמד.

אחד המפריעים בלימוד התורה, כותב החוסן יהושע (פ"ד) הוא אהבת התענוגים והרדיפה אחרי העונג המותרי אשר בעקבו כרוך ביטול תורה, כי ליבו נמשך אחר התענוגים, ואולם צריך שידע האדם כי כל עונג ועידון בעוה"ז אפס ואין, כי הכל הבל, ואם יתאזר ויהיה לבן חיל להשליך אחרי גוו כל עידוני העולם ולאחוז בתורה, חכמתה תאיר פניו לעוה"ב.

וכתב שם, שכדי לזכות לכתרה של תורה צריך ארבעה דברים.

א. הרחקת העידונים כמו שזכרנו.

ב. ענוה שהיא כוללת את כל המידות הטובות.

ג. שקידה עד מקום שידו מגעת. ז"א עם כל הכוחות והמרץ שיש באפשרותו.

ד. סיוע מן השמים כמו שאמרו חז"ל (מגילה ו:) לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא.

ואת ארבעת הדברים הללו מצאנו שרבי אליעזר הגדול קיים. וסמך לדבר מראיות שהביא שהלכה כמותו בתנורו של עכנאי.

שכנגד הדבר הראשון שזה הרחקת העידונים, אמר "**חרוב יוכיח**", הכוונה שממעט בתענוגים ודי לו במאכל חרובים, כמו שאמרו על רבי חנינא בן דוסא שהיה די לו בקב חרובים מע"ש לע"ש.

וכנגד הדבר השני שזה ענוה, אמר "**אמת המים יוכיחו**" ורמז למה שאמרו חז"ל למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה, כלומר ענוה.

וכנגד הדבר השלישי שהוא שקידה עד מקום שידו מגעת, אמר "**כותלי בית המדרש יוכיחו**", שאמר ר"א על עצמו במס' סוכה (כח.) מימי לא קידמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, וכל זה להראות את עוצם השקידה שהיתה לו, ולכן אמר "כותלי בית המדרש יוכיחו".

וכנגד הדבר הרביעי שהוא סיוע מן השמים, אמר ר"א "**מן השמים יוכיחו**" שהלכה כמותי, ואז יצאה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו.

ומכאן מבואר עד כמה צריך להתרחק מהתענוגים ולהיות שקוע בלימוד התורה, **וזו הדרך לזכות לכתרה של תורה ולהיות ת"ח גדול**.

ככל שמתרחק מהחומר, כך מתקרב לה'

כתוב במשלי (ל, לג) "כי מיץ חלב יוציא חמאה", אומרים חז"ל בברכות (סג:) במי אתה מוצא חמאה של תורה, במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ומסביר המהרש"א שם,

שמיץ חלב יוציא חמאה הכוונה שמקיא את תענוגי הילדות ממנו, ז"א כשהוא מוציא את החלב שזה הילדות והתענוגים ועוזב אותם. רק אז הוא זוכה לחמאה של תורה, וחמאה של תורה היא ההוראה. **כמו שהחמאה היא המובחר שבחלב כך המובחר שבתורה היא הוראה**. וכל זה תלוי במידת טהרת הלב, ומניעת רדיפת ענייני החומר, כי עד כמה שהאדם מרחיק את עצמו מענייני החומר כך יזכה לתורה.

אבל מה קורה! האדם מפחד, ולמה? משום שהוא יודע שקניית התורה כרוכה בהרבה דברים, "**בביטול החומריות**", "**בעמל רב**", "**במיעוט שינה**", ועוד ועוד... ובקיצור חיים לא קלים. ועוד, שאם לא ישתעבד כל ימיו לשקידת התורה הוא קרוב לשכוח את כל מה שלמד, כמו שכתוב באבות דר"נ (פ' כד) שמה שהאדם יגע ולומד בעשרים שנה, אם מתבטל מהתורה הוא שוכח בשנתיים, וכן כתוב בחגיגה (טו.) קשה לקנותן ככלי זהב, ונח לאבדן ככלי זכוכית. ולכן האדם בורח מזה. **ומועטים הם אותם שמוכנים למסור נפשם על לימוד התורה**.

דרגת הדבקות בלימוד התורה

רבי יצחק הוטנר זצ"ל מסביר איך קובעים כמה האדם קשור לתורה, וכמה הוא דבוק בה, לדוגמא כשרואים חפץ שמונח בידו של אדם, עדיין א"א להחליט אם החפץ מונח בידו "סתם", או שהיד מחזקת בו "בכח", אלא רק כשאתה מנסה להוציא את החפץ מתחת ידו, אז אפשר להווכח בכמות הכח המהדקת את החפץ אל ידו.

אותו הדבר לגבי התורה אפשר להיות בחור ישיבה או אברך בכולל וללמוד בשקידה, ואעפ"כ אין להביא ראיה מזה על דבקותו של הלומד אל התורה, אלא רק בשעה שמסתערים עליו כוחות להוציא את הגמ' מתוך ידו, אז מתגלה מדת ההידוק והקשר בין הלומד לבין התורה.

ובמושב לצים לא ישב

אמרו חז"ל בשה"ש רבה (פ"א) על הפסוק "לריח שמניך טובים" מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך נפל לתוכו טיפה של מים, יצאה כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה, **כי ליצנות ותורה זה שני הפכים שונים לגמרי**. הליצנות מקשרת את האדם לעוה"ז ומולידה בו קלות דעת, והתורה הקדושה מקשרת את האדם לעוה"ב ומולידה בו זהירות, כמו שכתוב תורה מביאה לידי זהירות, ולכן המכניס לליבו דבר של ליצנות מפסיד קניין מקנייני התורה הקדושה שקנה כבר, וא"כ כמה צריך העמל בתורה להיזהר ולהתרחק מכל עניין המפסיד ועוקר את קנייני התורה

הקדושה, כגון תאוות וליצנות, שכן אמרו חז"ל (יומא לט.) תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת ליבו של אדם, ופרש"י שם, אוטמת וסותמת מכל חכמה.

לא תמצא התורה אצל מבקש תענוגים

במדרש תנחומא (פרשת נח פרק ג), נאמר על תורה שבע"פ, "ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים" (איוב י"א), וכתיב "לא תמצא בארץ החיים" (שם כ"ח). שואל המדרש מאי לא תמצא בארץ החיים, וכי תימצא בארץ המתים? **אלא שלא תימצא תורה שבע"פ אצל מי שביקש עונג העולם**. תאוה, וכבוד, וגדולה בעוה"ז, **אלא במי שממית עצמו עליה**, שנאמר זאת התורה "אדם כי ימות באוהל" (מדבר י"ח), וכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, על הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל (אבות פ"ו), לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם עמ"י אלא על התורה שבע"פ, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי איתך ברית (שמות לד).

ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה "למען" הדברים האלה, ולא "בעבור "הדברים האלה, ולא "בגלל" הדברים האלה. אלא ע"פ הדברים האלה, וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך שנא' העם ההולכים בחושך ראו אור גדול (ישעיה ט'), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר, בטמא וטהור, וזהו אור שנברא ביום הראשון שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה, שבזכותם העולם עומד שנאמר (ירמיה ל"ג) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, אי זה הוא ברית שנוהג ביום ובלילה זו תלמוד.

ועוד כתב במדרש תנחומא (שם) על תורה שבע"פ, **שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו**, שנאמר ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך וכל נפשך ובכל מאודך (דברים ו'), ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו, והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוך היום על לבבך, ואי זה תלמוד שהוא על הלב, הוי אומר ושיננתם לבניך, זו תלמוד שצריך שינון וכו', ובפרשה השניה כתיב בה בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתוב ובכל מאודכם, **ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה** וכו".

המדרש הזה מבאר לנו איך מודדים כמה האדם אוהב את הקב"ה, אם נשאל אדם, קיימת היום מצות אהבת ה', הוא יענה ודאי, הרי אני קורא ק"ש פעמיים ביום, וגם ק"ש על המטה, ואני אומר "ואהבת" בכוונה, א"כ בודאי קיימתי.

אבל המדרש מגלה לנו שאופן המדידה של אהבת ה', הוא כמה אתה מוסר את נפשך בעד לימוד התורה **שלפי שיעור מסירת הנפש זהו שיעור האהבה שלך לקב"ה**, לפי

שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו (עטרת יעקב על מס' בבא מציעא).

מסירות לתורה מסלקת את התאוות

ככל שהאדם עמל יותר, כך התאוות מסתלקות ממנו, מי שיש לו חולה מסוכן ב"מ. כל הזמן ראשו טרוד במחשבות על החולה, וממילא הוא שוכח את כל התאוות האישיות שלו, **כך מי שטרוד ראשו ורובו בתורה, אין מחשבת התאווה יכולה להיתפס בליבו**. כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, עכ"ל (אור לציון עמ' מה). וכבר הזכרנו מ"ש האור החיים הקדוש על התורה (דברים פ' כי תבוא פס' יא') על הפסוק "ושמחת בכל הטוב" **אין** טוב אלא תורה, **שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם** ע"כ. כיון שעמל בתורה ומרגיש במתיקות התורה, מימלא כל תענוגי העוה"ז לא נחשבים למאומה.

מעשה שסיפר הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף. אני והחכם עובדיה היינו בבחרותינו לומדים בחברותא יחד, בארוחת בוקר היינו אוכלים פרוסת לחם אחת וקציצת פלאפל ביתית אחת, הלחם היה יבש מפני שאימותינו חיו בעוני רב, והיו קונות את הלחם של אתמול בחצי מחיר, ומזה כל בני הבית היו מסתפקים, ואנו היינו מגיעים לעת ערב מהישיבה, נוטלים את שאריות הפת שנותרו בבית והיו קשות כאבן, ועימם באנו לבית הכנסת ללמוד בשקידה לאור הנרות. בשעת חצות לערך כשנר התמיד שדלק בבית הכנסת כבה, אני והחכם עובדיה היינו נוטלים את הפת היבשה שעימנו ומקנחים בה את לחלוחית שמן הזית שנותרה בכוס נר התמיד לרכך מעט את הלחם, וכך היינו אוכלים, והיינו מברכים ברכת המזון מדרבנן, יען כי לא היה בלחם שיעור שביעה ומיד היינו שבים ללימודנו בשקידה (רבינו אור לציון ח"א עמ' 93).

בזכות המערה זכה לאוקמי גירסא

רבי עקיבא זכה להיות ממשיך שלשלת הקבלה. שהעולם היה שומם, עד שהעמיד ר"ע חמשה תלמידים (יבמות סב:), והמיוחד שבהם רשב"י כדברי הפייטן "בר יוחאי נמשחת אשריך, שמן ששון מחבריך" שכל חבריו הכירו בגדלותו עליהם ומשחוהו עליהם לראש. רשב"י שהה שלוש עשרה שנה במערה. בצאתו הבחין רבי פנחס בן יאיר שכל גופו מלא בקעים וסדקים מחמת החול שהיה שקוע בו. אמר לו "אוי לי שראיתיך בכך" ענה רשב"י "אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך, לא מצאת בי כך" (שבת ל"ג:), שהרי

לפני המערה נקרא רבי שמעון ואין הלכה כמותו, ואחרי יציאתו נקרא רשב"י והלכה כמותו, בזכות המערה זכה לאוקמי גירסא, ושתהיה הלכה כמותו ולגלות סודות התורה. **ומדוקדק** מדבריו שלולא יסורי המערה לא היה זוכה לכך, שאמר בלשון שלילה, לשלול כל דרך אחרת "אלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך (שם), ואפשר שההו"א של רבי פנחס בין יאיר "אוי לי שראיתיך בכך" דסבר גם בלא יסורין היה זוכה לתורתו בדרך אחרת ומה הצורך בכך? אמר לו רשב"י אלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך, הכל תלוי רק בכך, **רק כשמתנערים מעבותות אהבת הגשמיות, ומכתתים עצמם ע"י יסורים, ומתעלים כליל מעל החומר זוכים לתורה זכה וברה** (דרש טוב פ' בחוקותי עמ' קכא)

במדרש קהלת משלו משל על העוה"ז, משל לכרם ענבים, והוא סגור מכל סביבו בגדר, עבר השועל וראה מרחוק את הענבים ונתאוה להם, אך לא מצא פתח להכנס דרכו אל הכרם, כי אם חור קטן וצר מאוד, מה עשה, צם ימים רבים עד שכחש בשרו, ונכנס דרך החור אל הכרם, אכל ענבים כנפשו שובעו, אך כשקרבו ימי הבציר פחד מאוד מבעל הכרם פן יהרגנו, ביקש לברוח משם ולא היה יכול לצאת, עד אשר צם ימים רבים ושב לרזות כבתחילה, ויצא דרך החור אשר דרכו נכנס, וכשיצא עמד על גבעה אחת, ואמר, כרם, כרם! מה נאים ומתוקים פרותיך, אך מה הנאה יש ממך, כשם שהנכנס אליך נכנס כחוש ורזה, כך יוצא ממך דל ורזה כלעומת שבא כך ילך. כן הוא העוה"ז, וכן בתאוות הממון "אוהב כסף לא ישבע כסף" כאדם הצמא ושותה מים מלוחים, כן יגבר צימאונו. **אמרו** חז"ל (תדבא"ר פכ"ו) "אם לא זכה אדם לבקש רחמים על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו, מ"מ יבקש רחמים על **אכילה ושתיה יתירה** שלא יכנסו לתוך מעיו" וכן איתא שם, מעשה בר"י הנשיא שאמר בשעת מיתתו גלוי וידוע לפני כסא הקב"ה שעמלתי בתורה בכל עשר אצבעותיי, ולא אכלתי ולא נהנתי בעוה"ז אפי' באחת מאצבעותיי הקטנים וכו'. וכן התוס' (בכתובות קד.) בשם המדרש אומ', שעד שהאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו.

בהסרת התענוגים כלולים שני עניינים

א. עניין טבעי: אדם השואף לגשמיות ומתאווה ללכת אחר רצונותיו הרי כל ליבו תפוס במילוי שאיפותיו, וממילא חסרה לו ההתעניינות בתורה, ובקדושה.

ב. עניין רוחני: אדם המלא בגשמיות אין הוא יכול להיות כלי קיבול לרוחניות, כמו שכתוב בספה"ק שאהבת השם יתברך ואהבת העוה"ז הם שני ניגודים, והם הפוכים זה מזה. וכשם שלא יתכן קיום אש ומים יחדיו, כך לא יתכן שישכנו יחדיו אהבת ה' ואהבת התענוגים (שביב אור עמ' רב).

לכל אדם יש "תאווה" אולם צריך לנתב אותה לאפיק הנכון, יש אדם שמתאווה לממון, כסף וזהב, וכל מחשבותיו כל היום כיצד להשיג אותם. ויש שמתאווה לדברי תורה, מצוות, ומעשים טובים.

מעשה באדם אחד שלצורך פרנסתו היה חוטב עצים מן היער בכל יום, והיה נושאם על כתפו להביאם אל העיר בזיעת אפו, למוכרם ולהתפרנס מהם הוא ובני ביתו, ויהי היום בתקופת תמוז כשבחוץ שרב כבד, אחר שחטב עצים ועשאם חבילה להביאם אל העיר נתעייף מאוד, ויאנח, והתחיל לבכות על קשי יומו ועל מר גורלו, ומרוב בכייתו נרדם אצל חבילתו. ויחלום והנה בא לקראתו נער נחמד יפה עיניים ובידו שרביט זהב, ויאמר לו, ראה ה' את דמעך ושמע קול תפילתך, ועתה שאל ממני שאלה ואמלא שאלתך. ויאמר לו שאלתי ובקשתי שכל דבר אשר אגע בו יהפך להיות זהב, ויען הנער ויאמר לו כשהוא שוחק ומחייך כדבריך כן יהיה וכן יקום, ויגע בו בשרביט אשר בידו ומיד נעלם. ויבקש לנסות הדבר, ויגע בעץ מחבילת העצים אשר חטב בזיעת אפו, ויהפך העץ להיות זהב. ויגע בכד החרס של המים מבחוץ ונהפך הכד לזהב וישמח מאד. ויאמר, את עניי ואת יגיע כפי ראה אלוקים ויוכח אמש, ומעתה והלאה אמלא את ביתי אוצרות זהב שכל אבן או עפר ורגבי אדמה, אשר אקח בידי יהפכו לזהב, ויקוים בי "ועפרות זהב לו", וכשאלך יחף על הרצפה, תתהפך לזהב ואהיה רם ונישא על כל מלכים ונסיכים ועשירים וגבירים, ובהיותו שש ושמח, הרגיש כי הוא צמא מאד, כחום היום, ויושט ידו אל הכד אשר על ידו וכשנגעו המים בפיו נהפכו לזהב ויוציאם מפיו. ואז הרגיש בכסלותו בתאווה אשר בשאלתו, ויבכה בקול מר, ויאמר מה זאת עשיתי כי מעתה כל מה שארצה לאכול ולשתות מיד כשיגע בשפתי או בלשוני יהפכו לזהב, וא"כ מה אוכל ומה אשתה, ובלעדיהם אין לי חיים. ויחשוב עוד שכנראה זה טעמו של הנער ששחק בשומעו את שאלתו שידע שהסכיל לשאול דבר שהוא רעה גדולה אליו, ואז נתעורר האיש והנה חלום. ויראה כי חבילת העצים כולה על ידו, וכד המים מונח אצלו ואז נפקחו עיניו, ויאמר בליבו, הנה חלום זה הראני כי לא טובה התרעומת אשר נתרעמתי על עמלי, וכמה רעה היא התאווה לכסף וזהב, שכל תאוות האדם המה הבל וריק מעשה תעתועים, ואיזהו עשיר השמח בחלקו (עוד יוסף חי דף צד ע"א).

אומנם התאווה חשובה היא להרבות בתורה, מצוות ומעשים טובים, וכן אמרו "אוהב מצוות לא ישבע מצוות", כי חכם לב יקח מצוות, וכמו שדרשו חז"ל (סוטה י"ג.) תנו רבנן בא וראה כמה חביבות המצוות על משה רבינו, שכל ישראל נתעסקו בביזת כסף וזהב, והוא נתעסק במצווה, שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכו'.

וכן עניין "התאוה" כולל ריבוי מאכלים שאדם אוכל בכל עת, שאין לו זמן קבוע לסעודתו ואכילתו, אלא כל זמן שיראה פירות ומגדנות אשר הם תאווה לעיניים, אוכל מהם כנפשו שובעו, והם יכולים להביאו לידי מחלות שונות, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות דעות הט"ו) אכילה גסה לגוף האדם, היא מקור לכל החלאים, ורוב החלאים שבאים על האדם אינם אלא מפני שהוא ממלא כרסו, ואפי' הם מאכלים טובים. והיא בכלל מה שאמר שלמה המלך (משלי כ"א כ"ג) "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" כלומר השומר פיו מלאכול יותר מדאי, שומר מצרות נפשו ע"כ (ענף עץ אבות עמ' שי).

בדר"כ אין אפשרות ללמוד תורה כראוי יחד עם תענוגות, ועניני העוה"ז מרחיקים את האדם מהתורה, כמ"ש אביי (עירובין ס"ה.) אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי, ופרש"י ר"ל אפי' ציווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי ולא הייתי שונה כמו ששניתי.

מי שנהנה בעוה"ז מנכים לו מהעוה"ב

נוסף לזה כל הנאה שנהנה בעוה"ז מנכים לו מזכויותיו לעוה"ב (עיין בספר חסידים פ"ד) וההפסד מכך גדול עד מאד, כי מה דמיון יש לכל תענוגי העוה"ז כנגד העוה"ב, וכבר אמרו חז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז (אבות ד', יז) וכשמנכים משכרו בעוה"ב מחשבים כפי אחוזי הנאתו, ולא כפי סך הנאתו, והחשבון הוא אחוזים כנגד אחוזים, וממילא ההפסד נורא. והרי אפי' אלפית מהעוה"ב חשובה יותר מכל מה שיכול להנות בכל חייו בעוה"ז, כ"ש כשמנכים לו כפי אותו יחס, והוא כאדם הנוטל עשרה אחוז ממאה שקל, ומפסיד עשרה אחוז ממליון דולר, הרי שיש להצטער כשנהנה בעוה"ז, **ומ"מ בוודאי שאין לרדוף אחריהם** (אור לציון עמ' רמט).

וכן אמרו חז"ל סנהדרין (קיא.) רב ראה את רב כהנא שהיה חופף ראשו, אח"כ עלה לבית המדרש וישב לפני רב ללמוד, ובגלל החפיפה הזו הוא איחר לשיעור, אמר לו רב את הפסוק לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יב) שאל רב כהנא האם אתה מקלל אותי שלא אמצא חכמה, אמר רב קרא קאמינא, שלא תמצא תורה במי שמחייה עצמו עליה. **וכתב המהרש"א כי מי שאינו מפקיר את כל מאוייו ואת כל אישיותו, לא יוכל להגיע לתוצאות משביעות רצון בהבנת התורה.**

ומובא בשם המהר"ל כשרב ראה שליבו של רב כהנא מתפנה לדברים נוספים, אף אם הם חשובים, אך עצם העובדה שהם תופסים מקום בליבו, הוא הזהירו, שעליו להימנע מתופעות אלו בעודן באבן, וכבר מעתה עליו להתנער מכל הפרעה צדדית בלימוד התורה, כי רק ע"י התמסרות מוחלטת אפשר לזכות להיות גדול בתורה, כיוון שהתורה

היא רוחנית, והיא ההיפך הגמור מהגוף ומרצונותיו, **ורק מי שמבטל את כל רצונותיו של הגוף למען התורה, רק אצלו יכולה התורה השכלית להמצא**.

פרק הישן

ומכלל הזהירות בשמירת הזמן הוא הנהגת סדר אכילתו וערנותו, כמו שכתב בתנא דבי אליהו (פרק יג) וז"ל: ישמור עצמו שלא יבוא לידי תנומה, שנאמר (משלי כג) "וקרעים תלביש תנומה" **לפי שאין לך מידה קשה בעולם כמתנמנם בבית הכנסת ובבית המדרש**, וכתב בספר בנין עולם (פ"ג אות ג) ולא זו בלבד שישמור עצמו מן התנומה אלא ישמור עצמו מאכילה ושתיה מרובה, כי מתוך שהוא אוכל ושותה הרבה יבוא לידי תנומה, שנאמר (דברים ח, יב) "פן תאכל ושבעת" וגו'.

מעייף עצמו על לימוד התורה

ועוד כתב בתנא דבי אליהו על הפסוק "אל תאהב שנה פן תורש וגו' (משלי כ') הא למדת שאין דברי תורה נבלעין אלא במי שהוא מעייף עצמו בהן וכו'. **אל תזלזלו בתורתי ואל תרבו באכילה ושתיה**. עכ"ל. וביאר בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פח) מפני שהמאכל מביא את השינה, **והמרבה באכילה ושתיה מרבה בשינה ונמצא בטל מדברי תורה** עכ"ל. ומ"ש בתנא דבי אליהו "אל תזלזלו בתורתי ואל תרבו באכילה ושתיה", פרושו המזלזל בתורה היא לא רק כאשר מבטל להדיא בידיים, אלא גם בגרמא כאשר לא שומר על כושר לימודו כתוצאה מאכילה ושתיה מעל לצורכו, וכל כיוצא בזה. שאין לך מידה קשה בעולם כמתנמנם בבית הכנסת ובבית המדרש, וזה לאו דווקא מתנמנם, **אלא כל דבר המבטל את ריכוז דעתו והתמדתו כמתנמנם דמי**. ומ"ש שאין דברי תורה נבלעין אלא במי שהוא מעייף בהן, פרושו שעמל בתורה עד כדי עייפות.

הרדיפה אחר התענוגים

וכתב בחוסן יהושע (מאמר א', פ"ד) שאף שהאכילה או העונג ההוא מצד עצמו מותר הוא, עם כל זה "ברודפו" אחרי העונג המותרי, ויהיה בו כדי להפריע משקידתו בתורה, **הנה רדפו אחרי העידונים מזיק ביותר מין העידונים בעצמם** ע"כ. וכוונת דבריו שאף שעצם העידון אם בא לאדם מאליו מבלי שרדף להשיגו, אינו מזיק כ"כ, מ"מ הרדיפה אחרי העידון, כיוון שיש בה כדי להפריעו משקידתו, הרי היא מזיקה יותר מעצם העידון.

עוד כותב החוסן יהושע (מאמר א' פ"ד) וכבר הרבו ספרי היראה לדבר בהבל התענוגים וכו' ואם עיני שכל לא ישקיף כי המה הבל לאשר כל עוד שיתרבה העונג יקצר זמן השתמש בו, דהיינו שככל שרב הוא התענוג, כן קצר הוא זמן ההתענגות בו, המאכלים הערבים, זמן ההנאה מהם קטן, מהטיול וכדומה, וכן הוא בהנאת המשגל לעומת עידוני

המאכלים, ואילו היות התענוגים אמיתים ולא מדומים כפי שהינם, לא היה הקב"ה בורא את טבע העולם כך, שהתענוגים הגדולים זמנם מועט, שמצב זה הוא עינוי לאדם. לא כן העוה"ב שלפי עינוגו נצחיותו, עולם שכולו טוב, עולם שכולו ארוך. **על כן ישים האדם אל ליבו שזמן קצוב יש לו בעוה"ז ויש לו לנצל את הזמן לעשות חיל בגבורה של תורה**, אשר אין כל העולם שווה לדבר אחד מדבריה.

אין למעט מהמוכרח

והנה אף שאמרו רבותינו שצריך להתרחק מתענוגות ותאוות העוה"ז מ"מ צריך לעשות זאת בשיקול גדול, כל אחד ואחד לפי דרגתו ובריאותו. וכמ"ש החוסן יהושע (מאמר א' פ"ד) ד"ה "אומנם". וכתב במסילת ישרים (סוף פרק יג' בביאור מידת הפרישות) הרי לך הכלל האמיתי, שכל מה שאינו מוכרח לאדם בעיניני העוה"ז ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה הכלל נאמן, אך משפט הפרטים ע"פ הכלל הזה אינו מסור אלא אל שיקול הדעת, ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם, ואין שכל אדם יכול להקיף את כולם אלא דבר דבר בעיתו ע"כ.

לכן כל אדם צריך לדעת מה מוכרח לו לעבודת ה' ומזה לא למעט כלל, שאם ממעט ופורש ממנו הרי זה חוטא, ומה שאינו מוכרח לעבודת ה' מזה ראוי לו לפרוש. **לדוגמא**: אם די לאדם לישון בלילה שש שעות וזה מה שמוכרח לו כדי שיהיה גופו בריא וחזק לעבודת ה', אין לו למעט ולישון חמש שעות, מאחר והשש שעות הם הכרחים לו. אבל אם ישן שמונה שעות נמצא שישן שעתיים יותר ממה שמוכרח לו, על כך התכוין המסילת ישרים שראוי לו שיפרוש מהם, דהיינו שימעט מהשעתיים כיון שאינם מוכרחים לו.

וכן לעניין אכילה, אם די לאדם כדי שיהיה גופו בריא וחזק לעבודת ה' כמות של 500 גר' אוכל, והוא אוכל 1000 גר', נמצא ש- 500 גר' אוכל הם מיותרים לעבודת ה', ומזה צריך להשתדל ולהוריד ולמעט עד כמה שנחוץ ומוכרח לו.

וכן על זה הדרך, הוא הדין לגבי טיולים, שתיה, מנוחה, רחיצה וכדו'. ולכן כתב המסילת ישרים הנה זה הכלל נאמן, אך משפט הפרטים ע"פ הכלל הזה אינו מסור אלא אל שיקול הדעת, ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם. העיקר הוא שידע מה מוכרח לו לעבודת ה' שמזה אין למעט, ומה שאינו מוכרח לו לעבודת ה' שממנו יש לו למעט וליפרוש.

שבירת המידות

כותב הגר"א באבן שלמה (אות ב) **עיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המידות ואם לאו למה לו חיים**. ובאיגרת הגר"א כתב שעד יום מותו צריך האדם להתייסר לא בתעניתים וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותיו. נמצא שהעיקר הוא להתחזק בשבירת המידות, ולכן כל הרגל של אכילת מאכלים שאינם מועילים לעבודת ה' אשר הורגל בהם, כגון מה שקוראים המון העם "**נשנושים**" שאכילתם היא רק מתוך הרגל לנשנש כל הזמן, צריך עבודה רבה כדי לעקור הרגלים כאלו, **שהרי אכילת הנשנושים רוב ככל הפעמים אין בה צורך כלל לעבודת ה'**, **אלא שהאדם מורגל בכך ולכן חושב שכל אכילה כזו היא לצורך**, אבל אם יבדוק את עצמו באמת יראה שאין בזה שום הכרח, וכל אכילתם רק מצד תאות הנשנוש.

והראיה לכך, שאם תודיע הנהלת הכולל שמי שילמד בהתמדה ללא הפסקה כלל (חוץ מלצאת לבית הכסא) יקבל בסוף הסדר אלף ש מזומן. אין ספק שכל האברכים כולם ילמדו בהתמדה ללא הפסקה כלל משום ששכרו בצידו, נמצא שאליבא דאמת כל הנשנושים והכוס קפה שבאמצע הסדר אינם מוכרחים כלל.

אלא שאם צריך את הכוס קפה כדי להתעורר ללמוד בעירנות ודאי שבאופן זה יצא לשתות כיון שזה לצורך. וכל מה שאמרנו זה רק לעורר את אותם שיש להם שעה קבועה לשתיית הקפה, או לנשנוש העוגה, שאז אף שאין הוא צריך לשתיית הקפה, מ"מ כיון שהגיע השעה הוא יוצא לשתות ובזה צריך האדם לבדוק אם מוכרח לכך או לא.

ועל כך אומרת המשנה באבות שאחד הדברים שהתורה נקנית בהם הוא מיעוט תענוג, דהיינו למעט מתענוגי האכילה ולהשתדל לאכול רק כאשר צריך באמת לאכול, ולא סתם לדחוף לגוף דברים אשר אין בהם תועלת כלל לעבודת ה', **שהרי כנגד ההנאה של תאות האכילה הרי הוא מפסיד את קניין התורה**, שככל שנמשך אחר תאות האכילה מתרחק הוא מלעשות קנין בתורה.

הנמשך אחר התאוה מפסיד נצח

נאמר במדרש רבה (בראשית פ"א) ד' תשוקות הן וכו', ואמר הגר"א זצוק"ל יש עוד תשוקה אשר אין בכח איש לצייר ולשער חוזקה וגודלה, **בעת שמוליכין את האדם מביתו לקברו, ואז תפקחנה כל חושיו ורואה מה שלא יכול לראות בימי חיותו, ומראין לו עונשי הגהנום ותענוגי גן עדן, ורואה איך כלה ימיו בהבל**. וכל כספו וזהבו אשר עמל עליהם הם לצנינים ולחוחים בעיניו, כי בעבורם קנה לנפשו עונשי הגיהנום, וגם הפסיד תענוגי גן עדן.

והתבונן אז בשכלו הזך כמה תענוגי גן עדן הפסיד בעוה"ז, כי יפה שעה בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב. וכמה שעות בכל ימי חיו אשר הלכו בבטלה, אשר כל שעה ושעה היה יכול להרויח גן עדן בתענוגים נפלאים אשר עין לא ראתה.

ומחמת גודל התשוקה אשר הוא רוצה להתעדן שם והוא לא יכול להכנס שם מחמת שהוא מלוכלך בצואת עוונותיו, **הוא מרוצה להענש בגהינום בעונשים קשים ומרים, רק שיבוא אח"כ לתענוגי גן עדן**, ואין בכוח האדם לצייר גודל שבירת ליבו וחרטו, ואם יהיה לאדם בעולם הזה אחד מאלף אלפים חלק מהצער שיש לו בעולם הבא היה מוכרח למות מחמת שלא היה יכול לסבול גודל הצער. רק בעולם הבא נותן לו הקב"ה כח שיוכל לסבול זה הצער.

ואז גודל תשוקתו שיתנו לו רשות לחזור לביתו ולעסוק בתורה ועבודה כל ימי חיו, **וממרט שערות ראשו**, **וקורע את בשרו ואומר אוי לי איך החלפתי עולם בתענוגים נצחיים**, **על עולם חושך**. **והצער הזה קשה לו מכל יסורי הגהינום ע"כ**.

לכן כתוב בספרי המוסר שמכיון שהעוה"ז הוא לא שלנו, אלא העוה"ב הוא שלנו ורק שם צריך להשקיע, לכן אין לאדם לעשות עסק מכל דבר הקשור בענייני העוה"ז.

כגון: ישנם אנשים שעושים עסק שלם מהאכילה, וכדי שהאוכל יהיה בדיוק כפי שרוצים עם הטעם הטוב, והבישול המתאים, לכן הם טורחים הרבה זמן עד שמגיעים לסעודה עצמה, וגם כאשר יושבים לאכול מורחים את זמן האכילה, באופן שבזמן כזה אדם אחר יכול לאכול שלוש סעודות, דבר זה מראה עד כמה אותו אדם קשור עדיין לתאות האכילה.

שהרי אם כל מטרת האכילה היא כדי שיהיה גופנו בריא וחזק לעבודת ה', א"כ אפשר לעשות זאת בצורה יותר קלה ופשוטה, ולא לאבד זמן יקר מאוד שאפשר לקנות בו עולם נצחי, בעבור חתיכת שניצל או קציצת בשר.

וכן לגבי דירת מגורים. ישנם בנ"א המשקיעים את כל הונם כדי שביתם יהיה מפואר עם הסלון היפה, והמטבח הכי מפואר וכדו'. צריך לדעת שאף שאמרו חז"ל בית נאה, אשה נאה, וכלים נאים מרחיבים דעתו של האדם, אבל כל דבר בפרופורציה הנכונה, הרי הבית הוא כלי המשמש אותנו לעבודת ה', מי אמר שהוא צריך להיות הכי יפה בשכונה, וכי הקב"ה נתן לנו זמן יקר בשביל שנשקיע אותו בהבל וריק?

והוא הדין לכל דבר הקשור לענייני העוה"ז שאין לעשות מאותו דבר עסק ולהשקיע בו זמן רב, וזה מה שאמר הגר"א שביום המיתה ויפקחו כל חושיו ויראה מה שלא יכל לראות בימי חיותו, ומראין לו עונשי הגיהנום ותענוגי גן עדן, **ורואה איך כלה ימיו בהבל**,

וכל כספו וזהבו אשר עמל עליהם הן לצנינים ולחוחים בעיניו, כי בעבורם קנה לנפשו עונשי הגיהנום, וגם הפסיד תענוגי הגן עדן.

ממה כן יש לעשות עסק

וממה יש לעשות עסק? מדברים הקשורים לענייני העוה"ב, מלימוד תורה, כמו שמברכים בברכות התורה שבנוסח אשכנז "**לעסוק בדברי תורה**" **שצריך לעשות מדברי התורה עסק**, וכן גמילות חסדים, קיום מצוות, יראת שמים מדברים אלו יש לעשות עסק ולהשקיע בהם כמה שיותר.

וכמו שבעל עסק כל היום הראש שלו טרוד כיצד להרויח, וכיצד להיזהר מהפסדים. ה"ה אצל כל בן תורה, לימוד התורה אצלו צריך להיות ממש כמו עסק, שידע מה הם הדברים המועילים לו לעבודת ה', איזה סוג של לימוד יותר מועיל לו, מה הם הדברים הגורמים לו לביטול תורה, וכן מה הם הדברים המפסידים את התורה, איך אני יכול לעלות את היראת שמים שלי, וכו' וכו'. שכל היום הראש יהיה טרוד אחר עסק התורה והמצוות. שרק מהתורה והמצוות יש לעשות עסק.

פרק ג - מיעוט שינה

התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, במיעוט שינה, וכו' (אבות פ"ו). השינה היא אחת משישים במיתה ונקראת אילנא דמותא. והתורה נקראת עץ חיים. והכתוב אומר (משלי י, כז) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה. כי הנה היום נברא למעשה והלילה למנוחה, ואמרו חז"ל (תענית דף לא.) מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יאסף. ופרש"י מחמשה עשר באב ואילך מי שיוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו, ומי שלא יוסיף לעסוק בתורה בלילות [על הימים], תקבריה אימיה, כלומר ימות בלא עתו. קראו מוסיף מלילה על היום כאילו עושה את היום ארוך יותר מאשר הוא, וזהו יראת ה' תוסיף חיים, הוא **מוסיף מהלילות על הימים**. ושנות רשעים תקצרנה, רצה לומר על דרך מליצה מה שהרשעים ישנים על היום, נמצא על ידי שנתם מקצרים ימיהם וחיותם, כי באותו זמן המה כמתים (רוח החיים פ"ו).

מהי אריכות ימים?

על דרך זה אפשר לבאר את מה שמברכים לאדם שיזכה "לאריכות ימים", שהכוונה היא שיזכה שהימים שלו יהיו ארוכים, שאם מוסיף ללמוד בלילה על היום, נמצא שהיום שלו יותר ארוך, לדוגמא: דבר שנצרך ללמוד ביומיים, אם ינצל את הזמן ויאריך את היום

עד כמה שאפשר הוא יזכה ללמוד את אותו הדבר ביום אחד, משום הוא הפך יום אחד ליומיים, וזו האריכות ימים שאדם יכול לקבל.

וכן כתוב שרב היה מתפלל ומבקש בתפילתו "יהי רצון שתיתן לנו חיים ארוכים". (ברכות ט"ז) ומסביר הגר"ח אפרים זייצי"ק זצ"ל, על דוד המלך אמרו שחי מאה וארבעים שנה, וזה מתמיה שהיה ידוע בשער בת רבים ומקרא מלא הוא שחי רק שבעים שנה. אולם מרן החיד"א כתב כיון שדוד המלך היה ישן כל לילה "שיתין נישמין" ניתווספו לו חיים, שכן התארכו לו הימים, והלילות היו לו כימים הרי שחייו הוכפלו. (אמרי שפר מס' אבות פ"ו מ"ו).

גדר מיעוט שינה

כתוב בפרשת קדושים (יט, ב) "קדושים תהיו כי קדוש אני" וכתב הרמב"ן קדושים תהיו הכוונה שנהיה פרושים מן "המותרות". ("מותר" זה דבר שמעבר לנצרך) דהיינו אדם "שמספיק" לו לישון שש שעות, והוא ישן שמונה שעות, כאשר הוא מוריד מהשמונה שעות ולומד בזמן הזה, בזה הוא מקיים מה שאמרו חז"ל "מיעוט שינה" שבזה הוא ממעט מהמותרות, ועל זה התכוונה התורה באומרה "קדושים תהיו". אולם אם הוא צריך לישון שש שעות והוא מוריד מהם זמן מה כדי לעסוק בתורה, צריך **זהירות רבה**, כיוון שאם זה יפריע לו למחרת בסדר הלימוד הוא נקרא חוטא, כיוון שאת שש השעות הוא חייב לשינה, ודרך כזו התורה לא רוצה.

כותב המסילת ישרים (בסוף פרק יג בביאור מידת הפרישות) הרי לך הכלל האמיתי: כל מה שאינו מוכרח לאדם בענייני העוה"ז ראוי לו שיפרוש ממנו, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה כיוון שהוא מוכרח לו אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה כלל נאמן, אך משפט הפרטים על פי הכלל הזה אינו מסור אלא אל שיקול הדעת. עכ"ל. שכדי לדעת מה מוכרח לאדם ומה בגדר מותרות צריך לזה שיקול דעת גדול. משום שברוב הדברים האדם מרגיש שהוא מוכרח אותם.

כלל זה שכתב המסילת ישרים נוגע לכל דבר. למיעוט שינה, ללבוש האדם, לאכילה, ולכל הנאות העוה"ז, בכל דבר צריך לדעת מה מוכרח לאדם, שמזה אין לזוז, כיוון שזה לצורך עבודת ה'. ומה שלא מוכרח שזה בגדר מותרות, ומזה למעט עד מה שמוכרח, ובזה נקיים "קדושים תהיו".

כיצד נברר מה כן מוכרח ומה לא

המשנ"ב (בסי' קנו סק"ב) כתב שלא יעשה מלאכתו עיקר, אלא יעשה רק כדי פרנסתו. אך בזה גופא צריך להיזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרווחה

זו. **והעיקר** שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדיו. וכתב בשער הציון (אות ג') שהמודד לדעת מה מוכרח ומה לא. "יתבונן אילו הוא היה מתחייב לזון את חבירו ולהלבישו לפי ערכו. מה היה אומר אז, איזה דבר הוא הכרח". שאם היה אומר לו חבירו, אני רוצה פלאפון, היה אומר לו בשביל מה לך פלאפון, אתה יכול להסתדר עם טלכרט. ואם היה מבקש לאכול סוג בשר משובח, היה אומר לו הרי אפשר להתקיים גם מלחם וחמאה. וכן על זו הדרך. **וזוהי הדרך בכל דבר לדעת מהו הדבר ההכרחי שאותו צריך לגוף האדם. ומה לא הכרחי שזה בגדר מותרות, ומזה למעט ולהתקדש**.

אחד הדברים שכלולים בהרחקת העידונים הוא **מיעוט שינה**, כי השינה היא ג"כ מהמפסידים הגדולים לשקידת התורה. וכדי לזכות לתורה צריך למעט בשינה.

רוב חכמת האדם ממה שלומד בלילה

כותב הרמב"ם (הלכות ת"ת פ"ג הי"ב) אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדים מתוך עידון, ומיתוך אכילה ושתיה, **אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו**, ועוד כתב בהלכה יג, שאע"פ שמצווה ללמוד ביום ובלילה, **אין אדם למד רוב חוכמתו אלא בלילה**. לפיכך מי שרוצה לזכות לכתר תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה, אכילה, ושתיה, ושיחה, וכיוצא בהן. אלא בת"ת ודברי חכמה, אמרו חכמים אין רינה של תורה אלא בלילה. שנאמר קומי רוני בלילה, וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפילה לאל חיי", וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו. וכן בספר "מורה נבוכים" כתב שהשעות שאדם נעור בלילה מבורכות הן. והזהיר הרבה שלא יאבד אותן אלא במחשבת התורה. **ומבואר** שכדי שדברי תורה יתקיימו באדם צריך לנדד שינה מעיניו. ולנדד שינה זה להצטער על התורה. כלומר, שאם אדם רגיל ללכת לישון בשעה מסוימת שישתדל להתאמץ עוד קצת וישאר ללמוד, שהרי לזכות לתורה צריך לצער גופו "תמיד". **ונידוד שינה זה אחד הדברים שמצערים גופו של אדם**.

צער הגוף זה לא רק סיגופים ותעניות. אלא אם אדם נשאר ללמוד עוד קצת, או שבלימוד עצמו האדם משקיע יותר, מתאמץ יותר, או שממעט מתענוגי העוה"ז למען התורה, שבמקום לנסוע לטיולים וכל מיני מקומות כאלו שאין בהם תועלת, הוא נשאר ללמוד תורה. כל אלו נקראים "לצער גופו", **וזה שכתוב שאין הקב"ה נותן את תורתו אלא למי שמצטער עליה כשור לעול וכחמור למשא**.

אין שום טעם ללכת לישון מוקדם

אין טעם ללכת לישון סתם בשעה מוקדמת, שזה ממש בגדר לשרוף את הזמן, ישנם אנשים שחיים לפי השעון. והכוונה היא שהשעון הוא זה שאומר להם מתי ללכת לישון. וכן הובא בספר חוסן יהושע (בתחילת מאמר ראשון). **שהמתעצל בלימודו יתנמנם אף שלא תאנסו שינה, ידמה שהוא תאב לאכול בהיותו שבע, ויעף מבלי שתקדם לו עמל ויגיעה**. כמו שאמרו חז"ל במדרש אסתר רבה (פג, ד) על הפסוק "לא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל" (ישעיה מג, כב) יתב משתעי כולא יומא ולא לעי, יתב למתני ולעי. (יושב ומדבר דברים בטלים כל היום ואינו מתעייף, יושב ללמוד ומתעייף) יצייר בדמיונו כי יש לו כמה הכרחי הרשות או דברי מצווה לעזוב בשבילן תלמודו, ואין דבר ולא חצי דבר. עיי"ש.

לדוגמא, אם האדם רגיל ללכת לישון בשעה 11:00 אז אפי' שהוא לא עייף, אם הוא רואה בשעון שהשעה 11:00 הוא לבד מרגיש עייפות, יצה"ר אומר לו זהו, עד כאן. צריך ללכת לישון שיהיה לך כוח לקום בבוקר לעבודת ה', וכשנכנס למיטה הוא מתהפך מצד לצד ולוקח לו חצי שעה עד שעה להירדם, ורק אז הוא מגלה שהוא באמת לא כ"כ עייף, אבל אז כבר קשה לקום מהמיטה, וכך הוא נירדם.

ופעמים שיצה"ר אומר לאדם לך לישון מוקדם כדי שתקום למנין הראשון. ובבוקר כשהוא קם הוא מוצא את עצמו במנין האחרון, ולמה? כי יצה"ר לא נתן לו לקום, ונמצא שיצא קרח מכאן ומכאן.

אומר מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, שלא די ללמוד תורה אלא צריך לעמול בה ולנדד שינה מעיניו ותנומה מעפעפיו, לא ילך לישון בשעה עשר- אחת עשרה. אפילו יושבי קרנות יושבים עד השעות שתים עשרה- אחת, ולמה תשכב לפניהם? איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות ריש פ"ד) אפילו מאנשים שאינם הגונים תלמד דבר אחד, הם יושבים נהנים ומתענגים עד שתים עשרה- אחת, גם אתה תתענג מהתורה עד שתים עשרה-אחד!

בספרים מובא מעשה במלאך יצר הטוב שפגש את מלאך יצה"ר, אמר לו יצה"ר ליצר הטוב עד מתי נתקוטט יחד, בוא ונשלים בנינו.

- איך נעשה שלום?

- תן לי רשות לילך לכל הרבנים שלך, ואני אתן לך רשות ללכת לכל הרשעים שלי. והסכים יצר הטוב.

היה חסיד אחד כל ימיו שקוע בתורה, והנה באותו לילה התחיל יצה"ר לנדנד לו ולבלבל את מוחו, "וכי זו חכמה שאתה יושב בביתך סגור ולומד תורה! בוא נראה אותך יוצא לטייל ברחובות אם תחזיק מעמד"! וניקר במוחו שילך לטייל, ומעולם לא היה לו כן,

עד עכשיו יצר הטוב היה בעזרו לשקוד וללמוד, עתה יצר הטוב עזבו לאנחות יצה"ר הטריד אותו, סגר את ספרו, אמר לאשתו אני יוצא לטייל מעט והלך.

בשכונתו עמד בית- קפה ובעצת יצה"ר לראשונה בחייו נכנס לשם והזמין כוס קפה. על השולחן ישבו לפניו חמשה אנשים ושיחקו "שש- בש" לשון שיבוש... הקוביה בידם זה אומר "הבאתי ג'ין", וכולם צועקים לא נכון, וזה צועק "הבאתי שש", וזה צועק "הבאתי פשפש"... והוא יושב ומאזין לצעקותיהם.

בלבו חשב מסתמא אחרי חצי שעה הם התעייפו, אך להפתעתו הם לא התעייפו אלא ישבו ושיחקו וכך שעה רודפת שעה השעה כבר קרוב לאחת בלילה והם עודם בכוחות רעננים צועקים ומתקוטטים.

בשעה אחת הוא התעייף, קם וחזר לביתו. בדרכו הלך וחשב לעצמו, האיך אלה על דברי הבל משחקי שטויות בלי תועלת ורוחניות, יושבים עד שעה אחת בלילה בכוחות רעננים, ואילו אני לומד שעה אחת וכבר מתעייף ומבקש לשתות כוס תה, בלעדיו איני יכול להמשיך? מדוע להם יש כוחות כאלה ולי לו, אחרי שעתיים של לימוד אני כבר רוצה להרדם?

הגיע לביתו, ישב על הקרקע והתחיל לעשות תיקון חצות בבכיות שמימיו לא בכה כמותם, בכה על עצמו, הרגיש שהוא אפס לא שוה כלום.

ראתה אשתו שהוא בוכה יותר מדאי, באה אליו ושאלה אותו, מה קרה לך היום? בתחילה הלכת לטייל באופן מוזר, חזרת ואתה בוכה?

אמר לה, היה בידי כלי של זהב, הלכתי ובדקתי אותו בכור של צורפים ומצאתי שכולו מזוייף אינו שוה מאומה.

- וכי יש לך כלי של זהב? אתה דלפון, ומהיכן לך כלי של זהב?

- חשבתי שאני עוסק בתורה וכל הגיוני בתורה, הרגשתי שאני טלית שכולה תכלת, אך הלילה ראיתי שאיני שוה כלום! ראיתי איך אנשים משחקים בקוביה ,שטויות והבלי העולם הזה בלי טעם וריח, ואחרי שלוש וארבע שעות עדיין כוחותיהם רעננים, אני כבר התעייפתי והם עדיין צועקים. למה אני לא לומד בהתמדה כמותם, ולא צועק כמותם? הבנתי שאני מזוייף לא שוה כלום. התחיל לבכות וממרר "אני מקבל עלי תשובה, כל לילה אלמוד שלוש שעות ברציפות ולא הפסיק לכלום".

למחרת נפגשו שוב יצר הטוב ויצה"ר, שואל אותו יצר הטוב, מה עלה בגורלך?

- אני קוצף עליך ועל כל החסידים שלך, כמה טרחתי ויגעתי עד ששכנעתי אותו ללכת לטייל, חשבתי שתפסתי אותו במצודה בבית הקפה, הלך לביתו ועשה קינה וקיבל קבלות שיותר לא יפסיק, תעזוב אותי מהחסידים שלך...

לכן אומר מרן צריך ללמוד אפילו מאנשים שאינם עוסקים בתורה, האיך נשארים בכוחות רעננים, **ואילו לומדי התורה אחרי שעה שעתיים מתעייפים ונוטים להירדם**. בשעה עשר בלילה כבר אין להם כוח. לך לבית- קפה ותראה אם הם משחקים וצועקים ואינם עייפים, ואתה בשעה עשר כבר עייף??? (מעדני המלך ח"ג עמ' 140).

חבל מאוד לבזבז את הזמן בשינה מיותרת. נכון שצריך לישון כדי שיהיה כוח לעבודת ה', אבל כל אחד צריך לדעת כמה מספיק לו. ולא לחיות לפי השעון. **הזמן שעובר הוא האויב הגדול ביותר לאדם**, וחבל על כל דקה שהולכת לאיבוד. ועוד שהלילה זה הזמן הכי מוכשר ללימוד תורה, שאז אין לו מלאכה לעשות, ואינו שומע קולות בנ"א, לכן צריך לנצל את הלילה ללימוד ולא להעביר אותו סתם בשינה מיותרת. ועוד ששינה זה אחד משישים ממיתה שהישן נחשב כמת.

מה עדיף להוסיף בלימוד הלילה או לקום מוקדם לתפילה בנץ

יש הרבה בני תורה שעושים מאמץ רב כדי לקום מוקדם בבוקר ולהתפלל עם הנץ החמה. וזה משום שיש "מעלה" גדולה להתפלל עם הנץ, וכדי לקום לתפילה מוקדם, בהכרח שהולכים גם לישון מוקדם, אם נשאל את המתמידים לתפילה בנץ החמה, מה הסוד שלכם לקום מוקדם, בד"כ כולם עונים פה אחד, **אם הולכים לישון מוקדם**. **קמים מוקדם**.

אדם מוכן לבזבז את כל הלילה בשינה ובלבד שיזכה לקום לתפילה בנץ. צריך לדעת שזו עצת היצה"ר, יצה"ר מוכן לעשות הכל והעיקר שלא תילמד תורה. הוא יתן לך תפילה בנץ, ולא עוד אלא שהוא נותן לך הרגשה טובה כל היום שזכית להתפלל בנץ, וזכית למעלות החשובות שיש לתפילה בנץ החמה. אבל צריך לדעת שכנגד זה יצה"ר לקח לך את כל הלילה, **את הזמן שבו תוכל לגדול יותר בתורה**, **זמן שאם לומדים בו יש סייעתא דשמיא מיוחדת להבנה**, **את הזמן הכי מוכשר ללימוד התורה**, **את זה לקח לך יצה"ר**, "ובתמורה" נתן לך תפילה בנץ החמה, וכי אפשר להשוות בין תפילה בנץ, ללימוד התורה.

אע"פ שיש "מעלה" גדולה להתפלל עם הנץ החמה, אבל צריך לדעת שלימוד התורה קודם לכל, **ואין להשוות כלל בין לימוד התורה לתפילה בהנץ**. וחבל מאוד שאדם מקדיש את רוב הלילה לשינה כדי לקום לתפילה בנץ, ואפי' שילמד אחרי התפילה,

שהרי הרמב"ם (בהל' ת"ת פ"ג הי"ג) כותב שאע"פ שיש מצוה ללמוד ביום ובלילה, **אין אדם לומד רוב חוכמתו אלא בלילה, עיקר הלימוד הוא בלילה, סוד ההצלחה הוא בלילה.**

סיפר הרשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א שבאחד הכנסים שבם השתתף אביו הרב עובדיה יוסף זצ"ל, נכח גם הרב לופס זצ"ל, וכיון שהרב עובדיה יוסף ראה אותו קרא לו וכיבד אותו לשבת לידו בשולחן הכבוד, שהרב לופס היה צדיק גדול. וידוע שהרב לופס החזיק מאוד מתפילה בנץ החמה, והרבה לדבר על התפילה בהנץ ומעלותיה, והנה ביקש הרב לופס זצ"ל מהגרע"י זצ"ל לומר מספר מילים לפני הקהל, ושם היו בני תורה ואברכים. הגרע"י זצ"ל ידע שהוא רוצה לדבר על חשיבות התפילה בהנץ ואמר לו, **על מה אתה רוצה לדבר על תפילה בהנץ לא כאן, אצלנו האברכים לומדים עד מאוחר בלילה ולא קמים בנץ**. אלא מתפללים מאוחר יותר והעיקר שילמדו בלילה (וגם הרב עובדיה יוסף זצ"ל היה מקיים זאת וכל יום היתה לו חברותא עד שתיים וחצי, שלוש בלילה, ובבוקר קם למנין של שבע. הוא לא מחזר אחר תפילה בהנץ החמה. וכן כתב בהלכה ברורה) (ח"א בבירור הלכה אות א).

ואמר לי הרשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א שאפי' אם אדם קם למנין מאוחר יותר עדיף לעשות כן, ובלבד שלא יעבור זמן ק"ש. ואם הוא יושב ומחבר ספרים או כותב תשובות בהלכה יכול להקל בזמן ק"ש כשיטת הגר"א. א"כ כמה יש לאדם לנצל את הלילה ללימוד התורה.

יותר קל למשוך את הלילה מאשר לקום באמצע הלילה

ומי שהולך לישון מוקדם כדי לקום באמצע הלילה לעסוק בתורה ואח"כ הולך להתפלל בהנץ החמה, ודאי שזו מעלה גדולה מאוד, שבזה הפליגו חז"ל בשבח העוסק בתורה בלילה, היינו עד שעות של אשמורת הבוקר, משום שיותר קשה לקום באמצע הלילה ולעסוק בתורה. מאשר להישאר ער עד שעה מאוחרת.

מ"מ יותר קל לאדם להישאר ער עד שעה מאוחרת בלילה, וללכת אח"כ לישון מאשר לישון מוקדם ולקום באמצע הלילה ולעסוק בתורה. וכן ראיתי שמביאים סמך לנוהגים כך מדברי רש"י ביומא (כב.) שם הגמ' אומ' שאני מיגנא ממיקם. ופרש"י נוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו מלילך לישון עד סוף הלילה, מלהיות עומד ממיטתו בהשכמה, וכן כתב בשו"ת יבי"א (ח"ז חיו"ד סי' כ אות ב) שאנו בעניותינו הורגלנו ללמוד בתחילת הלילה והולכים לישון אחר חצות ע"פ מה שאמרנו ביומא.

כיצד לזכות לכתרה של תורה

כתב הגאון רבי אהרון קוטלר זצ"ל שבדברי הרמב"ם (פ"ג בהל' ת"ת הי"ג) יש חידוש, שכתב דהרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר "**בכל לילותיו**" ולא יאבד אפי' "**אחת**" מהן. והרי יש לשאול מדוע ע"י איבוד לילה אחד הוי סתירה לכתרה של תורה, אפי' ילמד אח"כ שבעים שנה. עוד מדויק ברמב"ם שהסתירה נעשית דוקא אם איבד את הלילה ע"י אכילה שתיה שינה ושיחה, משמע דאילו הוי ע"י אונס מדברים שצריך לבטל עבורם מתורתו אין כאן סתירה. נמצא שאחד שלמד תורה רק עשרים שנה וחסרים לו הרבה לילות מלימוד, מ"מ כל דהוי ע"י דברים הנצרכים יכול לזכות לכתרה של תורה, ולהיפך אם למד שבעים שנה כל שאיבד לילה אחד מתוך זלזול אינו יכול לזכות. ולמה הוי כך? ותירץ משום שלמלך יש מיני כתרים בהרבה שיעורים. וגם כתר קטן הוי כתר, **אבל כתר עם חור לא הוי כתר ופסול מלהיות על ראש המלך אפי' הוי גדול ויקר**. וה"נ בענינינו המאבד לילה אחד עושה חור ונקב בכתר תורה ונפסל מהיות כתר, משא"כ אם החסיר אפי' הרבה מחמת אונס לא נהיה בזה חור אלא הוקטן הכתר, ומ"מ נשאר כתר. (הובא בקובץ חיזוק תשס"ד עמ' קמ').

התמדה בלילה

הגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ "חיזוק" תשס"ה עמ' ק) כותב שעיקר השכר והסייעתא דשמיא שמגיע לאדם מלימוד בלילה, **הוא דווקא כשעושה זאת בקביעות כל הזמן**, לא פעם או פעמיים. כמו שהרמב"ם אומר שכדי לזכות לתורה צריך לצער גופו "תמיד". וזה שכתוב בתהילים (קל, י) "נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר". לכאורה מדוע כפל הלשון משומרים לבוקר שומרים לבוקר? אלא צ"ל ע"פ מה שאמרו חז"ל (בב"מ לא:) שכל מקום שכתוב בתורה לשון כפולה הכוונה היא אפי' מאה או אלף פעמים. ואותו הדבר נפרש כאן "נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר". הכוונה מתי יכול אדם לזכות שנפשו תהיה קשורה לה', **דווקא כאשר מקיים משומרים לבוקר שומרים לבוקר**, הכוונה שיקום בלילה פעם אחר פעם לעסוק בתורה, ורק אז יזכה לנפשי לה'.

אולם גם בעניין הלימוד של הלילה צריך זהירות רבה, שהדבר לא יבוא מעצת יצר הרע, שבלילה ישב ללמוד, ואח"כ בכל הסדרים יהיה עייף, או יירדם לחברותא, "וחכם עיניו בראשו".

לכן כל אחד יקדיש כמה זמן שהוא יכול, שהזמן הזה לא יפריע לו למחרת בישיבה או בכולל. והעצה לזה היא שאת הזמן שהוא צריך לישון בלילה ולא ישן אלא למד תורה, ישלים בהפסקת הצהרים. וכך ירויח את הלילה ללימוד וגם את היום, שהרי השלים את

שהיה חסר לו, וכן כותב הפלא יועץ בערך "שינה" שמוטב לאדם שישן ביום כמה שעות כדי שיעמוד בחצי הלילה, ואף שאמרו בסוכה (כו.) שאסור לישון ביום יותר משינת הסוס וכן פסק השו"ע (בסי' רלא) אין זה נאמר למי שרוצה להיות נעור בלילה שאז מצווה לישון ביום (כמו שמצוה לישון בערב פסח ובערב שבת).

מיעוט שינה מורה על חשק נפשו וליבו ללמוד תורה ושעושה את אותה מצוה או דבר שנצטוה עליו מפני אהבת הבורא יתברך, ולכן מקדים ולא מאחר, משכים וקם באור הבוקר כעין אעא"ה שהשכים לקיים מצות עקדתו של יצחק (משנת חכמים).

איזה סוג של יסורים אתה מעדיף

אומרים חז"ל (ילקוט שמעוני תתנ פרשת עקב) אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בגרונו אינו יכול לישון, **יגע בתורה אינו ישן**, נמצא זה ער וזה ער, ועל זה נאמר בתהילים (צד) "**אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו**".

לכל אדם נקצב בראש השנה כמה הוא יתייסר באותה שנה, אולם ניתנה לאדם אפשרות לבחור בסוג היסורים, יש יסורים שהם חולי הגוף, כאבי שיניים, וכל המחלות למיניהם לא עלינו, ויש סוג יסורים אחר, שהאדם מתייסר בתורה, אם אדם מנדד שינה מעיניו, קם בבוקר בזריזות, מתאמץ יותר בלימוד התורה וכו'. הוא בחר ביסורים טובים ומונע ממנו את כל המחלות, **ועוד שיש לו רווח מיסורים כאלו, שהם עוזרים לו לגדול בתורה.**

סתם יסורים הם רכוש גדול מאוד שאין לשער. וא"כ כ"ש וק"ו יסורין של מצוות, של לימוד תורה בעמל. אדם שנמנע מללמוד תורה בהתאמצות ובעמל, הוא לא יצליח למנוע את היסורין, הם יבואו בכל מקרה. אם לא בלימוד תורה וקיום המצוות, אז בדברים אחרים, א"כ כדאי מאוד שהם יגיעו בעבור לימוד התורה, שאז הם לא סתם יסורין שמכפרים עוון ותו לא. **אלא חוץ מכפרת עוונות הם "המקור" לגדלות האדם בתורה, רק כאשר האדם מוסר נפשו זוכה לגדול בתורה.** וזה שכתוב (באבות ו, ד) "וחיי צער תחייה, ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעוה"ז, וטוב לך לעוה"ב, וכן בברכות (דף ה.) תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן **אלא ע"י יסורין** אלו הן, תורה, וכו'.

וכן נאמר בברכות (דף ה.) אמר ר' שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדלין הימנו, שנאמר "ובני רשף יגביהו עוף" ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עינך בו ואיננו, ואין רשף אלא יסורין שנאמר, מזי רעב ולחומי רשף.

ומכאן אמר מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שמכלל הן אתה שומע לאו, מי שאינו עוסק בתורה הקב"ה שולח לו יסורין, כיון שאילו רצה יכל ללמוד ואין דבר העומד בפני הרצון,

אך אם אתה בשעה עשר אומר למדתי די אני רוצה לישון, אומר לו הקב"ה אתה רוצה לישון? בבקשה... שולח לו כאבי שיניים והוא צועק מכאב, זהו "יסורין באין ועוכרין אותו", כיון שיכל ללמוד ולא רצה, כעת ה' מראה לו רק כאב קטן ואינו יכול לישון, זה רק "פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב". אם ילמד תורה יהיו היסורין בדלין ממנו ולא יהיה לו כאב שיניים ולא כאב עיניים ולא שום כאב (מעדני מלך ח"ג עמ' 142).

חבל על הזמן, כי באמת חבל על הזמן

אע"פ שלימוד הלילה הוא קשה, אבל זה שווה, שווה להשקיע מאמץ בעוה"ז החולף, ולזכות לעולם נצחי, שהרי אין לנו הרבה זמן להיות כאן, ומי יודע כמה זמן נשאר, לכן כל עוד האדם נמצא בעוה"ז יש לו לנצל כל רגע ללימוד התורה וקיום מצוות.

וצריך לדעת שכל הקושי הוא רק בהתחלה, וברגע שמתרגלים זה נעשה טבע, **לכן הדבר תלוי בכל אחד ואחד כמה הוא מוכן להשקיע ולוותר למען התורה**. ואם האדם לא מוכן להשקיע אז מצבו לא טוב.

המסילת ישרים מסביר שהאדם מטבעו לא מוכן להתאמץ ולהקשות על חייו. טבע האדם הוא. תן לי את השלווה, נחת רוח, גם ללמוד אבל לא דברים המצריכים מחשבה, אם הוא מגיע לסוגיא קצת קשה הוא לא מוכן להתאמץ ועובר לנושא אחר, בקיצור מקיים מצוות ולומד תורה בלי מאמץ, טוב לו עם מה שיש לו, אומר לעצמו, לאט לאט, יש זמן.

אולם כנגד זה אומר לו הקב"ה אין בעיה, גם אני אגיד לך לאט לאט, **ונמצא שהאדם הזה כל ימיו דורך באותו מקום, ולא גודל בתורה. ולמה**? כי כמו שהוא אומר יש זמן, גם הקב"ה אומר לו יש זמן. וכך לצערנו נראים לפעמים גם בחורי ישיבה ואברכים שרוב היום נמצאים ליד הספר.

בעשי"ת אנחנו מתפללים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", "כתבנו בספר חיים", "וכתוב לחיים טובים", מבקשים חיים, איזה חיים האדם מבקש? אם הוא מבקש חיים של לימוד תורה וקיום מצוות בלי מאמץ יותר מדי, צריך לדעת שהקב"ה לא מעוניין בחיים כאלה. אולם אם האדם **מבקש חיים כדי שיוכל לעמול בתורה בכל כוחותיו אפי' שיש קשיים, עם כל המרץ, ועם שאיפה לגדול בתורה ויראת שמים**. זה כבר אחרת, עכשיו אתה כבר מדבר לעניין, בחיים כאלו הקב"ה כן מעוניין, ולכן שייך לתת לו חיים.

צריך לדעת שהמהות של יהודי זה ללמוד תורה ולקיים מצוות עם כל הכוחות, ולא להיות במצב של נחת רוח ושלווה. כדי להיות ת"ח צריך לדעת שאין מצב של מנוחה, אם נתבונן בחייהם של כל הגדולים, נראה שאף אחד מהם לא היה אף פעם במצב

של נחת רוח ושלווה, **תמיד עסקו בתורה יומם ולילה בלי להרפות עם כל המאמצים והכוחות שהיו להם, ולכן נהיו גדולים**. וכן כתב "המסילת ישרים" בתחילת פ"ט צריך שידע האדם **כי לא למנוחה הוא בעולם הזה, אלא לעמל וטורח**.

באבות פ"ג כתוב, הנעור בלילה והמהלך יחיד, והמפנה ליבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, וכותב ר' יונה מפני שהם שעות רצויות ואין לו לחשוב, כי אם דברים רצויים לפני המקום ב"ה שזה דברי תורה. שאותן שעות הן חשובות וראויות למחשבת התורה, **משום שבלילה אין לו מלאכה לעשות, ואינו שומע קולות בנ"א, ולכן אם יפנה ליבו לבטלה מתחייב בנפשו**. מכיוון שמפסיד זמן בו תוכל להיות לו מחשבה ברורה ונכונה, ולא לחינם אמרו מתחייב בנפשו, אלא מכיוון שיש לו זמן כזה מוכשר ללמוד תורה והוא מבטל אותו, לכן העבירה גדולה יותר.

ישנם דרגות בביטול תורה

ועל זה כתב ר' ישראל סלנטר (ספר אור ישראל דף לא) שכל מצוה או עבירה שקל לקיימן הם החמורות ביותר, לדוגמא: ביטול תורה של שעה קלה בזמן שפנוי מעסקיו, כגון ביום השבת או ביום חול בשעותיו הפנויות, חמור יותר מביטול תורה של זמן רב יותר בעת טרדותיו, ונתבונן בדבר. וכי יש זמן נוח ומוכשר ללימוד מזמן היותו יושב לפני הספר ולומד. שאז כבר התפנה מעסקיו, וכבר התיישב ופתח את הספר. ואם יפסיק בדברים בטלים או במחשבות הטורדות, הרי שהוא מבטל תורה בזמן המוכשר ביותר.

ומהתבוננות זו נלמד כמה יש להתחזק ולהיות שקוע בלימוד בזמן שהספר פתוח, ומצאתי לזה עצה פשוטה, **להשתדל לא להרים את הראש מהגמרא** כי ברגע שהאדם מרים את ראשו מהגמרא, ישר יצה"ר תופס את מקומו וגורם לו להסתכל על פלוני ולראות מה הוא עושה, ואח"כ לדבר עם זה ועם זה, ובקיצור נוצר מזה ביטול תורה גדול, ובנוסף לעוון ביטול תורה עוד מקלקל את הצלחת לימודו, שתורתו נעשית קרעים קרעים.

כמה לישון בלילה

מסופר על הגאון ר' זלמן (אחיו של הגר"ח מוולאזין) שהיה ישן בכל לילה ארבע שעות ולא יותר. ותמיד היה יושב ושונה, אמרו לו הרי נאמר (איוב ג, יב), ישנתי "אז" ינוח לי. "אז" בגימטריא שמונה שעו'. אמר להם הרי כתוב ינוח "לי" בגימטריא ארבעים. שמתוך ארבעים ושמונה שעו' אני ישן שמונה שעו' כמנין "אז", ארבע שעו' בכל עשרים וארבע ושעו' של היום. (ענף עץ אבות עמ' תו).

ואף שהרמב"ם (בהל' דעות פ"ד ה"ד) כתב "היום והלילה כ"ד שעו'. די לו לאדם לישון שליש שהוא שמונה שעות. כבר העיר על זה המג"א (בסי' רלח), דנ"ל שהכל תלוי לפי מה שהוא אדם. וכן כתב היעב"ץ בסידורו (עמ' תקא סדר ק"ש שעל המיטה) "משך השינה לאדם בינוני אמרו שמונה שעות שליש היום ונתנו בו סימן א"ז תישן. אכן די לאדם הבריא שישן שש שעות ומספיק בלי ספק. והכל לפי מה שירגיל האדם את עצמו בנעוריו. כי ההרגל טבע שני.

את כל זאת יבדוק האדם לפי כוחותיו, שלא יפריז יתר על המידה ולמחרת לא יוכל ללמוד כראוי, ומאידך גיסא לא ימעט מהיכולת, ודרושים לזה מאזני זהב, **כי האדם קרוב אצל עצמו ורוצה את צרכי גופו**.

עיננו הרואות שמי שיש לו שמחה מאיזה ענין. כשיעסוק בזה העניין לא יהיה עייף ויגע, ולא יניחנו לישון. ואם יתנו לאדם הון רב שיוכל לרכוש מטבעות בכל עת שימנה אותם, וכמה שימנה יהיה לו. הנה הוא לא ינום ולא ישן. **וזה לך האות באהבת התורה הקדושה** שאם באמת פיקודי ה' הישרים משמחים ליבו, אז לא יפלו חבלי שינה על עיניו.

נאמר בגמ' (בחגיגה יב:) אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר יומם יצווה ה' חסדו ובלילה שירו עמי, וכו', ונפסק בשו"ע (או"ח סי' רלח) **שצריך ליזהר בלימוד הלילה יותר מבשל יום והמבטלו עונשו מרובה** ע"כ, וכתב בעל הלבושים כיון דשעות הלילה נוחין ורצויין, והמבטלו עונשו מרובה.

מסירות נפש לתורה

אמרו חז"ל (בילקוט מלאכי) "זכרו תורת משה", והלא תורת ה' היא, שנאמר (תהילים יט, ח) "תורת ה' תמימה", אלא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו. והיכן מצינו שנתן נפשו עליה, שנאמר (שמות לד, כח) "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ואשב בהר ארבעים יום" (דברים ט, ט), הא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו ע"כ. רואים מחז"ל שמשה רבינו מסר נפשו על התורה, ולא כמו שאנחנו מבינים שלא הוצרך לאכול אלא שהתענה, כשם שאדם מתענה ומתפלל בעת צרה, כך משה רבינו התענה ארבעים יום כדי לזכות לתורה. הוא ביקש והתפלל על התורה, זו היתה מסירות נפש.

בודאי שצריך לישון בזמן, ולאכול בזמן, **אבל יש להבין שצריך לעמול**, ומי שמונח ושקוע בלימוד יודע שכ"ד שעות מעת לעת אפשר לחשוב ולהרהר בלימוד! אנו מחליפים את העיקר והטפל, נוסעים למרחקים לבקש ברכה, וכי זה הוא העיקר שעוזר? כשלומדים מתעלים! לוקחים את הטפל, כמו שכתב המסילת ישרים (בהקדמה) על דברי

חסידות מסויימים שהם טפלים, אבל לא זה העיקר! חושבים שנסיעה למירון בכל הזדמנות על קבר רשב"י תועיל, והרי לשבת יום אחד וללמוד חשוב יותר! על כל דבר קטן נוסעים לעמוקה או למירון להתפלל, ולא מבינים שזו דרך עמי ארצות! וכי כך בני תורה יוכלו ללמוד? האם כך עשה "ר' עקיבא איגר", ובעל "הקצות החושן"? צריך להתפלל כראוי, לבקש, ולקיים מצוות, אך לא באופן שקמים מאוחר בבוקר, רצים למקווה ואח"כ מתפללים מהר, שעושים את הטפל לעיקר (**מחשבת מוסר פ' יתרו עמ' שכז**).

התפארת ישראל כותב על מיעוט שינה, דע"י ריבוי שינה לא לבד שיפסיד הזמן, אלא גם "יתיישן שכלו ויאבד חריצותו. אומנם גם פחות מן הראוי מזיק מאוד לגוף ולנפש, ואמרו בשם הרמב"ם שהוא ישן ח' שעו' בלילה וסימן לזה "אז" ישנתי ינוח לי, אולם זה קודם הגיעו לגיל חמישים שנה, אבל אח"כ שאין השחיקה שביסודות הגוף כ"כ גדולה כבימי נעוריו, וא"צ מנוח כ"כ רב, כתבו הטבעיים וביחוד הופלאנד דדי לישון בכל לילה ה' או ו' שעו'.

אהבת התורה צריכה להיות כמו צלי אש

באמירת הקורבנות של תפילת שחרית. אנו שונים את המשנה במס' זבחים: הפסח אינו נאכל אלא בלילה וכו'. וביארו בדרך דרש הפסח, הכוונה פה-סח דהיינו תורה שלומד בפיו. **אינו נאכל אלא בלילה**, שעיקר לימודו של האדם בלילה ובפרט באשמורת הבוקר, כמ"ש הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג הי"ג) שמי שרוצה לזכות לקנין התורה צריך לנדד שינה מעיניו וכו'. **ואינו נאכל אלא עד חצות**, הכוונה שיהיה לימודו לכה"פ עד חצות לילה. **ואינו נאכל אלא למנוייו**, הכוונה שילמד עם חברותא, **ואינו נאכל אלא צלי**. הכוונה שתהיה לו אהבת התורה כמו בשר צלי על האש שמעורר תאבון ושקוע היטב באכילתו, כך צריכה להיות אהבת התורה ולימוד התורה (עבד לעבדי ה', עמ' נה).

בתהילים (קכז, ב) נאמר "שווא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים, כן יתן לידידו שינה". ופרש"י שווא לכם בעלי אומנויות המשכימים ומאחרים למלאכתם ומתפרנסים בעיצבון וביגיעה בלחם העצבים של טורח. כן יתן הקב"ה פרנסה למי **שמנדד שינה מעיניו** בשביל לעסוק בתורה.

ממית עצמו על התורה

אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר "זאת התורה אדם כי ימות באוהל" (במדבר יט, יד) לכאורה מה שונה מצוות ידיעת התורה מכל מצוות התורה, שרק בידיעת התורה מצינו מושג של ממית עצמו עליה?

ונראה להסביר זאת ע"פ הגמרא בברכות (כ.) "אמרי ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא? "אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת ה', אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם". כלל גדול משמיעה לנו הגמרא. שלניסים זוכים רק ע"י מסירות נפש על קדושת השם. (ומהגמרא מוכח שמסירות נפש על קדושת ה' שעל ידה זוכים לניסים, היא לאו דווקא מסירות נפש כזו שנהרג ממש על קידוש ה', דהא הגמרא מביאה לדוגמא את העובדה של רב אדא בר אהבה שמסר נפשו לגדור פרצה, ושם לא מסר עצמו להריגה). ונראה שתורה היא שכל אלוקי ולזכות לידיעת התורה, פירושו לזכות למציאות שהיא למעלה מדרך הטבע, שאפי' משה רבינו איש האלוקים ובחיר האנושות כשעלה לשמים לקבל תורה היה לומד ומשכחה ולומד ומשכחה עד שניתנה לו ככלה, שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". כי רק ע"י נתינה זו יש לאדם איזו השגה בתורה, ובכוחות עצמו אינו יכול, לכן אין זוכים לתורה אלא ע"י **מסירת נפש**, דזהו תמיד הכלל **לנס זוכים רק ע"י מסירות נפש**, כהסוגיא דברכות. ולזכות לתורה פירושו לזכות לנס, ואפי' רק להבין שכל וסברת התורה לאמיתה צריכים כבר מסירות נפש ויגיעה. כמ"ש לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, דאפי' רק להבין תורה הוא כבר בגדר של מעשה ניסים, **אבל** "**לקנות**" **ממש שיתקיים אצל האדם התורה לזה צריך מסירות נפש של** "**ממית עצמו עליה**" (אחת שאלתי פ"ה עמ' 63).

בפרשת וישלח (לד, כד) כתוב, וישמעו אל חמור ואל שכם בנו כל יוצאי שער עירו וימלו כל זכר כל יוצאי שער עירו. שואל החפץ חיים כיצד הצליחו שכם בן חמור ואביו להשפיע על כל בני העיר למול את כולם, הלא מדובר בעיר שלמה? והסביר שמכאן אנו למדים מהו כח הרצון. **כי כשיש לאדם רצון הוא יכול להשיג אפי' את מה שהשכל לא יכול להבין**. הוא הדין למי שרוצה לזכות לתורה.

צריך לחוש עד כמה יקרה היא מפנינים

הדברים אמורים גם ביחס ללימוד התורה, אם היינו חשים במעלת התורה שהיא יקרה מאלפי זהב וכסף, ושום דבר שבעולם לא ישווה לה, היינו לומדים בחשק ובמרץ אף כשאנו תשושים. והראיה היא מבעלי מקצוע, מכיון שיודעים שעל כל שעה של עבודה יקבלו שכר, אז העייפות נעלמת מהם ומוותרים על המנוחה והאכילה. ואם הם עובדים שעות נוספות שאז המשכורת כבר מוכפלת, למרות שהשעה מאוחרת הם ערניים כשעת הצהריים. **ומדוע בתורה כאשר לומדים קצת יותר מהזמן הרגיל מיד נרדמים!**

ומה גם כי אינו דומה הלומד מעונג לאדם שלומד מתוך צער של קור או חום, או כשהוא חסר שינה ובכל זאת לומד, ששכרו כפול, ואם לומד בשעות שאין העולם למדים בהן,

כגון ערבי שבתות, ויום פורים וכו', התעריף הוא אחר, והשכר עצום בעוה"ב, וכמו שאמר רשב"י אם ראית דור שרפו ידיהם מן התורה, עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כנגד כולם (לבוש יוסף בראשית עמ' קצ).

בספר משלי שתוכנו חכמה ומוסר, רואים כיצד שלמה המלך מדבר בגנות השינה והעצלות, ומקדיש להם כמה וכמה פרקים. ללמדנו שחובה קדושה רובצת עלינו להילחם במידה מגונה ובתופעה רעה זו. וכן מובא בתלמוד (סוכה כו.) "אמר רב אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס, וכמה שינת הסוס שיתין נשמי". ופרש"י אסור משום ביטול תורה [וכנראה שאורך זמן של שינת הסוס יש בה מספיק כדי להחליף כוח ולהתרענן]. ואביי מעיד על רבה שזמן שינתו ביום היתה כשל רב, שכן למד מרבו שגדל אצלו, וכן שינת רבי היתה כשל דוד המלך, ודוד המלך כסוס, והגמרא מספרת שאביי היה ישן כזמן המקביל להליכה מפומבדיתא לכובי, והוא מרחק של כשש פרסאות (כשבע שעו' ורבע), קרא עליו רב יוסף "עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך", הרי שהאמוראים למדו מגדולי התנאים כיצד וכמה יש להסתפק בשינה. ודברים אלו אינם מידת חסידות, אלא אף נפסקו כהלכה פסוקה בשו"ע (סי' רלא).

עוד מעט יגיעו ימים ארוכים שנישן בהם

חז"ל הבינו שתחילת מפלתו ודרדורו של אדם מתחילה מריבוי השינה ובעצלות שנוקט בה. וכמו שאמרו במדרש (בר"ר פי"ז אות ו') **היושן סימן הוא שאינו חפץ לא בתורה ולא בעבודה**. ואף הגמרא (עירובין סה) מספרת שביתו של רב חסדא אמרה לאביה, האם כבודו אינו רוצה לישון מעט? אמר לה. עוד מעט יגיעו ימים ארוכים שניתן לישון הרבה ולא תהיה אפשרות ללמוד תורה. וכוונתו היתה לאחר אורך ימים, הימים ארוכים דיים כדי לישון שם מספיק. ושם כבר לא ניתן לעסוק במצוות ובלימוד תורה. מי לנו גדול מרב חסדא שאמרו עליו "חסדאין מילך". וכן אמרו (שם) שרב ששת היה רותח כולו מעוצם חריפותו וסברותיו מאותם פלפולים של רב חסדא. ולמרות הכל לא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו ביום, בשל ביטול תורה. וקיימו בעצם במעט שינה הקרבה למען קניין התורה (אמרי שפר ח"ו עמ' 178).

כתב בספר חסידים (סימן שט) היתה כאניות סוחר (משלי לא, יד). כאניה אין כתיב כאן אלא כאניות, שכל ת"ח שאינו יודע להשיב בכל מקום שישאלוהו אין לו לישב בסנהדרין וראש ישיבה (שבת קיד.) ממרחק תביא לחמה, שיודע להביא ראיה ממסכתא למסכתא, מי גרם, ותקם בעוד לילה (שם טו), לא יכבה בלילה נרה (שם יח) **כל הלילה יושב ועוסק בתורה**, כאניות סוחר, כך הקב"ה מזמין לעוסקים יומם ולילה בתורה כל צרכיהם, כשם

שהסוחר שהשעה משחקת לו, מזמין לו הקב"ה מלאכים הממונים עליו, נכנסים בלב אחר להביא לאותו מקום שזה הסוחר שם, ומכוון לב הסוחר לקנות, ואח"כ מכוין לב אחרים לבא לשם אצל הסוחר, או הסוחר אצלם לקנות, וכל העוסק בתורה תדיר הקב"ה שולח לו מלאכים מרחוק להביא לו כל צרכיו, לכך נקראת התורה לחם (שבת קכ.) עכ"ל.

וכן כתוב בע"ז (דף יט.) אמר רב אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו, ועושה לו חפציו אין הכונה רק בעניני העוה"ז, אלא גם חפצי שמים שמגלים לו סתרי תורה, כמ"ש בסנהדרין (צט:) אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו" הוא עמל במקום זה והתורה עומלת לו במקום אחר, ופרש"י שם תורה עומלת לו שמחזרת ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך למה, מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה. ואם התורה מחזרת ומבקשת מאת קונה למסור לו סתרי תורה אם עמל בתורה ביום, כ"ש וק"ו כאשר לומד בלילה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"ג) אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה. עיי"ש.

נמצא שהעמל בתורה בלילה מרויח בתרתי, האחד שהקב"ה משלים לו צרכיו בעוה"ז, וממילא יורד הקושי של הפרנסה וכדו', ועוד שזוכה שהתורה מבקשת מאת קונה שיגלו לו סתרי תורה, וזה מלבד מ"ש בחגיגה (יב:) אמר ר"ל כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפילה לאל חיי (תהילים מב).

נותן חינו בעיני הבריות

איתא בגמ' (ע"ז ג:) אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי (תהילים מב, ט). מה הטעם יומם יצוה חסדו, משום דבלילה שירו עמי. וביאר המהרש"א הא דאמרי "שירו" הכונה על התורה, דכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שהתורה נקראת שירה.

ויש להבין מה הביאור שהקב"ה מושך עליו חוט של חסד. מפרש"י על הגמ' שם, חוט של חסד, **נותן חינו בעיני הבריות**, דהיינו שכל הסובבים אותו נהנים ממנו. כולם חפצים להיות בקרבתו, לשמוע אותו, להתייעץ איתו, ופשוט מאוד הוא הופך להיות כמו מגנט שכולם חפצים להתקרב אליו, שנהנים להיות בסביבתו.

וכן נאמר בתורה על יוסף הצדיק פרשת וישב (לט, כא) ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר. ופרש"י שם שהיה מקובל לכל רואיו, כדוגמת לשון כלה נאה וחסודה שבמשנה, שאינו מעניין גמילות חסדים, אלא לשון נשיאת חן.

וביאר המהרש"א ד"ה "כל" מדוע הקב"ה מושך עליו חוט של חסד? משום שדרך המנדד שינה מעניו בלילה שיהיו פניו זועפות ביום, לכן מי שמנדד משנתו ועוסק בתורה מושך עליו הקב"ה חוט של חסד ביום, שהיא מאירה את פניו ונושאת חן בעיני רואיו שכן ממידת החסד היא להאיר פנים. וכן מצאנו במסכת מגילה (יג.) ר' יהושע בן קרחה אמר אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה, ופרש"י ולכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש.

המאירי בע"ז ד"ה "כל" כתב, שמשיכת החסד הוא, שהקב"ה מסייע לו לענות תשובות עגונות ונכונות לבני אדם השואלים אותו שאלות בתורה ובהלכה, דכיון שישב ועסק בתורה בלילה הקב"ה מזכהו לענות תשובות נכונות.

פרק ד - בואו חשבון

נאמר בגמ' (בבא בתרא עח:) אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים בואו חשבון (במדבר כא, כז). המושלים, אלו המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבונו של עולם, הפסד מצוה. (פירש רש"י שמתבטל מריוח ממון בשביל שעוסק במצוה, או שנותן צדקה ומחסר ממונו) כנגד שכרה (שכר מצוה המרובה לעתיד לבוא). ושכר עבירה, (מה שמרויח עתה מן העבירה שעשה) כנגד הפסדה. (ההפסד שיקבל לעתיד לבוא). אם אתה עושה כן, עליך הכתוב אומר תבנה ותכונן, תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב.

באיזו מצוה יוכל לכבוש את יצה"ר

הסיבה שהסמיכו חז"ל את הרעיון המוסרי בואו נחשב חשבונו של עולם על הפסוק "בואו חשבון" תבנה ותכונן עיר סיחון, היא מפני שהמדובר שם על מלחמת סיחון נגד מואב, ללמדנו שכשם שבמלחמה טבעית נאמר "בתחבולות תעשה לך מלחמה" והצד שרוצה לכבוש את מדינת האויב מבקש לו מקום איסטרטגי, שמשם יהיה לו נוח לכבוש את כל המדינה. כך הוא במלחמה שכנגד יצר הרע. המצווה הכי חשובה שממנה יוכל לכבוש את היצר הרע היא **לימוד תורה**, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, כי רק כח התורה גורם להחליש או לבטל את כח היצר הרע, ועל כן מי שרואה שיצרו מתגבר עליו יעסוק בתורה, שהיא "איילת אהבים ויעלת חן", והיא אגוני מגנא ואצולי מצלא, ומשם יכבוש את היצה"ר גם לגבי שאר מצוות התורה (ענף עץ אבות עמ' עו).

כמה זמן יכול בחור ישיבה או אברך ללמוד ביום

הגה"ק ר' אלחנן וסרמן הי"ד אמר לעת זקנותו שאפי' בחור שהוא בעל כישרונות בינוניים אם ילמד בהתמדה שתים עשרה שעו' ביום **מובטח לו שיצמח גדול בתורה** (אור אלחנן ח"א עמ' כז). ואם האדם יעשה חשבון כל יום, הוא ימצא שיש בידו ללמוד לפחות בין עשר לשתים עשרה שעו' ביום.

כותב החוסן יהושע (בפרק התיכון פרק ח') שכל אדם צריך לעשות חשבון פרטי בכל יום ולשאול את נפשו אנה פנו שעותיה? בואו ונחשב, עשרים וארבע שעו' יש ביממה, שעתיים לתפילה על דרך הממוצע, שחרית שעה, מנחה חצי שעה, וערבית חצי שעה, עוד שעתיים לשלוש ארוחות (למחמירים ארבע) קבע לכל היותר, חצי שעה להינפש אחריהם ולהלך ארבע אמות, חצי שעה להתרחץ, שעתיים לסידורים, שש שעו' לשינה, בסה"כ הם שלוש עשרה שעו'. והשאר לתורה, ונמצא שלכל אדם יש אפשרות ללמוד בקלות אחד עשרה שעו' ביום.

אולם במציאות הרבה בני תורה בקושי מוצאים את עצמם לומדים שש שבע שעות ביום, וא"כ להיכן בורח כל הזמן שחישבנו?

ובאמת הדברים שגורמים להגיע למצב הזה הם רבים: למשל: שיחות בטלות שמאריכים עם בנ"א, מאריכים על השולחן יותר מדי, שקועים בשינה יותר מדי, סקרנות לדעת כל דבר שמתרחש בעולם, מאריכים במנוחה להינפש מכל יגיעה מועטת, וכדו'.

על מה מבזבזים את רוב הזמן?

לכן חובה מוטלת על כל מי שחס על חייו לחקור ולתור אחרי הדברים שבהם הוא מכלה את זמנו. וכן יש לחשב את הזמן שנמצאים בבית המדרש, ישנם בני תורה שאף שמגיעים לסדר של שמונה שעו' בכולל או בישיבה פעמים רבות חצי מהזמן בורח להם. וזה משום שמבטלים אותו על דברים בטלים, ונמצא שגם בבית המדרש צריך לחשבן את הזמן, ואם אינו מנוצל כראוי צריך לבדוק היכן מכלה את זמנו.

אמר אחד החכמים נעשה חשבון ונראה כמה זמן מסדר הלימוד בכולל או בישיבה בורח לאדם, אפי' שפעמים זה לצורך.

א. בדר"כ האדם יוצא להתפנות פעם או פעמיים בסדר.

ב. ואם באמצע הסדר יוצא לשתות כוס קפה, גם זה לוקח זמן.

ג. זמן אחר חיפוש ספרים.

ד. כשמגיע ללמוד עם החברותא אז לפעמים מעלים דברים שאינם קשורים ללימוד.

ה. פעמים שתופסת אותו מחשבה שאינה קשורה ללימוד, והוא נמשך אחריה זמן מה.

ו. ונוסיף שיש גם תפילה בתוך הסדר שזה לבד 20 דקות.

ז. וכאן מדובר על אדם שמגיע בזמן, אבל אם הוא מאחר, צריך להוריד גם את זמן האיחור.

ח. וכן לכל "הנגנים והזמרים" למיניהם שמזמרים במקום ללמוד. ישנם בחורים שמגיעים לבית המדרש ופשוט מאוד רוב הזמן מבטלים בשירה, שרים שירים במקום ללמוד.

שמירת הזמן והסדרים הוא אחד היסודות החשובים לכל בן תורה באשר הוא, ומביא את האדם לחשקת התורה, רבותינו לימדונו שהמקפיד על סדרי הלימוד יש בידו כלים מתאימים לעלות ולהתעלות עד בלי די, וכן להיפך, חלילה. **מי שאינו יודע ששעה היא שעה, וסדר הוא סדר** עלול ביום מן הימים למצוא את עצמו מחוץ למסגרת, והעובדות בשטח מדברות בעד עצמן.

כאן זה לא שיעור למוזיקה

לפעמים נכנסים לבית המדרש ובמקום לשמוע ניגון של גמ', שומעים שירים, זה שר שיר פלוני, וכן זה. וההוא שם מתופף, כאילו מתקיים כאן שיעור ל"מוזיקה". במקום לשאוף להיות ת"ח שואפים להיות זמרים. ולא עוד אלא שאת כל זה עושים מול הגמ' הפתוחה. שזה גורם בזיון לתורה, שבמקום ללמוד בזמן שהגמ' פתוחה, יושבים ושרים שירים ומבטלים תורה. גם את הזמן הזה צריך להוריד מהסדר.

ובקיצור יוצא לאדם בקושי אבל ממש בקושי שעתיים נטו של לימוד בכל סדר.

ולצערנו ישנם פעמים שהאדם לומד אפי' פחות מזה, ואם כך היא צורת הלימוד, וזה קורה הרבה פעמים משום שזה כבר הרגל, מצבו לא טוב. וחבל מאוד. **משום שלא על מנת כן מינו אותך בשמים להיות אברך, או בחור ישיבה שמשמש את המלך יום שלם.**

מי שחלקו מיושבי ביהמ"ד קיבל טובה מעל כולם

הפלא יועץ בערך "אהבה" לקב"ה כותב, שמי שהקב"ה שם חלקו מיושבי בית המדרש, נמצא שקיבל טובה גדולה על האחרים, עכ"ל.

הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל כותב, שכל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' ולשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם **הרי זה נתקדש קדש קודשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים**, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזיכה לכוהנים וללוים.

ומי שיושב ולומד יום שלם בבית המדרש צריך להרגיש ממש שקיבל טובה גדולה מעל כולם, זכות שלא כל אחד זוכה לה, שהרי אם נעשה חשבון נמצא שמכל היהודים שיש בכל העולם, אולי חצי אחוז יושבים ועוסקים בתורה יום שלם.

ננסה לצייר לעצמנו כיצד הכריזו בבי"ד של מעלה שדוקא אתה תהיה מאותם חצי אחוז שלומדים יום שלם.

והנה בב"ד של מעלה ישנו ספר עבה מאוד, שלכל יהודי מעם ישראל יש דף אחד שבו כתוב שמו הפרטי. והנה בי"ד מוציאים את הספר ומתחילים לדפדף ואומרים פלוני לא, וכן פלוני לא, וכן אלמוני לא וכו', הכוונה שלא ילמדו יום שלם, וכן על זה הדרך, וכך מדפדפים המון דפים. **וברגע שמגיעים לדף שלך שולפים אותך מתוך הספר ומכריזים בקול גדול בפני כל פמליא של מעלה, פלוני בן פלוני ישב ללמוד יום שלם**. איזו שמחה גדולה זו. אם האדם יחיה את זה ויזכיר לעצמו לפני שהוא נכנס לביהמ"ד שאכן קיבל זכות שלא כל אחד זוכה לה, שמתוך אלפי יהודים הוא זכה לשבת יום שלם ולעסוק בתורה, זאת אומרת יום שלם לשרת את המלך, שעל כך ביקש דוד המלך ע"ה (תהילים כז, ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש **שבתי בבית ה' כל ימי חיי**". נוכל להבין את הזכות שניתנה לנו, ובעקבות זה בעזרת ה' הלימוד יראה אחרת באותו יום. מכיון שנבין במה זכינו וננצל כל רגע.

אילו היו עושים הגרלה בין אלף אנשים על מכונית חדישה או בית חדש, ומתוך אלף המשתתפים, אתה הוא הזוכה הראשון, אין ספק שהחיוך לא היה יורד מעל פניך שבוע ימים בלי הפסקה. ואם כך השמחה היא לגבי זכיה בעוה"ז, כמה יש לנו לשמוח על הזכות שנתנו לנו לשבת וללמוד תורה. ולא עוד אלא יום שלם, יום שלם נתנו לנו רק לגרוף עוד ועוד מצוות, שכרם לא נמסר לאף אדם כמ"ש בישעיה (סד, ג) עין לא ראתה אלהים זולתיך.

ואם בשמים בחרו דווקא בך שאתה הוא זה שישמש את המלך יום שלם, ודאי שבחרו באדם שכן יכול לזה, ואין ספק שיש בכוחך להתאמץ ולהשתדל. אולם אם האדם לא מתאמץ ולא מנסה להשיג את הנדרש ממנו, זו תביעה חמורה מאוד, משום שיש פעמים שכשרואים שהאדם לא ממלא את תפקידו כראוי בתור אברך, פשוט מאוד נוטלים ממנו את הזכות הזו, וחבל מאוד לאבד מתנה כזו נפלאה.

שלא נאבד את הזכות הגדולה ח"ו

כמה אנחנו רואים אברכים שלאחר כמה זמן עוזבים את הכולל ויוצאים לעבוד, וזה משום שנלקחה מהם הזכות ללמוד כאברך יום שלם, **לכן צריך להתעורר ולנצל כל רגע פנוי שיש באפשרותנו ללמוד**. אבל כשהקב"ה רואה שאיכפת לאדם מהזמן שלא ילך לאיבוד, אין ספק שתהיה לו סייעתא דשמיא גדולה בתורה ויעלה מעלה מעלה בתורה.

יצר מיוחד ישנו ומצוי – הנקרא "לאחר", השולט כמעט בכולנו. פשוט נלחמים עם הדיוק בזמן. מעטים ישנם המדייקים לבוא לכולל בזמן המדויק, עד שכמעט שאפשר לומר שקל לנו יותר לבוא לפני הזמן מאשר בזמן ממש, "**העיקר שלא לבוא בזמן**"! ואפשר שהדבר נובע מהמרדנות שישנה בטבע האדם, ולכל הפחות זו היא תוצאת העצלות. כבני תורה מצפוננו צריך לנקוף בחזקה ובעצמה, הרי זו בושה וחרפה נוראה! אחינו יגיעי הכפיים שלא זכו להיות שבתם בבית ה', בשביל לחמם מדייקים המה לעבודתם, מחתימים כרטיס, ועושים הכול בשביל להגיע בזמן. ויותר מכך, כשאותו יגיע כפיים איחר לעבודתו ומנהל עבודתו גוער בו ומאיים עליו – מקבל הוא זאת בסבירות ובצדק. סוף סוף הוא משלם לי, ועבודה זו עבודה! אין מזלזלים בעבודה, ובהחלט מגיע למזלזל בעבודתו לפטרו, כי כך אי אפשר להחזיק עסק! וכמה התנצלויות יתנצל אותו עובד כשהוא מאחר, ויעשה כל השתדלות שלא תארע לו אי נעימות שכזו.

ואילו אנו – בני תורה – התופסים את העסק הכי חשוב ביותר בעולם הנקרא "לימוד התורה", לא מסוגלים לבוא בזמן המדויק. **פשוט לא מסוגלים**! ולקבל בסבר פנים יפות גערה מהראש כולל או מהמשגיח. מאן דכר שמיה, הלא מיד הבעת פנינו תהא או חוצפנית, או ליותר עדינים – פגיעה. אבל לקבל זאת בסבירות – כמה מאיתנו יבינו זאת. מה רוצה המשגיח – שאני אבוא בדיוק בתשע בבוקר? מה פתאום? עד חצי שעה אפשר לאחר, וחייב ראש הכולל או המשגיח להבין זאת!

התוצאות, נכנעו לנו ראשי הכוללים והמשגיחים, ואכן אנחנו ניצחנו! אולם את מי ניצחנו? ניצחנו את הקדושה, הצלחנו לתת עוז וניצחון לשטן, שהרי זו שאיפתו – לבטלנו מהתורה שאין סם כמוהו להתישו ולבטלו (קונטרס לולי תורתך עמ' 10).

מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

הרבה ראשי כוללים מנסים לדרבן את האברכים להגיע בזמן לכולל, ע"י תוספת שכר במלגה. באומרם מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. זה מראה כמה חמור מצבינו, שצריכים לשלם לאברכים כדי שיגיעו בזמן. **עוד לא מצאנו שום מקום עבודה שהמנהלים משלמים לפועלים תוספת שכר על הגעה בזמן**. למה בעבודת ה' צריך לשלם. וכי היא פחות חשובה?

עד כמה לחוס על ביטול תורה

על חשיבות ניצול הזמן בבית המדרש מצאנו כמה גמרות, נאמר בברכות (דף לג.) ת"ר היו יושבים בבית המדרש והביאו לפניהם אור (במוצ"ש) ב"ש אומ' כל אחד ואחד מברך לעצמו. שוא' הגמ' מאי טעמא דב"ש, קסברי מפני ביטול בית המדרש. ומסביר רש"י

שהביטול תורה הוא שבזמן שאחד מברך לכולם הם צריכים לשתוק מגירסתם כדי שיתכוונו כולם וישמעו אליו ויענו אמן.

ונמצא שמתבטלים בעניית "אמן" יותר ממה שיתבטלו כשיברך כל אחד ואחד בפנ"ע.

ב"ש חסו על זמנם עד כדי כך שאפי' שיעור זמן של אמירת "אמן" שלוקח בדיוק שניה אחת לענות לא רצו להתבטל מלימוד תורה. מאותו טעם מביאה הגמ' (שם) של בית רבן גמליאל לא היו אומ' מרפא בביהמ"ד מפני ביטול ביהמ"ד.

וזה מלמד אותנו כמה צריך לחוס על הזמן שניתן לנו, ולנצל כל רגע לקיום תורה ומצוות.

גם הירושלמי מספר שר' ירמיה ציוה לפני פטירתו שיכניסוהו לקבר עם שתי מקלות בידיו. ומסביר הירושלמי שר' ירמיה ציווה זאת כדי שיהיה לו קל יותר לקום מן הקבר בתחיית המתים. שואל ר' אלחנן וסרמן הי"ד, נחשוב לרגע איזה הבדל יש בין קימה מתוך הקבר עם מקלות או בלעדיהם? הרי מדובר בחצי רגע לכל היותר? (טובך יביעו עמ' רמב).

ומכאן רואים עד כמה היה חשוב לרבי ירמיה גם חצי רגע לעסוק בתורה. משום שבכל רגע ורגע של ניצול הזמן קונים עולם נצחי. כי ר' ירמיה עשה חשבון על כל צעד וצעד שעשה, ובדק כיצד אפשר לנצל את הזמן בצורה המקסימלית, עד כדי כך שציוה לקברו עם מקלות בידיו, שלעתיד לבוא יעזרו לו לקום מהר יותר.

במשנה באבות מצאנו שביחס ללימוד התורה עצמו, גם התבוננות בפלאי הבריאה נחשבת לירידה עצומה, שכן שנינו, המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. והרע"ב שם מסביר שמדובר באדם שמפסיק ומרוב התפעלות מברך "ברוך שככה לו בעולמו" מ"מ דינו חמור מאוד עד כדי כך שמעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. וכ"ש המפסיק הפסקה בעלמא מדברי תורה כמה חמור דינו, ילקוט לקח טוב (ספר במדבר עמ' מח).

מהי מטרת האכילה?

בספר אור לציון (עמ' קנח) כתב, שיש להזדרז באכילה כפי יכולתו, וירגיל את עצמו לאכול כל דבר, **שצריך שתהא אכילתו לשובע ולא לתענוג**, על כן צריך לאכול מאכלים מזינים, ולא מטוגנים או מטובלים, ולא יפריע לו העדרם, הם וכיוצא בהם, וכן בסידור הסעודה לא יבזבז מזמנו. אפשר לראות אנשים שבזמן הכנותיהם לאכילה אפשר לאכול שתי ארוחות עם ברהמ"ז כדת. ולא יעבוד את גופו כי אם את אדונו, וע"כ צריך שיחדיר

(לעצמו) שהאכילה היא לקיום הנפש ולא להנאת הגוף. כי האדם לא נברא כדי להנות מהעולם הזה, ואדרבה כפי הנאתו בעוה"ז מפסיד שכרו לעוה"ב.

וכן לגבי טבילה במקוה בערב שבת, אדם צריך להזדרז ולא לבזבז זמנו ישנם אנשים שהולכים למקוה וזה בשבילם כמו יום כיף עושים את הכל לאט, עד שנכנסים למקוה לוקח זמן, כיוון שמדברים עם חברים על כל מיני נושאים, וכן כשמתלבשים עושים זאת באטיות. בזמן הזה שנים או שלושה אנשים יכולים לטבול, ואם נחשב את הזמן המיותר שמעבירים שם ונכפיל אותו במספר השבתות בשנה, נמצא שבזבז המון שעו' בהבל וריק.

וכן לגבי כל דבר, אדם צריך לחשב ולבדוק כמה זמן נחוץ לכל דבר שהוא עושה, ולא להפריז על המידה, ולזה צריך שימת לב יתירה. **צריך לדעת שהזמן שעובר זה האויב הכי גדול של האדם, וכל שיצה"ר מצליח להעביר לאדם את הזמן בהבל וריק זו הצלחה מוחלטת שלו**, ועל כן יתבונן האדם בדרכיו לבל יתן ליצה"ר להצליח בכך, אלא יתגבר ויאזור כוחות לעשות חשבון על כל דרכיו ולנצל את זמנו, וודאי שמשמים יסייעוהו, שהבא ליטהר מסייעין בידו.

מאזן שנתי

אחד הדברים שכלולים במאמר "בואו חשבון" זהו חשבון כללי בסוף כל שנה ושנה מה עשינו בזמן שניתן לנו, כשם שבעל עסק בסוף כל שנה עושה מאזן שנתי ומחשב כמה הוצאות היו, וכמה הכנסות, הוא הדין לגבי בן תורה, שעליו לראות מה למד וכמה למד בסוף השנה. ולכן כדאי מאוד שכל אחד ירשום לו בדף מה הוא עשה באותה שנה. לדוגמא, כל מסכת שלמד ירשום אותה, ואם זכה לחזור עליה כמה פעמים אז ירשום בצד על מסכת זו חזרתי כך וכך פעמים, וכן במשניות, ספרי מוסר ועוד. וכן כל סימן שזכה ללמוד בשולחן ערוך יכתוב וכן הלאה, **ויש בזה תועלת רבה**.

א. שבסוף השנה כשפותחים את הדף של המאזן השנתי שמחים לראות כמה למדנו, משא"כ כשלא כותב לעצמו אינו יודע מה עשה באותה שנה.

ב. זה מדרבנן ללמוד. כיוון שהוא יודע שירשום זאת בסיכום השנתי, ובסוף השנה הוא רוצה לראות שלמד הרבה.

ג. זה מקנה "שלמות" בדברים שלמד. דהיינו כיון שרושם מה שלמד, אז הוא לא קופץ מספר למספר עד שמסיים את כולו, משום שהוא רוצה לרשום שסיים ספר פלוני או גמ' פלונית, ולא חצאי דברים. וזה הקניין, שהדברים יהיו שלמים. (וודאי שמדובר שלומדים כמו שצריך עם הבנה, ולא לרוץ מהר בלא הבנה).

ואין ספק שאם כל בן תורה יעשה כך, ירשום על הדף את כל מה שעשה באותה שנה ויחשבן הכל בסוף השנה, **שזה יהיה המליץ יושר הכי טוב בעדו ביום הדין לקראת ראש השנה**.

אבל כאשר לא עושים זאת, אז אם נשאל את רוב הלומדים מה עשיתם באותה שנה אף אחד לא ידע בדיוק מה עשה. אולי יזכרו רק את הדברים הגדולים, שסיימו מסכת ואיזה פרק משניות. ואם רק את זה הספיק זו בושה גדולה שבמשך שנה שלמה זה מה שלמד. והחי ייתן את ליבו.

היום קצר והמלאכה מרובה

נאמר באבות (פ"ב מט"ו) רבי טרפון אומר היום קצר, והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים והשכר הרבה. ובעל הבית דוחק. ופי' הדברים הוא כך:

היום קצר. זמן חיותנו בעוה"ז הוא קצר מאוד, שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. כמ"ש במדרש רבה (בריש קהלת בפסוק הבל הבלים אמר קהלת) ימיו כצל עובר, כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עימיה.

והמלאכה מרובה. כמ"ש באיוב (יב, ט) שהתורה ארוכה מארץ מידה, ורחבה מני ים, וכל אדם צריך להשלים את תפקידו בעניין לימוד התורה ולהספיק כמה שיותר.

והפועלים עצלים. כי טבע האדם הוא להתעצל ואין אדם ניצל ממנה, יש מרבה ויש ממעיט (רבינו יונה), וכתב המסילת ישרים בפרק ט' שצריך שידע האדם כי לא למנוחה הוא בעוה"ז **אלא לעמל וטורח**, וכמ"ש אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. ז"א שהאדם נוצר רק בעבור לימוד התורה, ולכן צריך להתרחק מהעצלות כדי שנוכל ללמוד תורה הרבה.

והשכר הרבה. כמ"ש, עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו. ששכר לימוד תורה לא נגלה לאף אדם, ורק הקב"ה יודע מהו השכר.

ובעל הבית דוחק. כותב רבינו יונה שהקב"ה מצוה עליה, ואינך כפועל העושה פעולתו בקבולת, אם יעשה מעט נותנין לו שכר מועט, ואם עשה הרבה נותנין לו שכר הרבה לפי חשבון שפסקו על המלאכה כולה ואין הבעלים מקפידים. אלא הקב"ה מצוה אותך מלאכת התורה ולא תלינן פעולתה אתך בכל אשר תוכל לעשות, ואם תעבור על מצותו עונש גדול תענש שאין לך רשות להבטל אפי' שעה אחת.

על מה הקב"ה בוכה בכל יום

אמרו חכמינו ז"ל (חגיגה ה) תנו רבנן על שלושה דברים הקב"ה בוכה בכל יום, על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו'.

וזה משום שהקב"ה יודע באמת את השכר שמגיע לאדם מלימוד התורה, כמ"ש עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו. והקב"ה רואה בכל שעה איך מוציא האדם את שעותיו היקרות שיש בידו להביא בהם אוצר של תורה שהוא אושר נצחי לנפשו. ואין ערך אליו מכל אושר ותענוג הנמצא בעולם, והוא מבלה את זמנו בדברים שאין בהם יתרון לנפשו כלל. והקב"ה בבחינת אב לישראל, כמ"ש בנים אתם לה' אלוקיכם והוא מצטער ובוכה על אובדן אושר בניו החביבים שהיא אבדה נצחית, משום שקניית התורה היא רק בזה העולם כי לא בשמים היא.

ע"כ על האדם להתבונן שבכל רגע שיושב בטל בחברת מרעים ושמחים יחד בסיפוריהם, או קורא במכתב עיתים וכיו"ב, **באותה שעה הקב"ה יושב ובוכה על איבוד זמנו שהיה אפשר אז לעסוק בתורה ולסגל לנפשו אוצרות של פנינים ומרגליות טובות שיאירו לו לנצח**, והוא מחליף את כל זה בדברים שאינם יתרון כלל לנפשו, ואדרבה מביא צרות על נפשו משחוק ולצנות ולשון הרע שהוא עתיד ליתן דין וחשבון על הכל. על כן בכל עת ובכל שעה שפנוי מעסקיו ישים ליבו אולי בידו לעסוק בתורה בזה השעה שהוא אושרו וחייו לנצח. (תורת הבית לחפץ חיים פ' ה')

התורה אוסרת עלינו לצער אדם מישראל כמ"ש לא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה, יז) וא"כ כ"ש שאסור לנו לגרום לקב"ה להצטער. וק"ו שאסור לנו לגרום לקב"ה לבכות. אם יש לאדם אפשרות ללמוד והוא לא לומד בגלל שמתעצל, או בגלל שמבטל את זמנו בפטפוטי סרק ודיבורים אסורים, **צריך לדעת שבאותו רגע הקב"ה בוכה בגללו**. פעמים רבות האדם חושב שמ"ש בחז"ל במאמר זה אינו מדבר אליו, אלא על בנ"א שלא לומדים כלל, אולם כאשר נתבונן במאמר זה נגלה שלא מעט אנשים ימצאו שהקב"ה אכן בוכה בגללם.

בספר שם עולם לחפץ חיים (פ' יא') הביא בשם המדרש, רבי אלעזר כד הוי חזי לגננין ולתבנין הוי אמר, מה לחיי שעה כך, חיי עולם על אחת כמה וכמה. ואמרתי שכל זה מרומז בפסוק שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים קיט צח) "מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי", ור"ל מהנהגת אויבי בעינינהם שהם עוסקים רק לחיי העוה"ז, אני מתחכם ומתבונן להיות זריז במצוותיך, כי הם לא יודעים שסופם למות והוא רק לזמן מועט כך. ועל אחת כמה וכמה בזה שלעולם היא לי. ומדייק הכתוב ואמר "היא לי" כי לא דבר אחר כלל, שאין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד.

באיזה חברותא לבחור

בספר חסידים (סימן רצ) כתוב, ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיה מב, כא), באותו פסוק רמז, כל אדם חכם כשבא אחד לפניו ואמר למדני, אם יחפוץ לדעת אם חפץ הקב"ה בלימודו (אם אותו תלמיד) אם יראה שיגדיל תורה ושלא יבואו לידו עסקים לטורדו מתורתו, אלא שרואה שאין טרדות באין לידו, ויכול להגדיל לימודו, בידוע שחפץ ה' למען צדקו. והרב לא ידחהו כיון שהקב"ה חפץ מעת שבא התלמיד יגדיל תורה, ולא יביאו עסקים וטרדות על ידו כל זמן שעוסק בתורה, וידע שיאדיר יהיה התלמיד, כלומר רבים יהיו צריכים לתורתו ויכבדוהו. ואם רואה הרב שמעת שבא התלמיד באו עסקים לידו, ומתבטל מתלמודו יותר מלפנים דע שאין חפץ הקב"ה על לימודו עמו עד שידחהו. **מבואר** דאף שע"י לימוד תורה לאחרים, אם רואה שבאים לו טרדות ע"י לימוד זה, יבטל לימוד וידחה התלמיד שילמד עם אחרים. והוא לא ילמד אתו כיון שבלימוד זה אין ה' חפץ, וכ"ש אם רואה שע"י עצם הלימוד גורם לו אותו תלמיד לביטול תורה ע"י שמסיח דעתו מהלימוד לעניינים אחרים שידחה תלמיד זה, וה"ה בין חברותות, שהרי עניין הלימוד בחברותא הוא כדי שהלימוד יתבאר יותר, ואם במקום שהלימוד יתבאר יותר נגרם ע"י זה ביטול תורה, ידחה חברותא זאת כמה שיותר מהר.

איזה דיבור מקצר חיים

החיד"א בספרו נחל קדומים פרשת חוקת (אות ב') על הפסוק אשר צוה ה' לאמר וגו' ויקחו אליך וגו'. **אפשר לרמוז במ"ש רבינו המהרח"ו ז"ל כי הדיבור הוא חלק מהנשמה וכל דיבור מפסיד דבר מה מהנשמה כי ההבל מהנשמה והוא חיותו ועל זה נצטוינו שלא לדבר דברים בטלים, שמפסיד בהם חלק נשמתו וחיותו עכ"ד**. וכתבנו בעניותינו בדרושים דהוה ס"ד דגם כשלומד בתורה ע"י אותו ההבל מפסיד דבר מה מחיותו, וע"כ כתוב כי חיים הם למוצאיהם בפה, דאדרבה זו סגולת התורה להוסיף חיים.

בהקדמה לספר הנחמדים מפז (עמ' כד) כתב שמבואר מדברי המהרח"ו דקצוב לאדם הדיבור הגשמי ויש סכנה שירבה בו כיון שיכול לגרום על ידו ח"ו מיתה לעצמו, כי יגמור הסך אשר מותר לו להשיח ולדבר כיון שהדיבור הוא חלק מהנשמה. והוא מה שנאמר בפסוק (שיר השירים ה, ו) "נפשי יצאה בדברו", והיינו שח"ו אם ישיח וידבר דברים בטלים טובא יגמר לו סך הדיבור הקצוב וח"ו יגרום מיתה לעצמו, ונפשו תצא בעון דברו כיון שהדיבור תלוי בנשמה כי הוא חלק ממנה, וככל שמדבר לוקח ממנה את כוחה.

אולם כאמור הני מילי בדברים בטלים, אבל בדברי תורה לא כן, וכדברי התנא באבות (פ"ב מ"ז) מרבה תורה מרבה חיים. והרי התנא מונה שם דבר והיפוכו, וכמ"ש מרבה ישיבה מרבה חכמה, ופירש הברטנורא מי שמרבה בתלמידים התלמידים מחדדים אותו ומרבין ומוסיפין על חכמתו. והיינו שלא יחוש שהתלמידים יטרידוהו ויבטלוהו מתלמודו, ועל זה אמר אדרבה יוסיפו לו חכמה על חכמתו, וכדאיתא בתענית (ז.) ומתלמידי יותר מכולם. וא"כ הכא נמי קאמר דלא יחוש שע"י לימוד התורה והוצאת הבל הדיבור מפיו יגרום ח"ו מיתה לעצמו, אלא אדרבה יוסיף חיים, כי מה שאמרנו שהדיבור ממעט החיים הוא דווקא בדברים בטלים.

ומזה יעשה האדם חשבון שאם מדבר דברים בטלים מפסיד מזה לא רק את הזמן היקר, אלא גם שמקצר ימיו כיון שנקצב לכל אדם סך של דיבור.

השל"ה הקדוש שואל ומקשה אודות שני מדרשים שלכאורה סותרים זה את זה. ובלשונו של השל"ה: במדרש, רב פנחס בשם רבי חלקיה אמר: הקובע עיתים לתורה מיפר תורה. שנאמר (תהילים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך" דהיינו אם אתה קובע עת ללימוד התורה, אז הפרו תורתך. ולכאורה תמוה דהא איתא בשבת (לא.) "קבעת עיתים" לתורה. שהיא השאלה הראשונה שעליה האדם נשאל בתחילת דינו.

אלא, לא קשיא. אדם שהוא פנוי מעסקי הזמן ואינו טרוד במחייתו מחויב ללמוד יום ולילה. בלי ביטול אף רגע כמימרה, למעט הזמן שמתפלל והאכילה ומעט שינה. ואם הוא רוצה לקבוע עת הוא מיפר התורה, רק "תמיד בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" (תהילים א, ב).

וזה שאמר רבי חלקיה הקובע עיתים לתורה מיפר תורה.

ועניין מעלת קביעת עיתים נאמר על מי שטרוד במחייתו או במלאכתו. אזי, על כל פנים יקבע עיתים לתורה. ואמר קובע **עיתים** לשון רבים ולא אמרו קובע **עת**, כי לא די בקביעת עת אחת רק יהיה לו הרבה עיתים בכל יום, דהיינו בכל העיתות שהוא פנוי מעסקיו וצרכיו. עכ"ל (דעת תורה פ"ג עמ' 212).

הורונו חכמינו ז"ל במה שאמרו בפסיקתא (יז, ג וכן הוא בירושלמי ברכות א, א) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהילים קיט, סב) רבי פנחס בשם ר' אליעזר בן רבי מנחם אמר, מה היה דוד עושה? היה נוטל נבל וכינור ונותן מראשותיו, ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם וקורא בתורה. והיו חברי ישראל שומעים את קולו ואומ': מה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנחנו על אחת כמה וכמה, נמצא חברי ישראל עוסקים בתורה, עכ"ל.

וכותב החוסן יהושע (מאמר א', פרק א', אות ג') הנה רואים אנחנו כי טבע האדם להתעורר ממה שעיניו רואות בזולתו, ולהדמות אליו במפעליו ומעלותיו, וכמו שכתוב (משלי יג, ב) "הולך את חכמים יחכם". ולכן הרמב"ם מנה אותה במצוות עשה (ספר המצוות עשה ו') והוא ממה שכתוב בספר דברים (יא, כב) "ולדבקה בו", להדבק בחכמים ותלמידיהם, כדי שילמד ויעשה גם הוא כמעשיהם. **ולכן עצה טובה היא לשקידה שיקבע לו מקום לתלמודו במקום שנמצא שם שוקד או שוקדים בהתמדה. ומכל שכן כשיראה השקידה בבן גילו, ומכל שכן במי שיש לו עיכובים ומפריעים, כי אז מקל וחומר ידון ותתעורר רוחו להתעודד גם הוא**, וכן יצייר בדעתו גודל ורב הבושה שתשיגנו בעולם הבא בהמצאו שמה בין מכיריו השוקדים שתלמודם בידם והוא עומד בינהם כאילם לא יפתח פיו. ובקהלת רבה (ד, ה) הכסיל חובק את ידיו. משל למה הדבר דומה? לשני בנ"א שהיו יגעין בתורה אחד יגע והשביח, ואחד יגע ופירש, זה שהיה יגע בתורה ופירש, רואה את זה שהשביח עומד בצד חבורה של צדיקים, והוא עומד בצד חבורה של רשעים, מיד חובק את ידיו ואוכל את בשרו. וכן במסילת ישרים פרק ד' כתב, ועל זה אמרו ז"ל (ב"ב עה.) על דרך המשל, מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חברו. כי אין זה מטעם הקנאה וכו' "אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלמות מדרגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה חברו.

העבירה הכי חמורה היא ביטול תורה

כותב הגר"א במשלי (א, כג) ידוע שהמצוה הגדולה מכל המצות היא לימוד התורה, ולהיפך העבירה הגדולה ביותר זה דברים בטלים ולצנות, שהם ביטול תורה.

ובעוונותינו הרבים מי הוא זה שחש כראוי **בחומרת עניין ביטול תורה**, שכאמור הוא חמור מכל העבירות רח"ל, ומי הוא זה **שמכיר בערך לימוד התורה**. אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה (אבות פ"ו מ"ב).

הסביר הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל, שעלול האדם לטעות ולחשוב שהגורמים לעלבון התורה הם אותם אנשים שאינם עוסקים בתורה כלל. אבל מי ששוקד על דלתות התורה יום יום אינו גורם עלבון לתורה. אבל זוהי טעות כי ודאי אותם שאינם מצויים בתורה כל עיקר, עסקם חמור מאוד, אולם עיקר עלבון התורה שעליה מכרזת בת קול בכל יום. "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" מצויה דוקא ביושבי אוהלה של תורה, כי אדם שיושב ליד הגמרא ותוך כדי לימוד מדבר דברים בטלים נמצא שהוא מחשיב באותה שעה את דיבוריו יותר מהתורה הקדושה, היש עלבון גדול מזה? כי בתאוותו לדברים בטלים דחה את לימודו מפניהם, וזהו עלבון גדול מאוד (קובץ "חיזוק" תשס"א עמ' לד).

הנה כשנביט באורחות חייו של ר' אליהו מוילנא זצ"ל, נראה איזה מסירות נפש היתה לו לתורה. בהקדמה לחיבור הגר"א על השו"ע או"ח, מספר ר' אברהם בנו של הגר"א, על אחיו (בנו של הגר"א) שהיה איש תם וישר וירא אלוקים ושמו ר' שלמה זלמן, אביו אהב אותו כי הכיר בו מידת טובו וצדקותו. והנה פעם אחת נפל למשכב ר' שלמה, ולפני ששב לאיתנו הסכים הגר"א בדעתו לנסוע אל המקום אשר הכין להתבודד, שהמרחק היה שבע פרסאות (בערך 28 קילומטר). ובבוקר נסע אל המקום ההוא להתבודד כפעם בפעם, (כנראה שזה היה מקום קבוע שהיה מתבודד בו). והנה כשהלך באותה פעם כאילו נסגרו דרכי הטבע, כי בדרך כלל האב קשור לבני ביתו, והנה הלך לו הגר"א עד ששכח את ביתו ובניו יותר מחודש ימים, וזה מרוב אהבתו לתורה שכ"כ היה שקוע בלימוד עד ששכח את משפחתו. ומה גרם לו לחזור? פעם אחד הלך הגר"א לבית הרחצה, ומכיוון שאסור להרהר שם בד"ת התחיל לעיין בענייניו ונזכר שכבר עבר כחודש ימים מזמן שעזב את ביתו. כשבנו חביבו היה חולה ושוכב על ערש דוי, נכמרו רחמיו וציוה לאסור את רכבו ולשוב לביתו לדעת מה שלום בנו.

ממעשה זה יש ללמוד הרבה דברים, אולם אחד הדברים שיש לשאול הוא, וכי היה חסר לגר"א היכן ללמוד שהיה צריך ללכת להתבודד וללמוד מרחק של שבע פרסאות.

התשובה היא: שהיו לו הרבה מקומות, אולם צריך לדעת **שסוד ההצלחה והסייעתא דשמיא כדי לזכות לתורה, הוא כשהאדם יוצא מחוץ לביתו ללמוד תורה**, כמו שאמרו במדרש שיר השירים על הפסוק "האלף לך שלמה ומאתיים לנותרים את פריו", האלף ללומדים שלא במקומם שיוצאים מחוץ לביתם, ומאתיים ללומדים במקומם, והיינו שמובטח ללומדים שלא במקומם הצלחה וסייעתא דשמיא פי חמש. וכן אמרו בתלמוד הירושלמי שברית כרותה היא שהיגע בתלמוד בבה"כ **לא במהרה הוא משכח**.

מידה כנגד מידה

ככל שהאדם משקיע יותר כך הוא יזכה ליותר, לפעמים האדם מתעצל ללכת ללמוד בבית המדרש ונשאר ללמוד בבית, כל אחד יודע שבבית יש יצה"ר גדול, שברגע שמתחילים ללמוד אז פתאום יש טלפון. או האישה רוצה משהו, או שהילד מתחיל לנדנד וכו'... **לכן אם תשקיע עוד קצת ותתגבר על העצלנות תזכה ליותר**. אדם צריך לדעת שההשגה שלו בתורה והמדרגה שלו בעבודת ה' תהיה בדיוק כפי ההשקעה, **כמה שתשקיע בלימוד התורה וקיום המצוות, כך תהיה המדרגה שלך בתורה ובעבודת ה'**.

יש שרוצים לזכות לתורה ולהיות ת"ח בלי להתאמץ ולהשקיע, זה בלתי אפשרי, לא מצאנו דבר כזה. במגילה (ו:) כתוב יגעת ומצאת תאמין. אדם צריך להתייגע ולעשות את כל שביכולתו ורק אז יצליח.

שלמה המלך אומר בקהלת (פרק ט' פסוק י') "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה". והסביר המסילת ישרים (בפ"ד) : שאם האדם לא ינצל את הכוחות שנתן לו הקב"ה בחייו לתורה ולמצוות, הוא לא יוכל לעשות עוד בקבר, מפני ששם כבר אין הכח הזה עוד בידו. כי מי שלא הרבה מעשים טובים בחייו, א"א לו לעשותם אחרי כן. ומי שלא חישב חשבון מעשיו, לא יהיה לו זמן לחושבו אז, **ומי שלא התחכם בעוה"ז לא יתחכם בקבר**, וזהו שאומר שלמה המלך "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה".

בית החיים זה סוף הדרך. **התחנה האחרונה**, כל האפשרויות שהיו לך להתאמץ, להתמיד, להשקיע. הכל נגמר, בקבר אין אפשרות לעשות אפי' מצווה הכי קטנה. מה שהשגת זה מה שיהיה לך, ומה שלא השגת, שלא השקעת מספיק ולא השתדלת, זה אבוד לנצח, לא תוכל להשלים זאת לעולם.

כמה יש להיזהר בזמן הסדרים

לכן צריך להתעורר ולהבין **שכל רגע שעובר בלא לימוד היא אבידה נצחית**, האדם כ"כ יצטער על כך שלא ניצל את הזמן כראוי, ולמה? משום שלעתיד לבוא כל אחד יראה שהוא היה יכול לנצל את הזמן בצורה הטובה ביותר, ולא לבזבז אותו על פטפוטי סרק, או מפגשי חברים, ועוד כל מיני דברים שאין בהם תועלת לעבודת ה', "ובמיוחד" יש לאדם להיזהר בסדרי הלימוד של הישיבה והכולל, שברגע שמגיעים ללמוד להשתדל שהדקות יהיו מלאות בתורה, שהרי באים במטרה ללמוד, ולא לבזבז את הזמן בכל מיני טלפונים, כוס קפה, או פטפוטים שלא קשורים ללימוד.

תהיה תביעה גדולה על האדם אם הוא מעביר את הסדרי הלימוד שלו בכולל או בישיבה בדברים שגורמים לביטול תורה. הגמרא בברכות (יז.) מספרת: ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי, סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת פרק ז' פסוק א') טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום הולדו.

בעל ספר ספר חסידים כותב בסי' תתקמ"ד דבר מבהיל שצריך לעורר כל אדם וז"ל: "**אם אדם פוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה הוא יענש גם על מה שלמד**", ומוסיף

הברית עולם שם, וק"ו אם הוא גורם שאחרים יפסיקו וישמעו לקול הסיפור שלו שעונשו כפול ומכופל. כלומר יכול להיות שאדם יגיע לסדר לימוד בבית המדרש, ובמקום לצאת אחרי סדר שלם עם שכר גדול של לימוד תורה, הוא יוצא עם עבירות גדולות ה' ישמור, ויתבע אף על התורה שלמד.

וכן הורונו חכמנו זיכרונם לברכה במה שאמרו בפסיקתא "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" רבי פנחס בשם ר' אלעזר ברבי מנחם אמר, מה דוד עושה? היה נוטל נבל וכינור ונותן למראשותיו. ועמד בחצי הלילה ומנגן בהם וקורא בתורה, והיו חברי ישראל שומעים את קולו ואומ', מה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנחנו על אחת כמה וכמה! נמצא שחברי ישראל עוסקים בתורה בזכותו, ע"כ.

ממית עצמו באהלה של תורה

כתוב בתלמוד: אמר ריש לקיש, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר: "זאת התורה אדם כי ימות באוהל". (ברכות סג:).

וביאר הגאון ר' חיים מבריסק זצ"ל, וכה אמר: דמיינו לעצמכם שיום אחד הוחלט בשמים להרשות לכל הנפטרים לקום למשך שעה אחת מקבריהם, ובאותה שעה רשאים הם לעשות כרצונם.

כשהדבר נודע בעולם הזה, באו כולם לבית הקברות כדי להיפגש עם יקיריהם ולדרוש בשלומם. אך מיד כשהקברים נפתחים, יקומו כל הנפטרים מקברם, וירוצו במהירות הבזק לבתי המדרש וישבו ללמוד בהתמדה עצומה ונוראה, ולא ירצו להביט ולדבר עם שום אדם בעולם...

זוהי כוונת חכמינו ז"ל "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה", כלומר, אין דברי התורה מתקיימים אלא רק אצל מי שמתייחס לזמן שברשתו, כמו אותו מת שניתנה לו ההזדמנות לקום מקברו לשעה קלה, והוא רץ לבית המדרש. **אבל אותם שמאבדים זמנם היקר בענייני העולם הזה, אין התורה יכולה להתקיים בהם**.

קנאת סופרים תרבה חכמה

הנה רואים אנו כי טבע האדם להתעורר ממה שעיניו רואות בזולתו, ולהתדמות אליו במפעליו ומעלותיו, וכמו שכתוב (משלי יג, כ) "הולך את חכמים יחכם". וכן מנה הרמב"ם מצוות עשה ממה שכתוב "ולדבקה בו" להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי שילמד ויעשה גם הוא כמעשיהם. לכן העצה הטובה לשקידה, שיקבע לו מקום לתלמודו במקום בו נמצא שוקד או שוקדים בהתמדה, וכ"ש כשיראה שהשוקדים הם בני גילו. ומכ"ש במי שיש לו עיכובים כי אז ידון מק"ו. ותתעורר רוחו להתעודד גם הוא.

ועוד יראה לבחור לו חבר טוב שרואה בו שהוא שקדן, כי שקידתו של חברו תרגיל אותו לקנות בעצמו את מידת השקידה, ולאו דווקא שקידה, אלא כל מידה טובה אחרת שיש בחברו הוא ירצה לקנותה ג"כ, כמו ששנו חכמים "וקנה לך חבר" ואמרו חז"ל (ברכות סג:) אין התורה נקנית אלא בחבורה, וכן אמרו (בשבת סג.) שני תלמידי חכמים המחדדים זה לזה בהלכה, וכן בתענית (ז.) אמר רבה בר חנה, למה נמשלו דברי תורה כאש, שנאמר "הלוא כה דברי כאש נאום ה'" לומר לך: מה אש אינו דולק יחיד, אף דברי תורה אינם מתקיימים ביחיד.

ונמצא שבהיותו מתדבק לחבר שקדן, ע"י זה יקל לו לחנך את עצמו לשקידה... (חוסן יהושע מאמר ראשון אות ג').

פרק ה - גודל הסייעתא דשמיא

אמר רבי יצחק (מגילה דף ו:) אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן, הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא. ופרש"י לאוקמי גירסא, שלא תשתכח ממנו. סייעתא דשמיא, ויש יגע ואינו מוצא. **נמצא**, אף שהאדם עמל ויגע בלימוד התורה יומם ולילה, מ"מ לולא סייעתא דשמיא שיזכה לזכור את תלמודו אין לדבר קיום. כיון שיתכן שהיום ילמד סוגיא בעמל רב וידע את הסוגיא עם הבנה ברורה, מ"מ לולא סייעתא דשמיא שיזכור מה שלמד, לאחר זמן מה לא יזכור כלום ממה שלמד. ע"כ האדם צריך להתפלל מקירות ליבו לבורא עולם שיעזור לו שיתקיים תלמודו בידו.

מובא בשם מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שישנם הרבה סגולות לזכרון, כמ"ש בספר מדרש תלפיות שבעת אמירת הקידוש של ליל שבת יאריך וינגן בתיבות "זכרון למעשה בראשית". וכן בתפילת שמונה עשרה יכיון היטב בברכת "אתה חונן לאדם דעת" וכן יכיון בברכת "שים שלום טובה וברכה" וראוי שכל אחד יעשה זאת , וגם אם לא יועיל לו לפחות הרויח שכיון בתפילה. אמנם יש עוד סגולות, אך העיקר הוא ההתמדה והשקידה זו סגולה אשר "עלית על כולנה" (מעדני המלך ח"ג עמ' 130).

גודל הסייעתא דשמיא הניתנת למי שמתאמץ בכל כוחו

במדרש רבה (פרשת שמיני פרשה יב אות טו) מובא מעשה באחד שהיה מורגל מאוד בשתיית יין ובשכרות, עד שהיה מוכר את כל כלי ביתו ושותה בהן יין. אמרו בניו אחד לשני, באופן כזה לא ישאיר לנו אבינו שום רכוש, מה עשו. השקו אותו יין עד שהשתכר

לקחו אותו והוציאוהו מחוץ לעיר, ושמוהו במערה המוכנת לקבור בה מתים, וכוונתם בזה הייתה כשיתעורר ויראה היכן הוא נמצא. ובזה יזכירו לשוב מדרכו הרעה. או שהתכוונו שממש ימות שם, עכ"פ השאירוהו שם והלכו להם לביתם. והוא נשאר שוכב במערה וישן משכרותו. והנה אירע דבר פלא בדיוק באותו הזמן עוברת שם שיירה של סוחרי יין, והם טעונים כדי יין. והנה כשהם מגיעים למקום ההוא ליד המערה המוכנת לקבורה ששוכב שם יושן אותו שיכור, בדיוק אז הם שומעים קול המולה גדולה מן העיר, אשר נשמע להם כקול מלחמה, מה עשו, במהירות פרקו את כל חביות היין והניחו אותם בתוך אותה מערה שהיה ישן שם אותו אדם. כשהקיץ אותו אדם מיינו, והנה הוא רואה נוד מלאה יין נתונה למראשותיו, פתח והתיר את הנוד ונתנו לתוך פיו, שלא יצטרך אפי' לקום, וכך הוא שוכב ושותה כאות נפשו. לאחר שלושה ימים, אמרו בניו, וכי אין אנו הולכים ורואים מה אבינו עושה. הלכו להם ובאו לאותה מערה. ומה הם רואים? הוא שוכב ונוד היין נתונה בפיו. אמרו: אף כאן אין הקב"ה מניח אותך, והואיל והוא נותן לך אין אנו יודעים מה לעשות נגד רצון השי"ת. ועשו ביניהם תקנה שכל אחד ואחד מבניהם ישקה את אביהם יין יום אחד.

וכתב על זה הרב דסלר במכתב מאליהו. ומה שהתפעלתי הוא אשר "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו" ולא רק בדרך הטבע, אבל גם בסיבות רחוקות כמעט על דרך נס, בסיבות שונות ורחוקות...

ואם כך הוא לרע, הרי מידה טובה מרובה, וא"כ עד כמה גדולה הסייעתא דשמיא, כי לרע רק "פותחין" אבל לטוב "מסייעין" אותו. וכ"ש שלמעלה מדרך הטבע, פי חמש מאות מדרגות.

כל ההתחלות קשות

אע"פ שכל ההתחלות קשות וצריך מאמץ רב, אבל זה רק בהתחלה כיוון שהקב"ה רוצה לראות שאתה באמת רוצה, ובאמת אכפת לך מהזמן.

כאשר רצו לבנות חללית שתטוס לחלל, עשו חשבון כמה דלק צריך, אך לפי חשבון המרחק, כפול כמות הדלק הנצרכת כאן לק"מ אחד, הגיעו לכמויות עצומות שכמעט אין אפשרות לחללית לשאת כמויות כאלו, אלא שאח"כ גילו שכל הקושי הוא רק בשלב הראשון כאשר החללית בשטח האטמוספירה, בשטח שבו כח המשיכה עדיין קושר אותה לכדור הארץ אך כאשר היא תתנתק מכח המשיכה לארץ, היא תוכל להמשיך ולטוס עד לירח, עד לשמים!

אותו "פטנט" קיים גם ביהדות. אדם שואף להגיע עד לרבש"ע, ואנשים קופצים וקופצים, שמונים שנה קופצים ונשארים על הארץ, לא מצליחים להמריא, מדוע? "כי ללמוד שעה אחת ולהפסיק, שעה אחת הוא קיום התוהו" לכן קופצים וקופצים ונשארים במקום.

העצה היא לתת זינוק אדיר, להתמסר ללימוד בכל העוצמה, עד מתי? עד שחשים שמשתחררים מכח המשיכה, המשיכה לילדותיות, השטויות וההבלים. ואכן המאמץ הראשוני הוא הקשה ביותר. אך היסוד הוא: להתנתק מכח המשיכה, והמשיכה לצורת חיים מחוברת לקרקע. כי כל זמן שנשארים על הקרקע אי אפשר להמריא. לומדים ולומדים אך בעצם דורכים במקום.

וזה משום שעדיין נמצאים בקושי של ההתחלה, ואם ימשיך בלימוד כזה, של הפסקות אזי ימשיך לדרוך במקום ולא יתעלה. צריך לעבור את הקושי הראשוני ואז יקל מעליו, אבל לשם כך צריך רציפות והתמסרות ללימוד.

כותב ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שהקב"ה נותן לנו טרחה בראשית העבודה, כדי שאף אח"כ כשיקל עלינו העבודה נקבל שכר כאילו כל העבודה הייתה קשה עלינו ביגיעה וטורח. וזה שאמרו חז"ל "כל ההתחלות קשות" שזה מחסדי השי"ת כדי להחשיב את כל העבודה אח"כ גם כשהיא קלה כאילו היא נעשית ביגיעה.

נשאלת שאלה: מאחר והטובה האמתית היא חיי העוה"ב, א"כ מדוע מוזכר בתורה בכל מקום שכר מצוות מסוג של טובות העוה"ז, כגון כבד את אביך וכו', למען יאריכו ימיך. וכן שילוח הקן שזוכים על ידה לאריכות ימים.

התשובה היא: שכדי שהאדם יזכה לעוה"ב הוא צריך שיהיו לו תנאים ויכולת לבצע את תפקידו בעוה"ז כגון, שיחיה ושיהיה בריא, ושתהיה לו פרנסה מצויה, ולא יוטרד ממלחמות וכו', וככל שיתרבו התנאים והאפשרויות לניצול העוה"ז לעבודת הבורא, ממילא גם העוה"ב שלו יגדל יותר, וא"כ שכר המצוות בעוה"ז הוא בעצם שכר לעוה"ב.

וגם העונש בעוה"ז ע"י טרדות, בעיות פרנסה, מחלות, וקיצור ימים, מצב זה ממילא גורם להפסד העוה"ב, כי אין לו פנאי ויכולת לעבוד את ה'.

נמצא שהמקיים את רצון ה' כראוי זוכה "**לסייעתא דשמיא**" ולהשגה מרובה יותר בעבודת ה'. וע"י הסרת המונעים והבאת עוזרים, וההיפך בהיפך ח"ו (אשרי מי שעמלו בתורה עמ' שלד).

וכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ט ה"א) "והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות

את ידינו לעשות התורה כגון שובע. ושלום, וריבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא"...

הרמב"ם מסביר בזה ענין טובות העוה"ז שמבטיחה התורה בבירכותיה, "אם בחוקותיי תלכו"... "והיה אם שמוע תשמעו". משום שהוקשה לרמב"ם והא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא? ותירץ, דאין ברכות אלו שכר המצוות, אלא סיוע והכשרה לקיום עוד מצוות, והוא כעניין אומרם ז"ל "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו. והבא לטהר מסייעין לו".

פרק ו - עמל התורה

אמר רבי אלעזר (סנהדרין צט:) כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה-ז) כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, הוי אומר לעמל תורה נברא, והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא.

נאמר בתורה (ויקרא כו, ג) "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמורו" וכו' ומסביר רש"י אם בחוקותי תלכו שתהיו "עמלים" בתורה, **ומבואר שעיקר ההליכה בחוקות התורה הוא "העמל"** שזה הדבר העיקרי שנצטוינו, וזה שכתוב אדם לעמל יולד (איוב ה, ז).

עיקר השכר של לימוד התורה הוא בעד העמל, כי החכמה איננה שלו. שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ה), ולכן אנחנו מברכים המלמד תורה לעמו ישראל, כי הקב"ה הוא המלמד אותנו, כמו הרב לתלמידו, ורק היגיעה היא שלנו, כמ"ש יגעת ומצאת תאמין (מגילה ו:) שבשכר היגיעה שהאדם מתיגע ממציא לו הקב"ה מציאה. שהרי אין לשון מציאה מתאימה למה שבא לאדם ע"י יגיעה, אלא הביאור הוא שזהו שכר היגיעה שנותנים לו מן השמים מציאה במתנה.

נמצא: שהאדם עושה את חלקו שזה היגיעה בתורה, והקב"ה נותן את חלקו לאדם שזה ידיעת התורה (אשרי מי שעמלו בתורה עמ' קמה).

העמלים מקבלים שכר

ומסביר החפץ חיים שזה מה שאנו אומ' בכל יום בתפילת ר' נחוניא בן הקנה, אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, **ולכאורה** זה תמוה, שהרי אנחנו רואים שכל הפועלים שעמלים הן בתפירת בגד, או מנעלים או מבנית בית, כולם מקבלים שכר

על עבודתם. וא"כ מדוע נאמר הם עמלים ואינם מקבלים שכר. אלא הכוונה היא שהשכר שהם מקבלים זה רק על הדבר שנוצר ממה שהם עשו, אבל על העמל הם לא מקבלים שום שכר, והראיה היא שאם יעמול הפועל כל הלילה כדי לתפור בגד ולא הצליח האם מישהו ישלם לו עבור זה. **משא"כ בתורה שהשכר שמקבלים כאן הוא "כמה עמלת"**. **כפי** העמל כך תקבל שכר, לכן אפי' אם אדם לומד ולומד ולא זוכה שהנושא הנלמד יהיה ברור לו כל הצורך, אין לו להתייאש, משום שעל העמל שהשקעת תקבל שכר, ולא שכר רגיל אלא כפול ומכופל, שטובה אחת בצער ממאה שלא בצער, ואין לך מושג איזה נחת רוח אתה עושה לפני השי"ת בעמל התורה שלך. **וכן כותב האור זרוע** (הלכות ק"ש סימן ו) **אדם שטרח בתורה כל מה שהיה יכול לטרוח אע"פ שלא עלה בידו אלא דבר מועט. נותנין לו כאותו שטרח כמותו ועלה בידו הרבה, דלפום צערא אגרא**.

וכן איתא באבות דרבי נתן (פ' יב') מעשה בהלל הזקן שהיה מהלך בדרך ופגע בבני אדם שמביאין חיטין, אמר להם, סאה בכמה? אמרו לו בב' דינרין. ופגע באחרים אמר להם, סאה בכמה? אמרו לו בג' דינרין. אמר להם והלא ראשונים אמרו בשניים. אמרו לו בבלאי טיפשאי (שהלל היה מבבל) אי אתה יודע שלפום צערא אגרא. אמר להם שוטים על שאני אומר לכם אתם מחזירין לי כך? מה עשה להם הלל הזקן החזירן למוטב. ע"כ. אם בענייני העוה"ז אדם מבין שככל שהצער והטורח יותר עבור הסחורה כנגד זה השכר. **כ"ש בתורה ומצוות שכפי שיעור הצער והטירחה ה"ה השכר**. אדם שמוכן להצטער בקיום התורה והמצוות בהכרה ששאיפתו היא להרבות כבוד שמים, ולהיות גדול בתורה, לפי שיעור היגיעה כך תגדל הצלחתו.

"**רבי אליעזר אומר**: הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורס, ודע לפני מי אתה עמל ומי היא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך" (אבות פ"ב מי"ד).

יש מפרשים לפי שאפשר שיעסוק אדם ויטרח לדעת מה שישיב לאפיקורס כדי שיתקדש שם שמים על ידו. ואפשר שמעולם לא בא לידו אפיקורס להתווכח עימו. ונמצא שטרח לריק, לזה אומר "ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך" דרחמנא ליבא בעי, ובודאי שישלם לך שכח פעולתך שעמלת, אע"פ שלא יצא הדבר לפועל, וז"ש שכר פעולתך. כלומר, כאילו בא הדבר לידי הפועל.

ויש מפרשים "ונאמן הוא וכו' ודע מה שתשיב וכו'" ואם טרחת ויגעת ולא מצאת דבר על תחוש לזה, כי שכרך יהיה כפי היגיעה ולא כפי ההשגה, וז"ש "ודע לפני מי אתה עמל" כי לפי העמל יתן לך שכרך. "ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך".

כלומר, לא שכר הפעולה עצמה, אלא שכר פעולתך בכינוי אליו בערך היותה פעולתך, שאותו המעט בא לך ביגיעה רבה ובעמל הרבה, וכן יהיה שכרך הרבה (חסד לאברהם).

כל הברכות שהבטיחה התורה הוא בעבור העמל

בספר עטרת יעקב (על מס' ב"מ בסוף הספר) כותב שכל מקום שדיברו חז"ל על לימוד התורה, המדובר הוא מעניין "עמל התורה".

*באבות (פ"ד) כתוב **אם עמלת** בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך, ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך.

*אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו') **שתהיו עמלים** בתורה. "ואם בחוקותי תמאסו", הכוונה שלא תהיו עמלים בתורה.

*אמר ר' יהודה **אשרי אדם שעמלו** בתורה.

*ר' יוחנן אמר אשרי מי שגדל בתורה **ועמלו בתורה** (ברכות יז.).

*אנו **עמלים** ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר (ברכות כח:). הכל הוא מעניין העמל.

והנה אם אחד אינו עמל בתורה, ומצד שני הוא גם לא בטל, אלא רק לומד סתם. **מוכח מדבריהם שאם אינו עמל כבר נחשב לביטול תורה**, בלי עמל לא נחשב עדיין לימוד תורה.

ותנא דמסייע לדברינו יש מרש"י בברכות (ו:) על הא דאמר ר' זירא אגרא דפירקא רהטא. מסביר רש"י "עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם הוא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר". הרי שנקט רש"י ששכר לימוד מקבלים רק אם לומד באופן **שמבין** ומעמיד גירסא עד שיכול לומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, דהיינו שלמד ויגע בתלמודו כדבעי. **ואם לאו אין לו אלא שכר ריהטא בעלמא**. דפחות מזה לא נחשב לימוד עדיין.

מה נקרה לימוד תורה

ומכאן יש להעיר לאותם שקוראים בתפילת שחרית פרק אלו מקומן ואינם מבינים את המשנה, כותב המג"א (או"ח סי' נ') שאם קורא את המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד. וכן אותם שלומדים חק לישראל וקשה להם ללמוד את כל המשניות, עדיף ללמוד משנה אחת בהבנה, מאשר פרק שלם בלא הבנה.

[**יש** שהקשו על המג"א מהגמ' (ע"ז יט.) אמר רבא לעולם ליגרס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר. ומוכח שאפשר בגירסא בעלמא אע"פ שאינו מבין, אולם מרן החיד"א במראית העין (ע"ז יט.) דחה דבריהם והסביר דהגמ' מיירי כשאין בו כדי להבין. והמג"א מיירי

שיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת. וכיו"ב כתב בספר "פלא יועץ" (מערך ידיעה) וכבר כתבו הפוסקים, שמי שיכול לפלפל בחכמה ולקנות ידיעה חדשה. ומוציא הזמן בלימוד תהילים וזוהר **לגבי דידה חשיב ביטול תורה**. וכן בפלא יועץ (ערך תהילים) ע"ש. ודווקא למי שאינו יכול להבין ולא ידע צורתא דשמעתתא שפיר דמי דסגי בקריאת תהילים, אבל אחד שיכול להבין חשיב ביטול תורה.

אומנם מרן החיד"א "במורה אצבע" (עי' ב' אות מג) כתב שמספיק כשמבין פירוש התיבות אע"פ שאינו מבין את העניין חשוב לימוד תורה ע"ש.

מ"מ מי שיכול להבין ואינו עושה כן הרי הוא כמתרפה במלאכת שמים, משום שעיקר מצות לימוד התורה אינו בגירסא בלא הבנה כלל, אלא מצות ת"ת הוא בלימוד עם הבנת העניין, ולא די בפירוש התיבות וכ"ש בגירסא בעלמא.

אולם רבינו בחיי תלמיד הרשב"א בספרו כד הקמח (מע' תורה דף צג ע"ג בד"ה "שכר תורה") ביאר את הגמ' בע"ז אחרת וכתב. ידוע שקריאת התורה מצוה גדולה היא אע"פ שלא יבין מה שקורא, כי פעמים שיקרא אדם פרשה מן התורה ולא יתבונן בעצמו שקרא כלל, מתוך שהוא מחשב בדברים אחרים, והוא שורשו בפ"ק דע"ז יט. לעולם ליגרס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר. וקריאה זו קראוה חז"ל מצות קריאה, ואע"פ שאינו מבין כלל מה שהוא קורא.

ולפי"ז יש לפרש מ"ש בברכות (ה.) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. "ואתנה לך את לוחות האבן" אלו עשרת הדברות, "והתורה" זה מקרא. "והמצוה" זו משנה. ופרש"י תורה זה מקרא "שמצוה לקרוא בתורה". מצוה זו משנה "**שיתעסקו בה**". ע"כ. והיינו שבתורה די בקריאה אע"פ שאינו מבין, משא"כ משנה צריך להתעסק בה בהבנה ועומק העיון, כמ"ש הט"ז באו"ח (סי' מז סק"א) **שעסק התורה היינו בעיון ופלפול ע"י עמל ויגיעה ומשא ומתן בהלכות התורה**. שו"ת יבי"א ח"א סי' כו' אות ט').

ועל כך כותב מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (שם) שמכאן תשובה לקצת "מחכמי הדור" שיש להם "סגולה" לגמור כל הש"ס בתוך תקופה קצרה בלי הבנה כלל, **והוא איבוד זמן. ואינו נחשב להם לימוד. ואין לך ביטול תורה גדול מזה.**

עיקר העבודה כאשר יש טרדות.

רבינו ירוחם זצ"ל כותב יסוד גדול בעבודת ה', שעיקר עבודת האדם היא דווקא כשקשה, ולא כאותם שחושבים שצריך לעבוד את השי"ת בכל מצב וגם "כשקשה", אבל עיקר העבודה היא כשנוח לאדם ואין טרדות והכל הולך טוב. זו טעות לחשוב כך, אלא צריך לדעת שעיקר **תפקיד האדם בעוה"ז הוא לעבוד את ה' דווקא כשקשה**, כמ"ש אדם לעמל

יולד (איוב ה. ז) הכוונה שכל יצירת האדם היא כדי שהאדם ישא עול על עצמו, עול התורה, עול מצוות וכו'. (דעת חכמה ומוסר ח"ג עמ' קכ).

כותב הסטייפלר (קריינא דאיגרתא ח"א עמ' לח'), עיקר עבודת הבורא יתברך הוא בזמן הנפילה, וכשמתחזק בזמן החושך להתייגע על התורה כראוי, זוכה אח"כ לרוב בהירות בתורה. כשהיו באים לבקש ממנו ברכה שלא יהיו טרדות, השיב להם, בלי טרדות כלל א"א להצליח. **סוד ההצלחה הוא דווקא בהתגברות על הטרדות, שם טמונה הצלחה ע"כ**. אבל למעשה רוב האנשים מחפשים לעבוד את ה' ללא טרדות וקושי כלל, ואינם יודעים שדווקא שם טמונה ההצלחה.

וכן כותב המסילת ישרים (בסוף פ"א), "נמצאנו למדים, שעיקר מציאות האדם בעוה"ז היא רק לקיים מצוות, לעבוד, **ולעמוד בניסיון**.

לכן צריך לדעת שכשיש טרדות, בעיות כלכליות, הלימוד הולך בקושי וכדו' ובכל זאת הולכים ללמוד, **אז מקיימים את עיקר רצון ה', שעיקר העבודה זה כשקשה, ולא כשהכל הולך בנחת ובלי בעיות**, וכשהאדם מתייגע ומתייסר בלימוד אין ספק שיזכה לתורה, בספר חסידים כתוב שאפי' בעת שהאדם טרוד בצערו ואין לו כח, אעפ"כ חייב לפנות ליבו למעלה בחזקה, כמאמר דוד המלך "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא".

ופירש הרמב"ם שזה מה שאמר דוד המלך בתהילים (פרק צא) "עמו אנוכי בצרה אחלצהו ואכבדהו". "עמו אנוכי בצרה" **שאומר הקב"ה האיש הזה אף כי טרוד בצרתו, עם כל הטרדות והבעיות שיש ובכל זאת מחזק ליבו ולוקח אותי "עמו", והכוונה שלומד בזמן שטרוד, אם כבוד כזה הוא עושה לי, לכן גם אני "אחלצהו ואכבדהו", אחלצהו** מכל הטרדות שיהיה ליבו פנוי לעסוק בתורה, **ואכבדהו** ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ומבואר מכל הנ"ל שכדי לזכות לתורה אדם צריך למסור את נפשו.

כמה צריך לעמול כדי לזכות לתורה

אמרו חז"ל (נדה דף ע:) מה יעשה אדם ויחכם, ירבה בישיבה וימעט בסחורה, והכוונה **שכדי לזכות לתורה צריך לעמול עמל רב**, שכן אמרו חז"ל (שבת פח:) למיימינים בה סמא דחיי, ולמשמאלים בה סמא דמותא. ופרש"י למיימינים בה הכוונה שעוסקים בכל כוחם, וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר. ורק בכך נעשית התורה סמא דחיי. ובלאו הכי אם לא יעמול כמו שצריך ויהיה טרוד לדעת את סוד התורה, אז התורה הזו היא בבחינה של אדם המשתמש בה ביד שמאל שאינה עיקר, והיא בבחינת סמא דמותא.

וכן רש"י ביבמות (קיז.) ד"ה "בדברי תורה כתיב" מסביר על הפסוק כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז) שלפי פנים ולב שאתה נותן לתורה, לבך עומד לך להעמיד גירסא, אם יגעת בה תמצא ואם לא יגעת לא תמצא. **נמצא שהכל תלוי במידת ההשקעה, שלפי שיעור היגיעה כך שיעור המציאה.**

אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו, ג) השתמשה התורה, בביטוי בחוקותי לשון חוקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי. (במדבר רבה יט. א.) לשון זה מורה על חוסר הבנה, לרמוז בזה על העמל. למרות שבתחילה דברי תורה הם בעיניך כחוק מחוסר הבנה, מ"מ "תלכו" תמשיך לעמול וליגע עד שתבין את הדברים לאשורם, בלי עמל הוי בבחינת "סרת טעם" (משלי יא, כב) חסר בהבנת טעמי המצוות ועומק התורה, דכשלא מבין מיד מתייאש, מיהו: העומל, עמל ויגע עד שזוכה להבין.

וזהו עיקר עמל התורה כשבתחילה, הלימוד בעיניו מחוסר הבנה כחוק, וממשיך ועומל עליו עד שמבינו, וכן משמע בגמ' (מגילה ג.) "**תרגום של נביאים יהונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ונזדעזעה הארץ ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ויצתה בת קול ואמרה מי גילה סתרי תורה לבני אדם**". יהונתן בן עוזיאל בסך הכל תרגם את פסוקי הנביאים, ועל מה יצא הקצף? מבאר תוס' רי"ד (שם) "לא מסרי נפשייהו למלפינהו כדמעיקרא" היינו נחסר מהעמל והמסירות נפש שהיה מעיקרא, וכל הקללות כאמור נאמרו בחסרון עמל התורה, ולכן נזדעזעה הארץ.

יש שואלים, וכי חסר מה לעמול בהבנת הנביא אף אחרי התרגום! הרי אפשר להמשיך ולעמול ולהוסיף נופך וסברות, כהנה וכהנה? מיהו לפי דברינו, שעיקר עמל התורה הוא כשהלימוד הוא בתחילה בבחינת חוק, ומחוסר הבנה, שבזה אדם מתרפה ואין לו חשק להמשיך, וצריך מסירות נפש להוסיף ולעמול, אבל כשכבר מתורגם הכל ורק חסר להוסיף נופך וסברא יש שמחה ועניין בלימוד. משא"כ כשלא מבין והכל נראה בעיניו מעורפל וחסר שמחה, ומתייסר יסורי נפש על חוסר הבנתו, והיצר מרפה ידיו להתרשל, וצריך מסירות נפש לכפות את יצרו להמשיך ולעמול עד שהאור ישפך על הדברים. וזוהי כוונת התוס' רי"ד **לא מסרי נפשייהו למלפינהו כדמעיקרא**. נחסר העמל במסירות נפש כדמעיקרא בשעה שהנביא לא היה מתורגם כלל. ומכאן, שעיקר העמל הוא בהבנת עמקות פשט התורה, פשט הגמ' והראשונים, ולא רק תוספת סברות בעלמא (דרש טוב פר' בחוקותי עמ' קטו).

כתוב בשם הגר"א (חידושי הגר"א לברכות) שבענין עמל התורה ישנה דרגה עליונה שלא כל אחד זוכה לה, יש עמל בתורה ותורת ה' היא אוצרו, ומ"מ אינו נהנה ושמח בעת

יגיעתו, אלא רק לאחר שמשיג את מטרתו להיות בקי, ותלמודו בידו רק אז נהנה, והוא נקרא עובד "מיראה". אומנם יש זוכה לעבוד מאהבה שיש לו הנאה ושמח ממש בעת לימודו ממה שהוא יגע בתורה, משום שכל כוונתו היא לקיים מצוות בוראו, **ועל דא אמרו גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים**. פי' העובד מאהבה שנהנה מעצם יגיעתו בתורה, הוא גדול ממי שאינו עובד אלא מיראה. ואין לו שמחה על יגיעתו.

אם אין עמל בתורה יש עמל צבא

החפץ חיים מדייק בדברי חז"ל שאמרו כל המקבל עליו "עול" תורה, ולא אמרו כל "הלומד" תורה. **משמע שדווקא אם מקבל על עצמו עול התורה שלא להתרפות ממנה בשום אופן**. ואז אפי' אם היה עליו כבר עול מלכות ועול דרך ארץ מעבירין ממנו, וכ"ש שהקב"ה מסבב שלא ינתן עליו. לפעמים אנחנו רואים בני תורה לומדי ישיבה שנתפסים למלכות, לצבא, וכדו'... ולכאורה יפלא הדבר, אם זכות התורה עומדת להם להשתחרר בתוך הזמן המוגבל, מדוע א"כ לא תעמוד להם זכותה מלכתחילה להסיר מהם עול מלכות לגמרי, שלא תבוא כלל. התירוץ הוא: כי מן השמים מודדים לאדם מידה כנגד מידה, אם "הקבלה" של עול תורה איתנה אצלו, דהיינו קבלת עול תורה בלי רפיון, ובביטחון מלא, אז כמו כן "מעבירין" ממנו עול מלכות בלי שום דיחוי ושהות. אבל כאשר הקבלה היא "ברפיון" ככה ככה, אז גם העברת עול מלכות איננה מהרת לבוא, ולכן הוא נלכד בעול מלכות איזה זמן. כי "המעבירין" תלוי "במקבל" עצמו (אשרי מי שעמלו בתורה עמ' שנא).

אמרו חז"ל (קידושין ל:) "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין" אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו. ונקט לשון "עוסקים" שהוא מורה על רוב העמל, וכן איתא בגמ' (נדרים פא.) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט) "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ? ואמר רב על שלא ברכו בתורה תחילה. ופירש הט"ז (בסי' מז סק"א) דהיינו סילוק התורה, לפי שלו הלכו בה, שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות סג.) דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמ"ש אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו, ג) על מנת שתהיו עמלים בתורה, משא"כ אותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם. ע"כ אמר ולא הלכו בה, "כל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמו שכתבתי, וזה שלו ברכו בתורה תחילה **כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורח דווקא**".

נאמר באבות (פ"ב מי"ט) ר' אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה וכו'. אמר שלמה המלך בחכמתו אשרי אדם שומע לי "לשקוד" על דלתותי יום יום. ופירש רבינו האר"י, כי אדם הראשון וחוה באכלם מעץ הדעת פגמו בשני שמות, בשם שדי שהורידו ממנו אות ד', נשאר ש"י, ובשם אדנות הורידו ג"כ אות ד'. ונשאר אנ"י, וזהו שנאמר הנחש "השיאני" ש"י אנ"י, ונגזרה עליו ועל כל זרעו מיתה. ולעומתו גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה בעוה"ז ובעוה"ב. כי ע"י לימוד התורה חוזרת עטרה ליושנה והדלתין חוזרים לשני השמות הנ"ל, וזהו "לשקוד על דלתותיי", שני הדלתין, וחוזר שם שדי לאיתנו, וגם שם אדנות חוזר למקומו, ולכן כשנתקן עונו של אדה"ר זוכים לאריכות ימים, כמו שנאמר אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד.

רק ע"י שקידה והתמדה זוכים לתורה

וכן כמה מגדולי ישראל **לא זכו לחכמתם הגדולה אלא בשביל שקידתם בתורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה**, ולא הסירו מחשבתם מן התורה בשכבם ובקומם, ואחד המיוחד מגדולי ישראל היה הגאון הנצי"ב רבי נפתלי צבי יהודה ברלין, אשר שמו נודע בשערים המצויינים בהלכה, כותב עליו הרה"ג ר' ברוך הלוי אפשטיין, כשרונותיו של דודי אחי אמי, הגאון הנצי"ב מתולדתו היו בערך ממוצעים, ובכל אופן לא מצויינים, אך הודות לשקידתו הנפלאה, אשר לא יאומן ולא יסופר על שקידתו וחשקו בתורה, הגיע למדרגה הרמה, במעלה הגבוהה מעל גבוהה של העמלים בתורה, ומתכונת שקידתו הייתה כך. שכאשר הרגיש שקרוב שתחטפנו שינה היה טובל רגליו במים קרים למען תפוג ממנו הנטיה לשינה. ואמרו חכמי דורו כי סגולת התורה אשר רכש אליו לא רכש בקניין הלימוד הרגיל אצל סתם לומדים, אלא ע"י מערכת מלחמה אשר הציב למענה בחירוף נפש (ענף עץ אבות עמ' קנד).

כותב המכתב מאליהו שתלמוד תורה גדול ממעשה. גרסינן בירושלמי (פאה פ"א ה"א) ותלמוד תורה ר' ברכיה ור' חייא דכפר רחומין חד אמר אפי' כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד של תורה, וחד אמר אפי' כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה...

כתוב אחד אומר "וכל חפצים לא ישוו בה" וכתוב אחד אומר "וכל חפציך לא ישוו בה". חפצים- אלו אבנים טובות ומרגליות, וחפציך אלו דברי תורה. דכתיב "כי באלה חפצתי נאום ה'".

וצריך עיון, הרי לימוד התורה הוא למען קיום המצוות, וא"כ מה פירוש אפי' כל מצוותיה... אינן שוות לדבר אחד מן התורה?

הנה שני ערכים יש למצוות. מצד עצמן, ומצד קושי עשייתן.
מצד עצמן. שהטביע הקב"ה כח השפעת קדושה בכל מצווה, כל אחת ואחת כעניינה.
מצד קושיין. כאמרם רז"ל "יפה אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער" שאפי' הדרגה הקטנה שבצער מגדילה את ערך המצווה מאה פעמים. **ובכל מדרגה נוספת של צער כל שהוא, מוכפל השכר במאה פעמים נוספות**. יוצא לפי"ז שעיקר השפעת הקדושה שהיא היא שכר המצווה. **באה ע"י מידת ריבוי הצער שכרוך בקיום המצווה**.
הנה גילה לנו הירושלמי סוד גדול שאין הכבדת היצר על קיום כל המצוות כולן יחד, כהכבדתו על התלמוד תורה, כי הוא יודע שת"ת הנהו שורש התיקון, "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבא מחזירו למוטב" (ירושלמי חגיגה. פא') **לכן אין אושר ואין הנאה בכל העולם שישוו לאושרו ושכרו והנאתו של המתגבר על כל הקשיים ומוסר את כל עצמו לתורה**". ממית עצמו עליה, וזוהי כוונת הירושלמי, שכל המצוות אין שוות ללמוד דבר אחד מן התורה. מי שאינו לומד במסירות נפש אינו מצליח לעלות, ולבסוף ירגיש את חולשתו ויתעצב ויפול ח"ו, ואז במקום לחפש את טעותו בתוך עצמו ולחזור בתשובה, ימלא ליבו תרעומת ועל הכלים יזעף ליבו. וכתב הירושלמי (שם) אמר רב מנא כי לא דבר ריק הוא מכם, ואם הוא ריק- מכם הוא, ולמה? **שאין אתם יגעים בתורה כי היא חייכם, אמתי היא חייכם? כשאתם יגעים בה**. ואם תהיו עמלים ויגעים בעיון ובהתמדה כאחת, אזי התורה תהיה לכם למקור החיים והאושר (חוברת "חיזוק" תשס"ב עמ' כא).
אמרו חז"ל התורה נמשלה לשמן. דכתיב (שה"ש א, ג) "שמן תורק שמך" מה שמן זה תחילתו מר סופו מתוק, כך הם דברי תורה, אדם מצטער בהם תחילה ועושה בהם אחרית טובה, שנאמר (איוב ח, ז) והיה ראשיתך מצטער ואחריתך ישגה מאוד" ואמרו במדרש מה מים אם אין אדם צמא אינם ערבים לו. **כך תורה אם אין אדם "עמל" בה אינה ערבה בגופו**.

על מה הלל, אליעזר בן חרסום, ויוסף מחייבים

ת"ר עני, ועשיר, ורשע באין לדין. לעני אומ' לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, אומ' לו: כלום עני היית יותר מהלל? אמרו עליו על הלל הזקן... עשיר אומ' לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי. אומ' לו: כלום עשיר היית יותר מר' אלעזר בן חרסום, שהניח... רשע אומ' לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומ' לו כלום נאה היית מיוסף,

אמרו עליו על יוסף הצדיק... נמצא הלל מחייב את העניים, ר' אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים" (יומא לה:).

הדברים תמוהים מאוד. שלכאורה צודקים באמת העני, העשיר והרשע שהרי ממה שהבית דין של מעלה לא מכחישים את טענותיהם לומר שלא היו טרודים כ"כ, משמע שמדובר בבנ"א כאלו שגם הבית דין של מעלה מודים שבאמת טרדותיהם מנעו מהם מלעסוק בתורה כדבעי. וא"כ לכאורה הרי הדין עמם, שלכאורה בכהאי גוונא באמת **מדינא** פטורים היו מחיובא דתלמוד תורה. שאף שמצוות ת"ת מחייבת את האדם לעסוק בתורה כל רגע מימי חייו ובכל המצבים. עוני עושר, חולי ויסורים וכו' כמבואר ברמב"ם ובשו"ע, אבל במה דברים אמורים: כשיש לו פנאי, אבל בזמן שטרוד ועסוק בבקשת צרכיו פטור הוא מדינא מחיוב ת"ת, וא"כ למה אומ' לו לעני "כלום עני היית יותר מהלל? **אלא** ודאי שטוענים כנגדו שאם "באמת היה רוצה", היה מוצא איזו דרך לעסוק בתורה ולהגיע לידיעתה כהלל, ז"א שתובעים ממנו ומחייבים אותו **על שלא מסר נפשו על לימוד התורה לחיות חיי צער כהלל**, או עכ"פ כעין הלל.

אולם לכאורה אין זו טענה כלל, דמדינא היה פטור מת"ת מחמת אונס בקשת פרנסתו, ואין **חיוב** על האדם לחיות חיי צער כדי לעסוק בתורה. אלא שכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' **למי שרוצה באמת לזכות בכתרה**. וכן הוא לשון הרמב"ם בהלכות ת"ת (פ"ג ה"ו) "**מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי להיות מוכחר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על ליבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת. כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל**"... הרי בהדיא דעניין "כך היא דרכה של תורה" הוא רק **למי שנשאו ליבו לקיים מצוה זו "כראוי"**, אבל משורת הדין אין חיוב לחיות חיי צער לזכות לתורה, וא"כ תמוה איך מחייב הלל את כל העניים שפטורים מדינא מחובת ת"ת?

וצ"ל דאין הכי נמי לא על "חטא" של ביטול תורה מחייב הלל את העניים, אלא החיוב הוא על שהסתפקו באותם הפטורים שבהלכה ולא קיימו מצוות ת"ת "כראוי" (כלשון הרמב"ם) שכיון שע"י מסירות נפש וחיי צער כהלל אכן היה בידו של זה העני, או העשיר, או הטרוד ביצרו, לעסוק בתורה, הרי זה מתפקידיו בחיים ומחובתו בעולמו! שהרי מהי חובת האדם בעולמו, האם לא לקיים כל התרי"ג מצוות "כראוי" ובשלמות? ולכן מחייב אותו הבי"ד של מעלה לא על חטא, אלא על אי מילוי תפקיד, על ביטול "חובת האדם בעולמו" (אחת שאלתי פ"א עמ' 15).

כיצד חלש הכשרונות יכול לזכות לתורה

כי המצוה הזאת אשר אנוכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יא).

רש"י לומד שהפרשה הזו מדברת על מצות ת"ת, ותמוה הוא, הרי אין לך דבר בעולם שכ"כ קשה לזכות בו כמו ידיעת התורה שהרי דברי תורה אינם מתקיימים "אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה" (רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ב). והם קשים לקנותם ככלי זהב, ונוחים לאבדם ככלי זכוכית. וכי זה נקרא קרוב? ולא עוד אלא קרוב מאוד? התירוץ הוא, שאין פירוש המילה "קרוב" – "קל", ואין כוונת הפסוק שידיעת התורה היא קלה לקנות. אלא הפירוש של קרוב אליך הוא "מונח ומוכן לפניך" והכוונה שאתה מסוגל מאוד להצליח בה והתורה היא ממש לפניך לזכות בה, והכל מוכן לצלחה ואין שום סיבה ומונע בעולם שמעכב ועומד בינך ובין ידיעת התורה, **וכדי לזכות לידיעת התורה צריך להתאמץ ולהשקיע** (אחת שאלתי פ"ה עמ' 61).

פעמים רבות האדם חושב לעצמו שאין בכוחו להבין את התורה, והוא לעולם לא יהיה ת"ח, וכשהוא מסתכל על בני תורה שמוצלחים ממנו, הוא אומר לעצמו הלוואי שהייתה לי הבנה בתורה כמו פלוני, לכן באה התורה ואומרת שמחשבה כזו היא מחשבה מוטעית, שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאוד, שכל אחד ואפי' חלש הכשרונות יכול לזכות להיות ת"ח ולדעת את התורה. אולם בכדי להגיע לזה צריך לעבוד קשה, **ומי שמתעקש מצליח**. ומה שאנחנו רואים שזה לא כך ולא כולם מצליחים, זה רק בגלל סיבה אחת, **שלא מוכנים לוותר למען התורה, ורק מי שמתאמץ ומשקיע את כל כוחו בתורה, ומוכן לוותר מהעוה"ז למען התורה** הוא באמת יצליח ויגדל לגאון ולתפארת, ויזכה שיתקיים בו הפסוק "פניך האר בעבדך ולמדני את חוקיך" (תהילים קיט).

וכן כתוב בסוף משלי (לא. כז) "ולחם עצלות לא תאכל" והכוונה היא שכמו שכדי לאכול לחם צריך לעבוד כמה עבודות ולהזיע בשבילו, **כן היא התורה שהרוצה לזכות בכתרה של תורה אינו יכול להצליח ע"י עצלות, שהרי ולחם עצלות לא תאכל**, אא"כ יזיע ויטרח הרבה ויעבוד על עצמו בתיקון המידות כמו אותה עבודה בשביל לחם. שאם ישב לו על מי מנוחות ויתעצל בעבודתה לא יצליח, ואף תפילה לא תעזור לו, אא"כ יעזור תחילה לעצמו. כמו שיש טועים שהולכים לקבל ברכה מגדולים להצלחה בתורה ויראת שמים,

והם לא מתמידים וסומכים על הברכה וזו טעות שאם "אין אני לי מי לי". ורק אם בא ליטהר מסייעין אותו. וכ"כ, פתחו לי פתח כפתחו של מחט וכו', ועוד כהנה וכהנה פסוקים שעל האדם לעשות השתדלות לעצמו ואז הברכות יחולו, וזו היא באמת הדרך לקנות את התורה כדאיתא באבות הפוך בה והפוך בה דכולה בה. שכדי למצוא את "הכל שבה" צריך להפוך בה והוא עניין עמל התורה (אמרי חנן עמ' פט).

מהי המטרה בלימוד התורה

הדרגה העליונה בידיעת התורה היא:"לאוקמי גירסא" (מגילה ו:) שתרגומה: לקיים את הלימוד, כלומר להעמיד דברים על דיוקם, שהנושא הנלמד יהיה ברור כל הצורך, כדי שאפשר יהיה להסיק הלכה על פי היקש, ולדמות דבר לדבר. ודרגה זו א"א להשיגה **אלא ע"י סייעתא דשמיא מיוחדת שמקבלים היגעים בתורה בטהרה**, ע"פ התנאים שקבע נותן התורה והם מבוארים במשנה באבות (פ"ו, מ"ז) ולכן תיקנו חכמים לומר בברכת התורה "ברוך אתה ה' נותן התורה" בלשון הוה, ולא "שנתן התורה" בלשון עבר, כי נתינת התורה לא היתה חד פעמית במעמד הר סיני, אלא היא נמשכת בהוה וניתנת לעוסקיה בכל יום ויום (בשם הכתב סופר).

האם יש ציווי לעמול בתורה

החיוב ללמוד תורה הוא ממ"ש בתורה "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (דברים ה, א). ומכאן למדנו שכל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין זקן גדול שתשש כוחו, ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפי' בעל אישה ובנים שחייב לפרנסם, הכל חייבים לקבוע להם זמן ללמוד תורה ביום ובלילה שנאמר (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה. (רמב"ם פ"א הל' ת"ת ה"ח, וכן פסק השו"ע ביו"ד סימן רמו ס"א).

ומבואר שהציווי מהתורה הוא רק על עצם הלימוד, שכל אחד חייב ללמוד תורה, אבל לגבי "עמל התורה" אין שום ציווי, אין במניין תרי"ג המצוות מצוה לעמול בתורה. אלא שבפרשת בחוקתי כתוב "אם בחוקתי תלכו" ומפרש"י **שתהיו עמלים בתורה**, אולם אין זה ציווי וחיוב לעמול בתורה, אלא שהתורה אומרת לנו, אם תלמדו תורה מתוך "עמל" (מאמץ) תזכו לכל הברכות שהתורה מבטיחה, וכמ"ש ונתתי גשמיכם בעיתם, ונתנה הארץ יבולה, ונתתי שלום בארץ וכו' ז"**א התנאי לזכות בברכות שהתורה מבטיחה הוא רק ע"י "עמל התורה"**, ולהיפך משלא נעמול בתורה, אע"פ שנלמד את התורה, ח"ו יבואו צרות, וכמו שהתורה מונה בהמשך, "ואם לא תשמעו לי וכו'"

ומפרש"י להיות עמלים בתורה, אז אין ברכה ואין הצלחה וח"ו יהיו מלחמות והרבה צרות, וכל זה בגלל שלא נלמד את התורה מתוך עמל.

ומבואר שאין ציווי לעמול בתורה, אלא שהעמל בתורה הוא תנאי כדי לזכות לברכות התורה.

אברך כולל, בחור ישיבה או בעל בית העובד לפרנסתו הרוצים לזכות לברכה בין ברוחניות ובין בגשמיות **צריכים לדעת שהכל תלוי במידת העמל שיקבלו על עצמם, שאם יקבלו על עצמם ללמוד את התורה מתוך עמל**, מתוך מאמץ, מתוך רצון להשקיע, שאף שקשה אינו מרפה ומנסה להבין את הנושא ומתאמץ על כך, יזכה לכל הברכות שהתורה מבטיחה.

כל אחד מוכן לנסוע למרחק מה כדי להגיע לאיזה צדיק, ובלבד שיברך אותו בפרנסה טובה, הצלחה בלימוד, שלום בית וכדו'. **צריך לדעת שכל הברכות כולם יחד טמונים במה שאמרה התורה בפרשת בחוקתי "אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, כל ההצלחה בלימוד, הן בהבנה, הן בזיכרון והן בידיעת התורה, הכל טמון ומונח וממתין לך בתוך עמל התורה וה"ה לפרנסה טובה כמ"ש ונתתי גישמכם בעיתם**, שהקב"ה מזמין פרנסתך ללא טירחה, שהרי את ההטירחה אתה מקיים בעמל התורה, לכן הקב"ה מונע ממך את הטירחה אחר הפרנסה.

נמצא שכל ההצלחה בין ברוחניות ובין בגשמיות כלולים בעמל התורה. אם אינו חפץ לעמול בתורה אלא בלימוד ללא מאמץ, אז את המאמץ שהיה צריך להוציא בעמל התורה, הוא יוציא אחר הפרנסה, ועוד שלא יראה ברכה בלימודו, ולימוד התורה יהיה קשה עליו הן בהבנה והן בהתמדה.

וכבר כתבנו "שעמל" פירושו מאמץ, דהיינו כאשר מגיעים לאיזה תוס' או רש"י או סעיף בשו"ע ומתקשים להבין מה סברו, צריך להתאמץ ולנסות להבין, וה"ה בלימוד ההלכה שצריך להתאמץ להבין כל גדר מה מקורו ומה טעמו וכו'. אבל אם כל נקודה בלימוד כאשר מתקשה להבין אז עובר נושא וממשיך הלאה, נמצא שמדלג על עמל התורה, **שהרי עיקר הלימוד הוא ע"י עמל התורה**, ואם כשמגיע לנקודה ששם צריך לעמול ואינו רוצה לעמול, ובמקום זה ממשיך הלאה, נמצא שמפספס את העיקר, עיקר הלימוד הוא בעבור "עמל התורה" ששם טמון הכל, הצלחה ברוחניות ובגשמיות, ובעיקר שזה הלימוד שגורם לנחת רוח לבורא, כמ"ש אמר ר' יהודה אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וכו'.

אלא שעדיין יש לשאול, הרי לא כל יום זוכים באמת לעמול בתורה, כיון שישנם פעמים שלומד מאמר חז"ל או הלכה וא"צ להתאמץ כדי להבין את הנלמד, וא"כ לכאורה לימוד באופן זה לא יחשב כלימוד מתוך עמל.

הביאור הוא: נכון שלא בכל יום זוכים לעמול בתורה. אבל המודד לדעת אם אדם זה "עמל בתורה" או לא. הוא כאשר מגיע לנקודה בלימוד ששם צריך להתאמץ ולנסות להבין, אם באמת יתאמץ ויעמול כדי להבין נקודה זו, זה מגלה שכל הלימוד שלו כולו הוא בעמל התורה, וגם כאשר לומד נושא שאין צריך להתאמץ כדי להבינו כל הלימוד שלו חשוב לימוד מתוך עמל.

אבל אם לא יעמול במקום שצריך לעמול, זה מגלה שכל הלימוד של אינו מתוך עמל כלל, אלא לימוד כדי לצאת י"ח.

וכעין זה יש לפרש את המשנה באבות (פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. כדי לקיים את דברי המשנה א"צ בדוקא לאכול פת במלח, ולשתות מים במשורה. אלא כונת התנא כמו שפירש רש"י, שאפילו אין לאדם אלא פת במלח, ואין לו כר וכסת לישון אלא על הארץ, **אל ימנע עצמו מלעסוק בתורה**.

דהיינו שאם יום אחד הגיע הביתה והאישה לא הכינה ארוחת צהרים, ולכן היה צריך לאכול פת במלח, אל ימנע עצמו מללמוד בגלל שלא אכל סעודה מסודרת.

ולכן אם באחד מן הימים הוצרך לישון על מזרון או על הריצפה ולא על מיטה נוחה, וכן אם הוצרך לאכול פת במלח או מים במשורה **ואעפ"כ אינו מונע עצמו מלימוד התורה, זה מראה שכל הלימוד שלו הוא בצורה כזו שמוכן ללמוד בכל אופן שיהיה, ולא יתבטל בגלל הפרעות אלו**.

וזהו המבחן לאדם אם מקיים את דברי התנא במשנה או לא, שאם מונע עצמו מהלימוד בגלל הפרעות אלו, אז זה מגלה שהלימוד שלו אינו במסירות, אלא שכאשר אין הפרעות הוא לומד, וכאשר ישנם הפרעות אז לא.

אבל אם אינו מונע עצמו מללמוד בגלל הפרעות אלו זה מגלה שכל הלימוד שלו הוא במסירות לתורה, ונמצא שמקיים את דברי התנא אע"פ שרוב ככל הפעמים אוכל טוב ויושן טוב.

וכן לעניין לימוד תורה לשמה. שכתוב לעולם יעסוק האדם בתורה אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה (פסחים נ:). אין כונת חז"ל לומר שהאדם צריך להגיע

לדרגה בלימוד שמכאן והלאה הוא לומד תורה רק לשמה, שזה דבר בילתי אפשרי. אלא כונתם לומר שהאדם צריך להגיע לדרגה שבתוך הלימוד שלו יהיו כמה רגעים של לימוד תורה לשמה, ואותם רגעים שלומד בהם לשמה מעלים לו את כל הלימוד תורה שהיה שלא לשמה ללשמה, ובאופן זה חשוב הדבר כלומד תורה לשמה, וזה שהתכונו חז"ל שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה, דהיינו שיגיע לנקודות כאלו של לימוד תורה לשמה, וזהו כבר בבחינת לימוד תורה לשמה. כמ"ש בשו"ת יחוה דעת (ח"ג סימן עד).

וכמו שהזכרנו שה"ה בעניין עמל התורה, המבחן לאדם אם לומד תורה בעמל או לא, הוא כאשר מגיעים בלימוד לנקודות ששם הנושא לא כ"כ ברור וצריך מאמץ להבין, **אדם שמתאמץ להבין כאשר העניין לא ברור זה מגלה שכל הלימוד שלו הוא בעמל גם כאשר לומד בדברים שאין צריך מאמץ להבינם**, כיון שמבחן האדם הוא דוקא בנקודות הקשות ששם צריך לעמול.

ויהי רצון שנזכה לנצל את כל כוחנו לעמל התורה ושיתקיימו בנו כל הברכות שנאמרו לגבי עמל התורה.

פרק ז - אין ייאוש

ידועים דברי הגמ' בסוכה (נב:) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו לא היה יכול לו, שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו, תנא דבי ר' ישמעאל אם פגע בך מנוול זה מושכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע.

יש לדעת שיצר הרע עושה מאמצים גדולים ומגייס את כל חיילותיו כדי שהאדם לא ילמד תורה, הוא בא עם כל מיני "סברות אשר המכנה המשותף להם הוא: **הקטנת** "**הרצון והשאיפה**", אבל אם האדם יתבונן בקלות הוא יכול להפריך את כל הסברות הללו.

דוגמאות לטענת היצר ותשובתם.

אתה אף פעם לא תוכל להיות מתמיד משום שיש לך טבע של בטלה.

אפי' אם תהיה מתמיד, יאמר לך אל תשקיע מאמצים רבים שהרי בין כך ובין כך אין לך מספיק כשרונות להיות בקי בש"ס או בשו"ע, הלא אתה בעצמך רואה שאתה בקושי זוכר משהו ממה שאתה לומד, שהרי הזיכרון שלך חלש מאוד, אז מה שוה מה שלמדת...

אבל התשובות ליצה"ר צריכות להיות כך.

נכון יש לי טבע של בטלה, אבל הקב"ה מסייע.

הזיכרון לא הכי טוב, נכון אבל בא נתבונן מגדול הנביאים משה רבינו ע"ה שאמרו עליו חז"ל שארבעים יום היה לומד ושוכח עד שהקב"ה נתן לו את התורה במתנה, וזה מראה לנו שאחרי היגיעה והצער תבוא השלוה והשמחה בהשגתה (אשרי מי שעמלו בתורה, בהקדמה עמ' 3).

אומרת התורה (שמות לא, יח) ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות וגו'. ופרש"י ז"ל **ככלתו**, ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו התורה **במתנה** ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה.

וכתב בשו"ת שמע שלמה (ח"ז בהקדמה) שכתוב **ככלתו** מלשון כלה, וקרי ככלותו, הלמד בחולם מלשון כילוי, ובודאי שזה וזה גורם וצריכים להבין העניין.

הנראה בס"ד, שמצד האדם צריך לעמול להתיגע על התורה בכל כוחו ממש וימית עצמו באהלה של תורה, וכמו שדרשו רבותינו בברכות (דף סג:) על הפסוק (במדבר יט, יד) זאת חוקת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה. ואם לא יתיגע ויעמול לא ישיג דבר מה מן התורה. **וכגודל היגיעה והעמל כן גודל ההשגה בתורה יגע מעט ישיג מעט, יגע הרבה ישיג הרבה**. אך זאת עלינו לדעת שאע"פ שאין התורה נקנית אלא בעמל ויגיע שמכלה כל כוחותיו עליה, מ"מ אין הכונה שהיגיעה והעמל הם המה משיגי התורה, שא"א לאדם להשיג תורת אלוקים חיים שכולה רוחנית, גם אם יעמול ויתן כל כוחו עליה, והרי זה כאדם שירוץ ויתאמץ להגיע לרקיע ברגליו שהוא מן הנמנע. כן הדבר הזה הוא מעל ומעבר לכוח השגתו של האדם.

אלא זאת חוקת התורה, כך קבע וחקק הקב"ה **שכאשר האדם עשה את מה שיכול ומתייגע וממית עצמו עליה, הקב"ה נותנה לו במתנה**, ונותן לו רמת יגיעתו אשר עליה, והוא נס גדול שהאדם יכול להשיג תורת אלוקים חיים הן בעודנו מלובש בגוף אשר עפר יסודו, והקב"ה נותן התורה לאדם, ואין מי שיאמר לו מה תעשה, ואלמלא שהשם יתברך נותנה לו, אין יכול להשיגה, ולא יועיל לו שום עמל שבעולם.

המקיימה מעוני סופו לקיימה מעושר

המהרי"ל דיסקין מסביר שמה שאמרו חז"ל על דברי תורה "כל המקיימה מעוני סופו לקיימה מעושר" **מוסבים אף על הכשרונות**, שאם אתה עני בזיכרון, עני בהבנה, עני בתפיסה ובכל זאת אתה שוקד על דלתות התורה יומם ולילה ומתאמץ סופך לקיימה מעושר, עם הבנה נכונה, זיכרון, כשרונות טובים, ועוד.

כתוב במשלי (יט, ד) "הון יוסיף רעים רבים, ודל מרעהו יפרד". הסביר הגאון מוילנא כשהאדם הוא עשיר יש לו "רעים רבים", אבל כשהוא "דל" אף "מרעהו יפרד". וכן לגבי

התורה, כשהאדם עשיר בתורה יוסיף לו רעים רבים שלומד עם הרבה בני אדם, אבל הדל בתורה, אפי' רעהו יפרד מאיתו.

ועוד אפשר לומר כשהאדם עמל בתורה הוא העשיר הכי גדול, שהרי אין לתאר את השכר עבור לימוד התורה שנאמר "עין לא ראתה אלוהים זולתך", **וא"כ ההון הזה שיש לו מלימוד התורה הוא זה שיוסיף לו** "**רעים רבים**" **ללימוד בתורה, דהיינו כלים טובים לידיעת התורה שהם זיכרון, התמדה, הבנה ברורה יותר וכו'**. ולהיפך שאם הוא "דל" בעמל התורה, שאינו רוצה להתאמץ, אז אפי' שמשמים נתנו לו כלים טובים לימוד התורה "מרעהו יפרד" דהיינו שכל הכלים הטובים שנתנו לו יפרדו ממנו, וסוף שימצא את עצמו ערום מכל.

עוד אפשר לומר שגם אם האדם מקיים את התורה מעוני אין לו להתייאש ולומר עד מתי נחיה בדוחק, שהרי רוב ככל האברכים בימינו מוסרים נפשם על התורה הקדושה, ומוכנים להקריב את כל ענייני העולם הזה למען התורה, ולכן חיים בצמצום ובדוחק גדול, ובלבד שיוכלו להתקיים ולשרוד עוד חודש. המילגה המזערית שמקבלים מהכולל בקושי מספיקה לשבוע ימים, שלא נדבר על חודש, ואם כל זה, כל אברך רואה בחוש באיזה ניסים הוא מסיים את החודש, וכן לפני החגים איך הבית מלא בכל טוב לכבוד החג.

אלא ישנם אברכים שמדוחק הפרנסה נאלצים לעזוב את ספסל ביהמ"ד, ולצאת לעבוד כדי לפרנס את ביתם. הפסד גדול הוא לעם ישראל על כל אברך כזה שעוזב את ביהמ"ד בגלל דוחק הפרנסה, מי יודע איזה ת"ח גדול אנו מפסידים, מי יודע איזה מורה הוראות הפסדנו.

לכן עלינו להתחזק בעניין ולעמוד בניסיון, **שהרי יצר הרע מוכן לעשות הכל כדי להוציא אברך אחד מהכולל, וניסיון הפרנסה הוא ניסיון קשה מאוד, ובפרט שהמשפחה ברוכת ילדים**.

צריך האדם לדעת שעדיף לחיות כל ימיו בצמצום, **ובלבד שיזכה לישב בבית ה' כל ימי חייו**, ועל כך אמר דוד המלך בתהילים (פרק כז, ד) אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי". וכן אומר התנא באבות (פרק ו, ד) פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

ולכן ישתדל האדם לעמוד בניסיון ולא לתת ליצר הרע ליכנס אם כל מיני מחשבות, כיצד הפרנס את ביתי, כיצד נחתן את הילדים וכדו', שכל מחשבות אלו הם מצד היצר, כיון

שהקב"ה זן ומפרנס לכל, וכשם שאינו שוכח לזון את הבריה הכי קטנה בעולם, **כ"ש שלא נעלם ממנו לזון אברך יקר אשר עוסק בתורה יומם ולילה, שהוא נזר הבריאה ובישבילו נברא העולם כולו.**

אלא צריך לדעת שאי אפשר לזכות לשני עולמות גם יחד, גם עוה"ז וגם בעוה"ב, רק יחידי סגולה זכו לכך. **עצם זה שהאדם זוכה לישב בבית ה' כל יום, כל סדר נוסף, זוהי זכות שאין כדוגמתה, זוהי הטובה הכי גדולה שאפשר להעניק לאדם עלי אדמות,** לתת לו לשבת בביהמ"ד ולעסוק בתורת ה' יומם ולילה.

פשוט מאד, כיון שהאדם יושב כבר כמה שנים בכולל או בישיבה ולומד יום שלם, הדבר נעשה אצלנו הרגל, שכל בוקר הוא קם והולך לביהמ"ד, וממילא אינו מרגיש את הזכות הגדולה שניתנה לנו.

ולכן אחת המטרות שחיברתי ספר זה הוא כדי להחדיר לכל אברך או בחור ישיבה את הזכות הגדולה שניתנה לו לישב בבית ה' יום שלם ולעסוק בתורה. אם יום אחד היינו יוצאים מבית המדרש לרחוב ורואים איך החיים מתנהלים ברחוב עם כל הנסיונות שיש שם, **היינו מודים לבורא עולם שלא שם חלקנו עימהם, ואיזה חסד עשה איתנו הבורא ששם חלקנו מיושבי ביהמ"ד.**

וכבר הזכרנו שההבדל בין עשיר לעני הוא. שהעשיר כיון שיש לו ממון רב, אין לו ערך לממון, כיון שהוא מצוי אצלו בשפע, ולכן אין לו שום בעיה להוציא סכום כסף עבור דברים של מה בכך. משא"כ עני, אצלו כל שקל מדוד, וכל דבר שקונה חושב פעמים אם צריך או לא. ולמה? משום שהוא עני, לכן הערך שלו לממון גדול פי כמה.

אותו הדבר אצל אברך כולל ובעל בית. ההבדל בינהם הוא, שהאברך חשוב עשיר בתורה, כיון שיש לו הרבה זמן ביום ללימוד התורה, ממילא לא מפריע לו לבטל זמן מה עבור דברים של מה בכך, כיון שיש אפשרות ללמוד כל היום. משא"כ בעל בית יש לו רק שעה או שעה וחצי ביום ללמוד התורה הוא נחשב עני בתורה, כיון שאין לו הרבה זמן ללמוד ביום, ממילא כל דקה אצלו מדודה, ואינו מבטל זמן כלל, וזה משום שהוא מעריך מאוד את הזמן שניתן לו ללימוד כיון שאין הרבה זמן. **ומזה נלמד כמה צריך לייקר את הזמן שניתן לנו ללימוד התורה.**

זה שיש לאברך או בחור ישיבה יום שלם ללמוד זו זכות שאין כדוגמתה, ואם ח"ו הוא מראה שאין הזמן חשוב בעיניו, הוא עלול ביום מן הימים למצוא את עצמו מחוץ לביהמ"ד ולאבד זכות גדולה מאוד.

ולכן יש לדעת שאע"פ שקושי הפרנסה גדול וכרוך בניסיונות לא קלים, אין להתייאש, אלא צריך להתעודד ולשמוח ולייקר את הזכות הגדולה שניתנה לנו בעצם לימוד התורה. ולכך צריך לחזק גם את אשה בבית על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה. ועל כך נאמר במסכת באבות (פרק ד, ט) ר' יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל תורה מעושר סופו לבטלה מעוני. **מי שעומד בניסיון זה של הפרנסה חז"ל הבטיחו, ש"סופו לקיימה מעושר"**.

מעשה במרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שסיפר על עצמו (כפי שהובא בספר מעדני המלך ח"א עמ' כב) כל יום הייתי לוקח איתי לישיבה לחם ועגבניה, יותר מזה לא היה לנו, לחם ועגבניה זה היה כל האוכל, היה עוני, ובכל זאת למדנו תורה. באותו זמן היתה חברת "המקשר", נסיעה מבית ישראל עד לעיר העתיקה היתה בחצי גרוש, היה חבל לי לשלם חצי גרוש, היינו הולכים ברגל בגשם, בשלג, בשביל לחסוך את החצי גרוש הזה. אספתי וחסכתי את החצי גרוש, ומזה התחתנתי. לא היה לנו כסף לעשות את החתונה, מאיפה יהיה לי כסף לקנות שולחן וכסאות בשביל החדר שלי? הכל היה עוני וחוסר כל, אבל ברוך ה' מי זוכר את הדברים האלה, שכחנו מה היה. מעולם לא הייתי לובש חליפה, ליום שבת היה קונה לי מר אבי מ'אלטא זאכען' שהיו מוכרים בגדים ישנים, איזה בגד משומש שלבשו אותו אולי עשרים אנשים, אבל מזה למדנו תורה "נוצר תאנה יאכל פריה" (משלי כז, יח) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר כך הבטיחו רבותינו ע"כ. ממעשה זה רואים עד כמה זוכה האדם אשר עומד בנסיונות הפרנסה הפוקדים אותו יום יום.

כדי לזכות להיות גדול בישראל, חייב האדם להקריב מעצמו, ורק אחרי שהקב"ה רואה שהאדם מצידו עשה את מה שיכול, אז משפיע עליו את ברכתו והיא ש"סופו לקיימה מעושר", אבל כדי להגיע לכך צריך את ההתחלה של "כל המקיים את התורה מעוני".

אלא שכל אחד חושב לעצמו שכבר הגיע הזמן ל"סופו לקיימה מעושר", אבל בורא עולם חושב אחרת, שעדיין לא הגיע, לכן צריך פשוט מאוד להתעלם מ"סופו לקיימה מעושר" ולהסיח דעת מזה, ואז כשיחליטו משמים שהגיע הזמן אז הוא יבוא בבחינת "ויריצוהו מן הבור".

אף פעם לא מאוחר, צריך לזכור זאת תמיד

גם לו היית כבר זקן – היינו אומרים לך את אותו דבר: **אף פעם לא מאוחר להתחיל נצל את הזמן**.

קל וחומר אתה! אתה, צעיר, במלא כוחך ואונך, יכול לגדול בתורה באמת – על אף כל הפלפולים שהיצר משכנע אותך למה חבל לך על המאמצים להתעלות בתורה וביראת שמים, ובתוכם – שאבא שלך הוא לא תלמיד חכם, והמשפחה שלך היא לא כזו רצינית, ובסביבה שאתה גדלת היתה סביבה חילונית, והישיבה שבה אתה לומד כעת לומדים בכלל לא כמו שאתה רוצה, והרבנים שלך... טענות ופלפולים מלאים כרימון- ובעיקר: הרי כבר אמצע הזמן, ומה כבר הספקת? מרן רבינו הגרע"י זצ"ל באמצע הזמן היה כבר באמצע החזרה העשרים, ואתה? אתה עוד מעט בן עשרים ובקושי יודע רבע מסכת... בקיצור: אל תלמד.

אי, שוטה שבעולם! הלא היצר שלך, הלמדן הזה, נקרא "כסיל"! אל תשמע לעצתו! וכי מה הוא מציע לך במקום? אז נכון. עבר חצי זמן ועדיין לא התחלת ללמוד ברצינות. נגיד. אז מה עדיף מעכשיו לעשות עד סוף הזמן, להתבטל? לעבור כל יום על כל הדיווחים והרכילות של כל מה שקורה במערכת הבחירות? מה? וכי מי שעשה זאת יעמוד בסוף זמן (ביום הבחירות...) שמח? מאושר? הוא רק יבכה. איזה שוטה היית! בעד מה מכרת עוד חצי זמן? בעוד נזיד עדשים של בחירות? בעד קצת נייעס שעברו ובטלו מן העולם? אל תשמע לו! שמעת? אל תשמע לו!

תפוס את עצמך! כן, מעכשיו. תחליט: אותי לא מעניין בחירות וכל הדומה לזה. לא מעניין כלום. לא מעניין מה היה עד עכשיו. אני לא מסתכל אחורה. נמאס לי להעביר את החיים סתם. די! אני פותח דף חדש.

ואם היצר יבוא עוד שבוע אם משבר חדש? אז אני אקום עוד פעם, אתנער שוב מהעפר, יהדוף את היצר שנית, ושוב יחזור למסלול.

אני לא מפחד ממכשולים. הנסיונות האלו רק בנו את אבותי, והם יבנו גם אותי. אני התפלל אתחנן ואבכה לה', שיתן לי כח, את העבר לשכוח, ומהיצר לברוח, ומהעתיד לשמוח. (עלון דרך ה' גליון מס' 130).

הגיל עושה את שלו, לא שייך בתורה

ישנם אנשים שהגיעו לגיל מבוגר והם חיים במחשבה שכבר לא יצא מהם כלום, ולא יוכלו לצמוח ולהיות תלמידי חכמים, ואם באים לנחם אותם שאין להתייאש משום שר"ע התחיל בגיל ארבעים, הם עונים נכון זה רק ר"ע, אבל אני לא ר"ע. ובאמת שזו מחשבה מוטעת שגורמת לייאוש וריפיון לשומעה עד שאין לו מרץ וכח בעבודת ה', וכשמגיע ללמוד הוא נרדם מרוב ייאוש עמוק.

התשובה היא: צריך לדעת שחובת האדם בעומלו היא שכל עוד הנשמה בקרבו הוא צריך להיות הולך וגדל ועליו להשיג השגות גדולות בתורה, ואם תאמר זה לא בשבילי משום שאני לא בחור צעיר, והקליטה שלי חלשה, וגם אני לא מבין כלל, נכון! זה קשה להתחיל בגיל מבוגר, כמו שכתוב באבות (פ"ד מכ"ה) שהלמד זקן דומה לדיו כתובה על נייר מחוק. **אבל דע לך שגם הדיו הזו שכתובה על נייר מחוק אין סוף לערכה, ואין לשער את השכר שמגיע לך על ההשתדלות הזו, כמ"ש לפום צערא אגרא. וה"ה לבחור צעיר המתקשה בלימוד.**

ר' חיים מוולאזין בספרו רוח חיים (פ"ד) מסביר מה שאמר התנא שהלמד זקן דומה לדיו הכתובה על נייר מחוק, אין הכונה לייאש את האדם ח"ו, אלא זה בא לדרבן אותו ולתת לו את הדרך להצלחה. **והכונה היא שכדי שהכתב יהיה יותר ברור על נייר מחוק, צריך לכתוב בדיו יותר טוב ויותר חזק שיהיה יותר ניכר על הנייר**. ממש כך לגבי האדם המבוגר אם ידקדק יותר בלימודו, ויחזור יותר ויותר זה יראה כמו הכותב על נייר חדש. **וכן** ישנם בחורי ישיבה ואברכים כשרואים שאין כשרונותיהם מוצלחים, נכנסים לייאוש, וכך מצליח היצה"ר לשבור אותם.

אבל צריך לדעת **שחביב לפני הקב"ה מי שעמל כפי כוחו כמו אחד שהוא גאון גדול**, ועוד יש לומר שהוא חביב אפי' יותר מבעל הכשרון הגדול ביותר, משום שלבעל הכשרון לימוד התורה הוא לו לעונג נפשי, ולעומת זאת אצל השני הוא בגדר הקרבה ונשיאת עול כבד, משום שעד שהוא מצליח להבין מה הגמ' רוצה לוקח לו הרבה זמן, ועד שהוא מסיים כמה שורות בגמ' כולו מתעייף מרוב מאמץ, "ולפום צערא אגרא" לכן אין להתייאש בגלל שכשרונותיו חלשים, **אלא אדרבה הוא צריך לשמוח משום שתורתו בשמים חשובה יותר מבעל הכשרון, שהרי הוא מצטער יותר**, לכן מי שמנצל את כל כוחותיו ומתייגע תורה, בעוה"ב יהיה למדן גדול, ורק בעוה"ז החולף קשה לך ואינך מצליח כ"כ, **אבל תדע לנצח נצחים אין מצליח ומאושר יותר ממך**, שהרי כל מטרתינו בעוה"ז היא להכין לעוה"ב, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. הקב"ה לא דורש מהאדם יותר מיכולתו, אם אתה מנצל את המאה אחוז שנדרש ממך אין מאושר ממך ,משום שזה מה שהשי"ת רוצה ממך, הוא לא רוצה יותר מזה.

תפקידך בעוה"ז לעבוד את השי"ת עם הכשרונות שניתנו לך, ואפי' שהם חלשים, ואין להצטער ולומר מדוע לא זכיתי לכשרונות טובים ולהכנס מזה לייאוש, כיון שזה מצד היצה"ר כדי להטיל בך רפיון וייאוש.

כתוב בספר חסידים (סי' תתשס"ד) מי שיגע הרבה בעוה"ז כפי יכולתו אע"פ שלא היה לו לב להבין, מ"מ בעוה"ב במתיבתא דרקיע ישיג הכל, ולהיפך מי שלא יגע בתורה כפי כוחו אע"פ שבעולם הזה היה למדן גדול מ"מ בעולם העליון לא ידע ולא יבין לומר אמת.
ועל כיוצא בזה הגמ' בפסחים (נ.) מספרת שרב יוסף בנו של רבי יהושע בן לוי נפטר (מוות קליני) ועלה למעלה, וכשחזר לחיים שאלו אביו מה ראית, אמר לו עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. אמר לא בני עולם ברור ראית. מסביר הסטייפלר שיש בעוה"ז בני אדם שעסוקים בפרנסתם רוב שעות היום. אבל במעט הזמן שנותר להם הם עסוקים בתורה ואינם מבטלים רגע. וכשיגיעו לעולם האמת יחשיבו להם כל רגע מזמנם, ונמצא שכל ימיהם כמעט שלא ביטלו זמן, **הרי שדרגתם גבוה מאוד ומלמדים אותם את כל מה שלא הספיקו ללמוד כאן, והם נחשבים שם לגדולי הדור, משום שעשו כל שביכולתם.**
ולעומתם ישנם אנשים חשובים בזה העולם שהם למדנים גדולים ואנשים חשובים. אבל אינם עוסקים בתורה כפי יכולתם אלה לומדים רק כשמתחשק לכם, ומבטלים כל יום שעה או שעתיים, ושיגיעו לעולם האמת ויחשבו להם את כל השעות שביטלו תורה, אז כל שעה ושעה מצטרפת, ונמצא שמגיע לחודשים ואפי' שנים של ביטול תורה. והם מורדים שם לתחתית המדרגה עד שנחשבים כעם הארץ ממש.
ונתבונן איזה בזיון יהיה לאדם שהיה ולמדן גדול שמוצא את עצמו בעוה"ב בדרגה של עם הארץ רחמנא ליצלן, וזה הביאור של עליונים למטה ותחתונים למעלה. אדם צריך להתבונן במעשיו ולפתוח את עיניו, אם נתנו לך אפשרות ללמוד יום שלם אל תבזבז את זמנך בדברים בטלים.

מי צריך יותר חיזוק בתורה אברך או בעה"ב?

הרבה לא מעריכים את הזמן שניתן להם. יצה"ר אומר לאדם, יש לך ברוך השם שמונה שעות ללמוד, למה לך למהר כ"כ? ולכן מבטלים חלק מהזמן בדברים בטלים **ולא מעריכים את הזמן היקר שניתן להם.**
ויש לדעת שבחור ישיבה או אברך כולל צריך יותר חיזוק בתורה מאשר בעל בית אשר עובד למחייתו, ובערב קובע לו עיתים לתורה. והמשל בזה הוא ל- עשיר שיש לו הרבה כסף אין לו כל כך ערך לכסף כיון שמצוי אצלו בשפע, ולכן אין לו בעיה לבזבז כסף על דברים של מה בכך כיון שיש לו הרבה. משא"כ עני שהכסף אצלו בצמצום רב, א"כ כל שקל שהוא רוצה להוציא הוא חושב פעמים אם צריך או לא, כיון שיש לו ערך לכסף כיון שאינו מצוי אצלו אלא בצמצום.

הוא הדין לגבי בן תורה הלומד יום שלם, בחור ישיבה או אברך כולל הם נחשבים כעשירים בתורה, כיון שיש להם הרבה זמן ללימוד התורה, ולכן קל יותר ליצה"ר להכשילם בביטול תורה כיון שיש להם הרבה זמן ללמוד אז הם אינם רואים בביטול התורה חומרא כ"כ גדולה, והיצה"ר משתיקם בכך שיש להם הרבה זמן ללמוד. משא"כ בעל הבית שכל מה שיש לו ביום ללמוד זה רק את השעה או שעה וחצי ביום, הוא בבחינת עני בתורה, כיון שאין לו הרבה זמן ללמוד, לכן כל דקה של לימוד אצלו היא חשובה מאוד ואינו מוכן לבזבז את זמנו בבטלה, ממילא כל זמנו מנוצל ואין לו כלל ביטול תורה בזמן שהוא צריך ללמוד. ולכן בני התורה צריכים יותר חיזוק בזה מאשר בעלי בתים.

ואדרבה אם נתנו לך הרבה זמן ללמוד אז עליך לנצל אותו לתורה ומצוות, ולא למרוח את הזמן, ישנם הרבה בחורים שרוצים ללמוד יום שלם, ומכל מיני סיבות לא מתאפשר להם, אז אנחנו שכבר נתנו לנו את הזכות לבוא לבית המדרש ולשבת יום שלם, צריך להודות לקב"ה כל רגע על המתנה הזו.

לכן אם אנחנו רואים בעוה"ז בחור למדן, אין לנו לקבוע שהוא יותר גדול מפלוני, שהרי יתכן שפלוני גדול ממנו. ורק לפי ראות עינינו נראה לנו שהבחור הלמדן גדול.

מה יתרון לאדם בעמלו

ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל בספרו חזון יחזקאל הסביר את הגמ' בפסחים (נ.) עולם הפוך ראיתי עליונים למטה (אותם שהיו כאן חשובים ראיתי קלים רש"י) ותחתונים למעלה, אמר לו בני עולם ברור ראית. וכתב שם, במה נחשב פה האדם אשר לא הוכתר מבטן ומלידה בכשרונות מצוינים, אך בסבלנותו ובאורך רוחו יגע ומצא על ידי עמלו בתורה. כלפי איש אשר חנן ה' בסגולות נשגבות, בעל תפיסה מהירה, ובעל זכרון, בור סיד שאינו מאבד טיפה, ושופע שפע מעינות של תורה וחכמה. **אך שם למעלה יש יתרון לראשון על שני, והאדם נידון לפי עמלו שעמל בתורה תחת השמש, אשר שם לילות כימים, ובתורתו יהגה יומם ולילה ותידד שנתו מעיניו כדי לעמוד על אמיתתה ולהיות מושפע ממנה בכל אורחות החיים**. ועל כך אמר לו בני עולם ברור ראית, כי גדול ההוגה בתורה ביגיעה רבה בכובד ראש ובמאמצים גדולים, איש כזה יפק רצון מאת ה' יותר מאלה שחלק להם הקדוש ברוך הוא שאר רוח ולב נבון העמוסים בו מיני בטן הנושאים בתורה מיני רחם, וכל פעל ה' למענם מתחילת יצירתם.

ומסביר הגאון ר' שאול אלטר שליט"א (הובאו דבריו בקונטרס חיזוק שנת תשס"ד עמ' קלז) שבאמת העיקר הוא המשך דברי הגמ' שם, ששאל ר' יהושע אביו של רב יוסף ואנן בעלי תורה היכי חזיתינן, א"ל כי היכי דאיתינן הכא, הכא נמי איתינן התם.

לכאורה כאשר לומדים זאת אפשר להיות מרוצים, הרי כולנו נחשבים בעלי תורה כל אחד בדרגתו, וכי היכי דאיתינן הכא, הכי נמי איתינן התם. אבל נראה שהדברים עמוקים מכפי פשוטם, ע"פ המובא מבעל החפץ חיים שאמר, שלעתיד לבוא אף שבודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ומקבלים שכר על כל אות שלמדו, ועל כל רגע שעסקו בתורה, אבל מ"מ כשם שבעניני גשמיות יכול אדם לומר "לדידי שוה לי" כמו כן השכר שיקבלו על הוא כפי החשיבות שהוא עצמו מחשיב את תורתו, **וכן בשאר דברים כפי שמחשיב עבודתו ותפילתו כן יהיה שכרו**.

ובזה יש לבאר מה שאמרו חז"ל לפום צערא אגרא, לא רק שמקבל שכר יותר מפני שנצטער יותר, **אלא מפני שהתורה היתה חשובה אצלו יותר מהצער והיה מוכן להצטער מפני שהבין שיצא הפסדו בשכרו**, ולכן מקבל יותר שכר עבור זה, כדכתיב כן משפטיך חרצת. (מלכים א, כ) האדם קובע לעצמו כמה שכר יקבל, וכן יש לפרש כאן, כי היכי דאיתינן הכא הכי נמי איתינן התם, אף שכולנו נחשבים בעלי תורה ונקבל שכר על כל דיבור מהתורה ועל כל רגע, אבל השכר יהיה בהתאם למה שאנחנו עצמנו מחשיבים את הלימוד שלנו, כפי שאנחנו מחשיבים את תפילתינו, כפי שאנחנו מוכנים למסור את נפשינו עבור זה, כפי שזה חשוב אצלנו, השכר הוא כי היכי דאיתינן הכא כפי שאנחנו מעריכים את התורה, נמי איתינן התם.

הצלחת האדם היא נסתרת, שאע"פ שהוא עצמו לא רואה את הצלחתו אבל ההתפתחות הרוחנית שלו עולה מכל מצוה או לימוד תורה שמקיים, אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מקדש עצמו למטה מקדשים אותו מלמעלה, הנשמה עולה ומתעלה מכל מצוה ומצוה שמקיים, את תוצאות ההצלחה א"א לראות לא אחרי יום ולא אחרי יומיים וכן לא אחרי חודש ולא אחרי חודשיים, אולם לאחר תקופה מסוימת אדם רואה בעצמו שהוא אכן השתנה לעומת מה שהיה (וזה תלוי בהשקעה וכנגד ההשקעה כך התוצאה). **ונמצא שאפי' חסר הכשרונות יכול לגדול ולעלות בלי סוף, רק שיעמול והתאמץ כפי כוחותיו בהתמדה ועקשנות בלי הפסק**, ואז הוא יבטל את המרחק בינו לבין הקב"ה ויזכה לתורה.

שהרי התורה מתנת שמים היא, והיא ניתנת רק למי שמכין עצמו לכך, ולהכין את עצמו לכך זה כרוך בהרבה דברים, בעבודת המידות, לשקוד על התורה יומם ולילה, בהתמדה,

בעקשנות, ולהיות טרוד בלדעת את סודות התורה, והכונה שהוא מכיר בערכה של תורה וושש עליה כמוצא שלל רב, ורק אז היא ניתנת לו במתנה.

מזה ומזה אל תנח ידך

אולם עדיין אין זה מספיק, אלא חסר דבר אחד והוא **תפילה ובקשה** לפני ה' יתברך שיעזרהו. כתוב בתהילים (פא, יא) "אנוכי ה' אלוקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". ופרשי' **הרחב פיך** לשאול כל תאות ליבך, **ואמלאהו** ככל אשר תשאל אמלא. **הקב"ה** מחכה לתפילותינו, ומתאוה לתפילתן של צדיקים, צריך כל הזמן לבקש מה' על הרוחניות, ככל שתרחיב את פיך בתפילה כך הקב"ה ימלא את בקשותיך.

ואיך להתפלל, ובאיזה צורה להתפלל, יש ללמוד מעתניאל בן קנז, שביקש מהקב"ה את שיא השלמות בתורה, בתלמידים, שלא ישכח תלמודו, שלא יפריע לו יצה"ר וכו', **וכל זה הוא התפלל כך, אם אתה עושה כן מוטב, אם לאו, הריני הולך בנסיסי לשאול**. עתניאל בן קנז התפלל מתוך הכרה שאם לא יזכה לתורה בלי גבול למה לו חיים. לא שוה לו כלום, ולכן כתוב ויבא אלוקים את אשר שאל, ובגמ' אמרו שנתן לו מיד. ובל נשכח שזה אותו עתניאל בן קנז שהחזיר בפלפולו ובחכמתו הגדולה שלושת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, ואע"פ שהיה חכם גדול זה לא הספיק לו, אלא ביקש עוד חכמה, ומה שביקש מהקב"ה עוד רוחניות זה לא היה בעיניו כתוספת מעלה לחכמתו, אלא הוא התפלל על הדברים האלה, כדברים של הכרח גמור, שא"א לו בלעדיהן, שכך אמר, אם אתה עושה כן מוטב, ואם לא הריני הולך בנסיסי לשאול, **כך צריכה להיות בקשתו של בן תורה מהשי"ת, והמבקש רחמים בהרגשה כזאת נענה מיד** (רבי חיים שמואלביץ מתוך קונטרס "חיזוק" תשס"ב עמ' מז).

איזה הוא חכם הלומד מכל אדם, וגם מהרע

וכן עד כמה לבקש חכמה אפשר ללמוד מצד הרע. למשל המבקש אחר הכבוד: מאה עשרים ושבע מדינות כורעים ומשתחוים להמן הרשע והרי זה מספר עצום של בריות שמעניקים לו כבוד, ורק אחד יחיד לא קם ולא זע. ויש לשאול מה ערך יש לאדם אחד לעומת כל העולם כולו שמשתחוים, ומה אומר המן הרשע על כך, "וכל זה איננו שוה לי" כלומר כל הכבוד העצום הזה כאין וכאפס נחשב אם חסרה טיפה מן הים של כבוד. **ממש כך צריכה להיות צורת תפילתו של מבקש החכמה שיזכה לחכמה בלי גבול, שאם יחסר לו אפי' מעט מן החכמה יהיה חשוב בעיניו וכל זה איננו שוה לי** (אשרי מי שעמלו עמ' שצז).

גם חז"ל הזכירו את תועלת התפילה לדברי תורה (ברכות ח.) בפסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (תהילים לב, ו) רבי נתן אומר לעת מצוא זו תורה שנאמר (משלי ח, לה) "כי מוצאי מצא חיים".

ועוד שעניין התפילה קשור עם עמלה של תורה כמ"ש בעל החזו"א (ק"א ח"א סי' ב) וז"ל: הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה, והתפילה עוזרת את הלימוד, **תפילה בבחינת קבע מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצלתיים מונע תפילה** עכ"ל, וכתיב (משלי כה) מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה.

מסופר על החתם סופר זיע"א שבילדותו היה מאריך מאוד בתפילתו ומתחנן לה' שיהיה תלמיד חכם. לעומת זאת חבירו היה ממהר בתפילתו. פעם אחת אמר לו חבירו דע לך שבזמן שאתה מאריך בתפילתך אני מספיק ללמוד עמוד גמ', והרי הנהגתך זו ביטול תורה היא. ענה לו החתם סופר, הגמ' אומרת כל המאריך בתפילתו מאריכים לו ימיו ושנותיו, א"כ בשנים אלו שיוסיפו לי מן השמים, בהם אני אשלים את מה שלמדת.

על מה צריך לבכות ולהתחנן

בספר אור לציון (עמ' נה) כתב **אדם שאינו בעל כשרון ללמוד כראוי, צריך לבכות בתפילה על עצמו ימים ולילות מדוע לא נפתח ליבו בתלמוד תורה.** משום שהתביעה היא עלינו מדוע אנו לא חפצים ללמוד, כי הקב"ה ודאי שרוצה לתת לאדם שכל, אלא שלא כל אחד ראוי ומוכן לכך, כמו שכתוב בדניאל (ב, כא) "יהיב חכמתא לחכימין ומנדעא ליודעי בינה". ולכאורה זה פלא הלא צריך לתת שכל למי שאין לו, והפסוק אומר הפוך. אלא רואים מכאן שדוקא לחכמים היודעים לנצל את כשרונותיהם אפשר לתת להם עוד שכל, משום שינצלו אותו לטוב. אבל לטיפשים נתינת השכל לא תועיל כי יאבדוהו בטיפשותם ונמצא שחסרון החכמה באדם אינו מצד הקב"ה ח"ו כי מפי עליון **לא תצא הרעות אלא מחמת חסרון האדם**. "ובטוחני" שמי שיש לו מח בקדקודו וחפץ באמת ללמוד בכל ליבו ובכל מחיר, ודאי שהקב"ה ישמע תפילתו ויפתח ליבו בתלמוד תורה.

ישנם בחורים שיש להם כשרונות טובים ויודעים ללמוד, אבל בתוכם הם מרגישים ויודעים שזה לא זה, אין הצלחה, לא רואים ברכה בלימוד, ומבקשים עצות לנפשם, הם חושבים שהבעיה היא סביבם ולא אצלם, הם משנים את הסביבה, מנסים להחליף מקום, מחליפים חברותא, עוברים כולל, הם מנסים למצוא תרופה למכה והם לא מוצאים, אולם לדבר אחר הם לא שמים לב, שהבעיה נמצאת אצלם. ואם הבעיה נמצאת

אצל האדם עצמו (וכך זה ברוב המקרים) אז לא יועיל שינוי החברותא, או מקום, מכיון שאת החסרונות שלך אתה לוקח איתך לכל מקום.

משל לעוף ידוע שריח רע נודף ממנו, ובכל מקום אליו הוא מגיע הוא מריח ריח לא טוב, נדמה לו שהמקום גורם לזה, ופורח למקום אחר, וכשמגיע למקום השני הוא מרגיש שגם שם יש ריח רע, ופורח למקום אחר, וכן הלאה כל מקום שהוא נמצא הוא חושב שהבעיה היא במקום, הוא לא מבין שריח רע יוצא ממנו. ואותו דבר אדם שיש לו חסרון בעצמו, והוא חושב שהחסרון הוא בסובב אותו.

לפני שמחליפים מקום צריך לבדוק מדוע לא מרגישים הצלחה, מדוע אין חשק בלימוד, אולי צורת הלימוד אינה נכונה, אולי הלימוד הוא למטרת כבוד ולא לשם ידיעת התורה, ואולי אין מספיק השקעה בלימוד, שהרי "אני לדודי ודודי לי" לא נאמר רק על חודש אלול אלא על כל השנה כולה, כשם ש"אני לדודי" מצד ההשקעה והמסירות, כך "דודי לי" מצד הסייעתא דשמיא וההצלחה בלימוד.

ברוב המקרים הסיבה העיקרית היא משום שלא מעריכים כמה התורה חשובה. כתוב בגמ' (ברכות לב:) ת"ר ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן, תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ. ופרש"י **צריכים חיזוק שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כוחו**. מבואר מדבריו הקדושים של רש"י שהחיזוק בתורה צריך להיות "תמיד ובכל כוחו", ואם אינו עושה כן, ודאי וודאי שלא יעריך את התורה הקדושה כפי שצריך, וממילא לא תהיה לו הצלחה וסייעתא דשמיא בלימוד, ועי"ז נגרם הרבה ביטול תורה, ואין חשק בלימוד התורה וכו' וכו'.

ולכן כל בן תורה ילמד על מעלות התורה, חשיבות התורה, מה גודל עמל התורה, וזו סיבה שאף אני הקטן חיברתי ספר זה כדי שכל אדם יוכל להתחזק בלימוד התורה, ועל ידי כן יעלה מעלה במעלות התורה והיראה, וכמו שפירש רש"י שהחיזוק צריך להיות בכל כוחו, ואז בעהשי"ת כאשר יכיר בערכה של התורה ומעלותיה ודאי שהלימוד שלו יראה אחרת, ויהיה לו סיפוק גדול, ולאט לאט יקבל חשק ואהבה בלימוד התורה, ובאופן זה כל אחד יהיה מוכן למסירות נפש לתורה, וויתור על ענייני העוה"ז למען התורה.

כמה אתה מוכן לשלם

כותב הגאון הצדיק ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל שכלל הוא, כי האדם אינו משלם ועומל יותר מכפי מה שמעריך את הדבר. מה שהאדם מחשיב, עבור זה הוא מוכן לשלם, ומה שאינו מחשיבו אינו מוכן לשלם עבורו, ולזכות ברוחניות זוכים רק עד כמה שמחשיבים

ומוכנים לשלם עבורה. ולכן נאמר "**יהיב חכמתא לחכימין ומנדעא ליודעי בינה**" שהם אלו שבאמת מחשיבים את התורה ומוכנים לשלם עבורה הון תועפות, אבל הטיפשים שלא מעריכים את התורה לא נותנים להם חכמה.

"**חכם**", **חצי כוס מלאה**.

אחת הסיבות לחוסר הצלחה בלימוד התורה היא שהאדם לא שמח במה שזכה והשיג עד היום.

אמרו חז"ל אדם יש לו מנה רוצה מאתיים. והעיר הגרי"ל חסמן זצ"ל (אשרי מי שעמלו בתורה עמ' קי) ז"א יש לו חצי ממה שהוא רוצה, אבל הוא מתאוה לעוד מנה. ומאידך נאמר "אין אדם מת וחצי תאותו בידו" מוכח שאפי' חצי אין לו, וזה סותר את מה שאמרנו שהרי חצי יש לו.

אלא הפירוש הוא כך, חז"ל גילו לנו שטבע בעל התאוה הוא, שכאשר הוא רוצה עוד חצי אז הדרך שהוא מתנהג בה היא שכל ראשו וליבו מונחים רק בחלק השני שהוא רוצה להשיג. והוא בכלל לא מתבונן בחלק שיש תחת ידו. ולכן נאמר "אין אדם מת וחצי תאותו בידו" ואפי' שבמציאות יש לו חצי, אבל מכיון שאינו שם לב לחצי שיש לו הדבר נחשב כאילו ממש אין לו כלום. ולכן "חכם" ראשי תיבות **חצי כוס מלאה**, שתמיד מסתכל על החצי שיש לו ושמח ולא על מה שאין לו.

השמח בחלקו

כן הוא ברוחניות התורה דורשת מהאדם "שאיפה", אבל צריך לדעת איך לשאוף, ולא לשאוף כמו סוס מבלי לשים לב מה עושה, אלא בצורה נכונה. שקודם מתבונן ומכיר את מה שיש לו ושמח בזה. ועם כל זה הוא שואף להשיג עוד, אבל אם לא יתבונן וישמח במה שהשיג עד היום לעולם לא יהיה לו סיפוק וחשק מלימוד התורה. ועל זה דרשו "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו" החכם תמיד סופר את הדפים מצד ימין ורואה מה שכבר למד, וכמה הספיק עד עכשיו ושמח בהשגה הזו. ולעומתו הכסיל סופר את הדפים לשמאלו כמה יש לו עוד ללמוד, הוא בכלל לא מתבונן כמה למד עד עכשיו, וכל ראשו שקוע מתי יסיים כבר את המסכת, ולכן לא מרגיש בהצלחתו.

פעם נכנס איזה בחור לסטייפלר שלא ראה סימן יפה בתלמודו, ענה לו הסטייפלר אתה יודע למה יש בחורים "**שנשבר להם**" בלימוד, שפתאום מקבלים משבר, יש לזה סיבה אחת, מפני שלומדים וחושבים על כבוד, הוא רוצה שהראש ישיבה יחזיק ממנו... ושיכבדו אותו... כואב לו שחבירו יודע יותר ממנו... כואב לו שחבריו שואלים והוא אינו שואל, וכל זה גורם לו צער, והקנאה אוכלת אותו והוא מקבל "משבר".

אבל תדע לך שהאמת היא שלומדים תורה רק בשביל דבר אחד ויחיד, שאחרי מאה ועשרים שנה שנגיע לעוה"ב, שם לא תופס שום חשיבות ושום ענין שבעולם לא רכוש, ולא נכסים, ולא שום דבר אחר. **אלא רק דבר אחד ויחיד שזה התורה**, ושם יבחנו כל אחד ואחד בידיעותיו בתורה. ויאמרו לו עמוד וערוך מקרא שקרית, ומשנה ששנית. וכל התורה שבן אדם לומד כל ימי חייו צריך להיות רק לתכלית הזה, שלא יבוש ולא יכלם לעולם ועד בעולם האמיתי והנצחי, ואם לומד רק לתכלית הזה, אז לא אכפת לו שום ענין של כבוד, ושום קנאה לא תעלה על ליבו, ולא יהיה אכפת לו אם מחזיקים ממנו או לא. כי כל מחשבותיו נתונות רק להוסיף עוד ועוד תורה לעולם שכולו תורה. ואם עושה כך אז אין משברים ותמיד הוא בשמחה (פנימי רבינו הק"י עמ' ט).

הנותן ליעף כח

כתוב בתורה (ספר במדבר פ' בהעלותך פ' יא') שאמר משה רבינו לקב"ה (פס' יד') "לא אוכל אנוכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני" (פס' טז') אומר לו הקב"ה "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" וכו'. משה רבינו קובע "לא אוכל", הוא מרגיש שאינו יכול, שאין לו כוחות לעול כזה כבד, משא כל העם הזה, "כי כבד ממני".

הרמב"ן שם (פס' יז) מביא שבמדרש מובא משל למלך שמסר פרדס לשומר ונתן לו שכר עבור השמירה, אח"כ אמר לו השומר, איני יכול לשומרו כולו לבדי, הבא עוד אחרים שישמרו עמי, אמר לו המלך, נתתי לך פרדס שלי לשומרו, וכל פירות שמירתו נתתיו לך ועכשיו אתה אומר הבא עוד אחרים שישמרו עמי, הריני מביא אחרים שישמרו עמך והוי יודע שאין אני נותן להם שכר שמירה משלי, אלא שכר שנתתי לך משם הם נוטלין שכרן. כך אמר לו הקב"ה למשה אני נתתי לך רוח ודעת לפרנס את בני ולא הייתי מבקש אחר כדי שתתייחד אתה באותה שמירה, ועכשיו אתה מבקש אחר, **תדע לך שמשלי אינם נוטלים כלום אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם**, ואעפ"כ לא חסר משה כלום.

המדרש הזה מעיר לנו הערה נוראה. משה רבינו טוען אין לי כוחות, והקב"ה אומר לו "אני נתתי לך רוח ודעת לפרנס את בנ"י, הרי בהדיא שהקב"ה אכן נתן לו כוחות מיוחדים לתפקידו ומשאו הכבד. נמצא שמשה רבינו ששיער בנפשו "לא אוכל... כי כבד ממני" באמת טעה בהערכת גודל כוחותיו, ולא ידע לנכון כמה כוחות שכנו בקרבו. ולא עוד אל שאח"כ האציל הקב"ה מכוחות אלו של משה לשבעים הזקנים, וכמ"ש המדרש תדע שמשלי אינם נוטלים כלום, הרי שהספיקו הכוחות שהיו במשה לכל שבעים גדולי ישראל.

והוא דבר פלא, האדם הכי גדול בעולם איש האלוקים ואדון הנביאים אינו מכיר בכוחותיו. מוכח מזה שהכרת האדם את גודל כוחותיו הוא עניין שבכונה מסתירין ממנו, **ואי אפשר לאף אדם לדעת ולהרגיש אמיתת כוחותיו, ההסתר הזה הוא אולי הנסיון הכי גדול מכל נסיונות האדם בעוה"ז** (אחת שאלתי פ"ג).

לכן על האדם לדעת שהקב"ה נתן בו כוחות גדולים מאוד פי כמה וכמה ממה שהוא מתאר לעצמו, ומה שמונע ממנו להגיע אליהם זה כיון שהוא לא מוכן להתאמץ ולהשקיע, משום שהוא חקק לעצמו במוחו שבדוקא הוא אין לו כשרונות, ודוקא הוא לא יכול להיות גדול בתורה, ודוקא לו לא יהיה זכרון טוב וכו', ומכיון שכל הזמן הוא חושב כך על עצמו, לכן הוא לא מצליח לגלות את הכוחות שנתנו לו.

אבל אם יחשוב תמיד הפוך ממה שהוא חושב, שגם הוא יכול להצליח ולגדול בתורה, וגם לו הקב"ה יתן כלים טובים לעבודתו יתברך. ובנוסף למחשבות מעין אלו יתאמץ בכל כוחותיו להשיג את ידיעת התורה, אין ספק שיזכה לראות הצלחה בעמלו.

סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

כל אדם צריך לדעת מהי דרגתו, מה הכלים שנתנו לו, וכמה הוא מסוגל להשקיע, ועם זה כל הזמן להוסיף עוד ועוד, ז"א מדרגה אחר מדרגה. והכונה היא שאם אתה רואה את פלוני שהוא יותר מתמיד, יותר משקיע, יותר מוכשר, אתה צריך לשאוף להיות כמוהו אלא שצריך לעשות זאת בחכמה.

אולם הדרך לזה היא עדיין רחוקה, ואין להחליט שמכאן והילך אני רוצה להיות כמותו, ומהיום אני לומד שתים עשרה שעות ביום, ומהיום אני מנדד שינה מעניי כמה שיותר, ומהיום אני לומד בלי הפסקה. כיון שזה עצת יצה"ר כדי להפיל את האדם. חז"ל אומרים (סנהדרין קו.) גמלא אזלא למבעי קרנא אודני דהוה ליה גזזו מיניה. דהיינו הגמל הלך לבקש שיהיו לו קרניים, לא רק שלא קיבל קרניים אלא גם את האוזניים שהיו לו גזזו לו. ואותו הדבר אדם שרוצה להגיע למעלה שלא כערכו עלול להפסיד גם את מה שיש בידו.

משל למה הדבר דומה, לכלב שהיה רגיל למצוא את מזונו ליד אולם שמחות שבו היו שיריים של בשר בשפע רב. יום אחד נודע לו שהיום תערך כאן מסיבה גדולה וממילא גם השיריים יהיו בהתאם, אבל גם נודע לו, שבאותו ערב עומדת להערך בעיר הסמוכה מסיבה גדולה, ואיך אפשר לוותר על השלל הרב שיהיה שם, והחליט בליבו כך: קודם ארוץ לאותה עיר הסמוכה ואחרי שאגמור שם לחטוף ככל אשר אוכל, אשוב למקומי ואחטוף גם פה ככל האפשר, ונמצאתי נהנה משתי החתונות, כך חשב וכך עשה.

אבל מה קרה, הוא רץ לעיר הסמוכה מחכה ומחכה, ורואה שהשעה מתאחרת ועדיין אין בידו מאומה, הוא רואה שזה לא הולך, וחושב מה יהיה, אם אחכה כאן עוד קצת אני אפסיד גם את מה שיש במקומי הקבוע. מה עשה, רץ בכל כוחותיו חזרה למקומו אבל עד שהספיק להגיע כבר לא מצא מאומה גם כאן, והוא נשאר ריק מכל רעב ועייף. **מה** היה קורה אילו היה מסתפק במה שיש במקומו, הרי היה הולך לישון מרוצה ושבע ובלי ריצות מיותרות.

כן ממש בענייננו, אדם שרוצה לחטוף למעלה מיכולתו סוף דבר הוא, שגם מה שהיה יכול להשיג, לא ישיג וישאר ריק מכאן ומכאן ה' יצילנו, ולכן צריך לעשות הכל בחכמה ולא לקפוץ מהר למדרגות גבוהות.

פרק ח - בעניין החזרה

כל השוכח דבר מתלמודו הרי זה מתחייב בנפשו, וכל זה לא נאמר אלא ביושב ועוסק בדברים בטלים ואינו חוזר על תלמודו, כל זמן שלא יעסוק בתורה הוא גורם ששוכח את תלמודו, כמ"ש "התעיף עיניך בו ואיננו" וככל שאדם יחזור על תלמודו, עדיין יש צורך שיחזור עוד ועוד, כי הנה בדורות הראשונים היה ריש לקיש חוזר על התלמוד כולו ומשנן אותו ארבעים פעם לפני שיכנס לפני רבי יוחנן ויוכל לישא וליתן עימו, וזה בקדמונים ראשונים כמלאכים, שלבם היה פתוח כפתחו של אולם, וכ"ש וק"ו בדורות האלה, כי בפעמים שלוש בודאי הגמור שא"א לזכור כלל, **ובאים אלינו הרבה בני ישיבה בטענות שאינם זוכרים היטב את לימודם ואפי' ארבעים בלי אפס לא חזרו**... ועוד רוצים סגולה לזכור? ובאמת שהסגולה הטובה ביותר לזכירת הלימוד היא בהתמדה יומם ולילה, ושכל מעייניו יהיו אך ורק בתורה, והכל יהיה טפל ללימוד התורה, כמו שאומ' "הדור הדור ואל תצטרך לפלדור" (מן עשב שהאוכלו בא לידי זכרון) לפני כחמישים שנה היו מורים באצבע בישיבה מסויימת ואומ' פלוני למד את הש"ס עשרים פעם, פלוני למד ב' סדרים חמישים פעם, ופלוני ג' סדרים וכן על זה הדרך, הבקיאות בש"ס חבקה זרועות עולם, אלא שבעוונות לאט לאט הדבר ירד, **ומתעסקים רק בפילפולים בלבד**, אומנם ברור מאוד שצריך לדעת הבנת עומק הדברים בחילוקי סברות דקים, ולא ח"ו בלימוד שיטחי, עם כל זה אין זה פוטר אותנו מלידע את התורה, **ובאמת שזו בושה גדולה לאברך בן עשרים הזוכר 3-4 מסכתות בלבד**, וכשאין את היסוד של ידיעת הש"ס נחשב הדבר ל"כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה" כי אי אפשר בשום אופן לפסוק הלכה מהשו"ע מבלי להיות בקיאים היטב בש"ס (שו"ת יבי"א ח"ב סי' ח' אות ב).

ניצול השבת בלימוד התורה

הנה ערב שבת וש"ק, אצל הרבה בני תורה מתפזר רוב הזמן או כמעט כולו ללא שום לימוד תורה. כמעט אפשר לספור את הדקות הבודדות של לימוד התורה. וא"כ נמצא שכמעט שליש מהחיים מבוזבז.

מקדמת דנא היו ימים אלו משמשים זמן של חזרה על כל מה שלמדו בשבוע שעבר. וכיום ישנם מבני תורה שאינם לומדים כי אם פעם אחת או פעם וחצי הגמ' שהם לומדים, ועוד בוכים מדוע אינם זוכרים את הגמ', איך אפשר לזכור בצורה כזו מה שלומדים.

והרי הורו לנו חז"ל בסנהדרין שהלומד ואינו שונה כאילו זורע ואינו קוצר, הקצירה שהיא העיקר באה דוקא ע"י חזרה. משום שכשחוזרים אז הדברים מובנים יותר ונזכרים יותר, וזה גורם לסיפוק וחשק בלימוד. אבל כאשר לא חוזרים זה יכול לגרום ח"ו לרפיון ואי חשק בלימוד התורה.

עבודת היצר על החזרה

יש יצה"ר מיוחד בעיין החזרה. שלאחר מה שלומד יצה"ר אומר לו, הנה ברוך השם הסוגיא מובנת לך בכל הפרטים ואין צורך בחזרות משום שאתה ודאי תזכור הכל, אולם צריך לדעת שהזיכרון הזה הוא רק לזמן קצר, רק בזמן שאתה עוסק באותה סוגיא אתה זוכר את כל הפרטים, אבל כשעוברים נושא ומתחילים ללמוד דבר חדש, או סוגיא חדשה, אז נכנסים לפרטים אחרים, ולאט לאט מתחילים לשכוח את הסוגיא הראשונה, משום שעכשיו הוא עוסק בסוגיא אחרת שאותה הוא צריך להבין ולזכור, לכן אם יחזור כדבעי יזכה שגם הסוגיא הראשונה תשאר בזכרונו.

הצורך בסייעתא דשמיא לזכרון

בגמרא מגילה (ו:) אמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי וכו' והני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא דשמיא, ובדברי תורה לא אמרן אלא לאיחדודי, אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא היא. ע"כ. ופרש"י לאוקמי גירסא **שלא תשתכח ממנו**. בכדי לזכות לסייעתא דשמיא צריך השתדלות מצד האדם, כפי שמבואר בגמ' שבת (קד.) דיש לעשות סימנים בתורה כדי לקנות את התורה, ופרש"י שם סימנים של סדר השמועות של התנא או של האמורא, כדי שלא תשכח אחת מהן, וכן אמרו בעירובין (נד:) אמר רב חסדא אין התורה ניקנית אלא בסימנין שנאמר (דברים לא) שימה בפיהם, אל תיקרי שימה, אלא "סימנא". ושם (נג:) עוד אמרו, ברוריה אשכחתיה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישא, בטשא ביה ואמרה ליה לאו הכי כתוב (שמואל ב) ערוכה בכל

ושמורה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת, אמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא פתח פומך קרי, פתח פומך תני, כי היכי דתוריך חיי ותתקיים בידך שנאמר (משלי ד) כי חיים הם למוצאיהם, ולכל בשרו מרפא, אל תיקרי למוצאיהם אלא "למוציאיהם בפה".

ומלבד זה שצריך להוציא בפיו את לימודו כדי לזוכרו, חובה על כל אחד לשנן ולחזור על לימודו כדי שיתקיים בו מאמר חז"ל בקידושין (ל.) ת"ר ושננתם לבניך. שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, וע"י זה תזכה למה שנאמר בתהילים (קיט) "ובחוקותיך אשתעשע לא אשכח דבריך". שאם תעסוק בתורה בשמחה ותחזור עליה לא תשכח את לימודיך.

הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל כותב בספר זכרון הדסה (בעמ' סא) שהאדם אינו אוהב להתעייף מטבעו, ודבר זה מצוי בבחורים במיוחד, ולכן אינם מסכמים את הסוגיא שסיימו, ולא חוזרים עליה מספיק כי מרגישים בזה עייפות ושיעמום, היות וטבע האדם נוטה לאהבת החדש, כמו נגר שאם יאמרו לו שבמקום שיעשה שולחנות לדוגמא שינסר כל היום קרשים ויקבל אותו סכום כסף, ישתעמם, כיון שבעצם עשיית השולחן יש לו יותר סיפוק מקבלת הכסף, כי רואה שנעשה דבר חדש שלא היה בעולם.

כך להבדיל בלימוד התורה, וזה חיסרון בעמלה של תורה, וגם עלולים לשכוח את הישן, וכבר אמרו חז"ל (קידושין ל.) ת"ר "ושננתם" שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד. שנאמר (משלי ז, א) "אמור לחכמה אחותי את", ופרש"י שם יהיו מחודדים בפיך חזור עליהם ובדוק בעומקם, "אמור לחכמה אחותי את" שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך.

לחזור בע"פ מועיל פי כמה ממתוך הכתוב

כתב בספר חוסן יהושע (מאמר א פ"ג) שחזרת תוכן הלימוד בע"פ מועילה לזיכרון יותר מחמש פעמים חזרה בפנים הספר, כגון, אחרי שלמד עמוד גמרא (או כל לימוד איזה שהוא) יחזור בע"פ את ההוה אמינא, הקושיות והתירוצים והמסקנא, ואת שיטות רש"י והתוס', והכל בסיגנון שלו בהבנת הדברים. וטוב שיחזור חזרה כזו בלכתו בדרך ובשעת עסקיו כשאין הספר לפניו לחזור כלשון הכתוב.

בלי חזרה לא ישאר לך כלום

הנה בלי חזרה על הלימוד שוכחים מה למדו, ובסוף הזמן כשמתבונן מה נשאר לו מכל מה שלמד אינו מרגיש שקנה משהו, שאינו יוצא עם רכוש בסוף הזמן, ולכן אינו מרגיש סיפוק מהלימוד, אלא שהוא לומד כיון שכולם לומדים, שיש מסגרת וזה משפיע עליו

שגם הוא ילמד. **אבל שהלימוד יתן לו חשק ורצון להמשיך הלאה, ושיש לחוס על הזמן, ולנצל כל רגע, והרגשת ההפסד, כל זה אין לו.**

אמרו לי הרבה שכשהיו לומדים בישיבה קטנה היו חוזרים, ובסוף הזמן היה להם משהו ביד שזכרו מה שלמדו, וגם עכשיו הם זוכרים את מה שלמדו בישיבה הקטנה יותר ממה שלמדו בישיבה גדולה, כי אז הם חזרו וכשחוזרים לומדים (הגאון ר' גרשון אידלשטיין שליט"א מתוך קונטרס "חיזוק" תשס"ג עמ' נז).

סגולות המועילות לזיכרון

מובא בשם מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, רבים מתלוננים שכל מה שהם לומדים היום שוכחים מחר ומבקשים סגולות לזיכרון נוסף על החזרה, מובא בספרים כמה סגולות לזיכרון. אחת מהם כתב בספר מדרש תלפיות, שבעת אמירת הקידוש של ליל שבת יאריך וינגן בתיבות "זכרון למעשה בראשית", וכן בתפילת שמונה עשרה יכוין היטב בברכת "אתה חונן לאדם דעת" ובברכת "שים שלום טובה וברכה" וראוי שכל אחד יעשה זאת וגם אם לא יועיל לו, לפחות הרויח שכיון בתפילתו.

אמנם יש עוד סגולות, אך העיקר הם ההתמדה והשקידה שבהם הסגולה אשר אפשר לומר עליהם "את עלית על כולנה" (מעדני מלך ח"ג עמ' 130).

עשב הפלדור

מספר מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל "הדור הדור ואל תצטרך לפלדור", מי שיחזור על לימודו שוב ושוב לא יצטרך לעשב הפלדור, שהוא עשב חריף מאוד מסוכן ורעיל, ואם בהמה אכלה ממנו יש באכילת הבהמה סכנה, לעומת הסכנה יש בו סגולה לזיכרון, הוא מייבש את הלחלוחית של המוח ומי שאוכלו שכלו נהיה זך ומבריק, וכל מה שלומד זוכר הפלא ופלא כמו מגנט, אך יכול העשב להזיקו בקיבה ולגרום לו חור במעיו, והרי ניקבו המעיים טרפה, או יכול להשתגע ולצאת מדעתו.

הכרתי תלמיד חכם אחד לפני שישים שנה אשר עודנו חי בארה"ב, כשהיה בגיל עשרים חשק ליבו לחפש אחר העשב הזה, הלך לבית מרקחת שהיה כאן בקצה שכונת הבוכרים, ועד היום נמצא שם, וביקש מהרוקח שימציא לו את העשב הזה. היה שם רוקח ת"ח שהשיג לו מעט מהעשב, אכל ממנו ונעשה לו מוח מבריק שלא שוכח דבר. **הוא** היה לוקח ספרי שאלות ותשובות, ועובר על כל המפתחות, וכך היה זוכר היכן היה נמצא כל דין, והגאון רבי יוסף ידיד הלוי, אב בית דין לעדה הבוכרית היה נחל נובע מקור חכמה מעיין המתגבר, אך לא תמיד זכר באיזה ספר הוא למד, והיה מבקש: תקראו לי את "ספר המפתחות".

לא עברו חודשים רבים ולאותו חכם נעשה פצע בקיבה עד שהגיע לשערי מות כמה פעמים. הרופאים דאז לא ידעו לנתח, כולם היו הדיוטות. לא היו אז מטוסים כמו שיש היום, אפילו אוטובוס היינו רואים מהבוקר עד הערב רק שלשה או ארבעה רכבים, ואמר הרופא שצריך להטיסו לפריז, שם היה בית חולים מפורסם, ניתחו אותו במקום והצילוהו. אך הזיכרון לא נשאר לזמן רב, אני נפגש עמו לפעמים בארצות הברית וזכרונו כמו חכם פשוט, כיון שהזיכרון הולך ודועך עד שנעשה כאחד האדם, "וחליתי והייתי כאחד האדם". אך מי שחוזר ומשנן הלימוד נשאר בקרבו לעולמי עד.

הגאון רבי אליהו לופס זצ"ל שהיה ר"מ בפורת יוסף, למדתי אצלו שלוש שנים, כשהיה שואל אותי לפעמים היכן מובאת גמרא פלונית והייתי עונה לו, היה מתפעל איך אתה זוכר כל כך. וסיפר לנו שהחליט לקחת את הפלדור הזה, הלך לרוקח הנזכר וביקש שיתן לו מהפלדור הזה, אמר לו, יסלח לי כבוד הרב שאני שואל, כבודו לומד לשם שמים או כדי שיאמרו עליך שאתה גאון? ענה לו בודאי שאני לומד לשם שמים.

אם כן מה לך ולעשב הזה, דייך במה שברא לך הקב"ה, ה' לא מצריך אותך שתיכנס לסכנה.

אם כן תן לי פחות מהמידה.

פחות מהמידה אינו מעלה ואינו מוריד, חבל לך לקנותו, והלך לשלום (הובא במעדני מלך ח"ג עמ' 131).

עד כמה חמור לא לחזור

חז"ל התייחסו אל השכחה הנובעת מפשיעה, בחומרה רבה. עד שאמרו (אבות פ"ג) כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. רבינו יונה מפרש "אשר לא נתן בלבבו לאמר כי השכחה מצויה בבנ"א, והיה לו לחזור ההלכה הרבה פעמים ולחשוב בה כל היום וכל הלילה, עד שלא תוכל לסור מליבו ולא עשה, הרי זה מתחייב בנפשו, כי יבוא להורות עפ"י הזכרתו וכו' ויאסור המותר ויתיר האסור ונמצא התקלה באה על ידו ונקרא פושע, מפני ששגגת תלמוד עולה זדון" עכ"ל.

לומד רבינו יונה שהפשיעה היא מצד התקלה שעלולה לבוא מכך, ומה שהתנא אמר שהוא מתחייב בנפשו, כוונתו שהמכשול לרבים היוצא ממנו יחייב אותו בדיני שמים.

הגר"א ז"ל היה בוחן את התלמידים שרצו ללמוד אצלו, בכך שהיה אומר להם לחזור ולשנות את הגמ' כמה וכמה פעמים, אם היה רואה שהתלמיד חוזר כמה פעמים והתלהבותו דועכת, היה הגר"א משלחו, ואילו כשראה שככל שמרבה בחזרה ושינון גדלה אצלו התלהבות ואהבתו אל התורה היה מקבלו (מובא בספר מנוחה וקדושה שער

התורה ח"א פ"ד) המבחן לחשקת התורה הוא לאהוב את התורה בעצמותה ע"י חזרה ושינון, וגם שאינו מחדש בלימודו כלום, מ"מ חביבין ד"ת עליו כשעה ראשונה (שביב אור עמ' יז).

האור החיים הקדוש מסביר על הפסוק אם בחוקותי תלכו וכו' (ויקרא כו, ג) שהטעם שקרא הכתוב לעמל התורה חוקה, זה משום שיש בה מצוה אפי' ללמוד דברים שלמדם פעמים ושלוש והם נטועים אצלו, כי חפץ ה' בעסק התורה חוקה חקק, **ותמצא שאמרו רז"ל** (קהלת רבה פ"ג) **שכדי שילמד האדם תורה בחשק תמיד, גזרה חכמתו יתברך שיהיה האדם לומד ושוכח ע"כ.**

ובקהלת רבה (א, יג) ר' אבהו אמר זה שיפוטה של תורה שאדם לומד תורה ושוכח הוא עניין רע נתן אלוקים לבני האדם לענות בו. רבנן דתמן בשם רבי יצחק דהכא ור' טוביה בשם רבי יצחק לטובתו אדם לומד תורה ושוכח, שאילו היה אדם למד תורה ולא שכחה, היה מתעסק בתורה שתים ושלוש שנים וחוזר ומתעסק במלאכתו ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו, אלא מתוך שאדם למד תורה ושוכחה אינו מזיז ואינו מזיע את עצמו מדברי תורה.

מאמץ קטן ואתה לפניו

איתא בחגיגה (ט.) א"ל בר הי הי להלל, מאי דכתיב (מלאכי ג) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו. היינו צדיק היינו עובד אלוקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו? אמר לו הלל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו. אבל עדין יש הבדל מהותי בין שניהם, שאינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה פעמים ואחת.

ויש לשאול וכי בגלל פעם אחת שחזר יותר מחבירו כבר נקרא עובד אלוקים, ואילו חבירו שחזר מאה פעמים נקרא אשר לא עבדו?!

אלא שבזמן חז"ל הרגילות היתה שהיו חוזרים מאה פעמים על כל סוגיא, ולכן מי שחוזר מאה פעמים הוא עושה את את מה שכולם עושים ולא מתאמץ מעבר לזה. אולם זה ששנה מאה ואחת, אז אע"פ ששנה רק פעם אחת מעבר לרגילות, מ"מ נקרא עובד אלוקים, משום ששינה מהרגילות והתאמץ יותר מכולם, לכן ההבדל בינהם הוא כשמים וארץ ובין החיים למות, שעל זה אומר הנביא מלאכי "ושבתם וראיתם" את ההבדל שיהיה ביום הדין בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו, בעוה"ז אנחנו לא רואים כלל את ההבדל בין שניהם, אבל בעוה"ב דהוא עלמא דקשוט שם נראה בדיוק מיהו באמת עובד אלוקים ומיהו אשר לא עבדו.

וכמו להבדיל בתחרות ריצה או שחיה מי שזוכה במקום הראשון מקבל מדלית זהב ואילו המקום השני מדלית כסף. וכאשר רואים את תוצאות התחרות רואים שהזוכה במקום הראשון הקדים את השני בסך הכל בשניה אחת, ואם בשניה אחת יש הבדל מהותי בין זהב לכסף, כ"ש וק"ו בלימוד התורה שהמתאמץ יותר מחבירו המרחק בינהם הוא כרחוק מזרח ממערב, וזהו ההבדל בין השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת.

פרק ט - ענוה בלימוד התורה

כותב הפלא יועץ בערך "ענוה", ענוה היא מידה טובה דלית דכותה, כמאמר חז"ל (ע"ז כ:) ענוה גדולה מכולם והיא אב התורה ומידות הטובות ורעותיה מובאות אחריה וכו'.

כיצד זוכים לכוין לאמת

כתב מרן החיד"א בספרו שם גדולים מערכת ספרים ערך "בית יוסף", קבלה בידינו שבדורו של מרן ר' יוסף קארו זצ"ל, היו שלושה רבנים גדולים הראוים לגשת למלאכת הקודש, לקבץ כעמיר גורנה את כל ההלכות ולגלות שורשיהם ומקורותיהם בתלמוד ובראשונים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והם: הגאון ר' יוסף טייטצאק (רבו של המהרשד"ם ואשר העיד עליו תלמידו בעל ראשית חכמה בשער הקדושה פרק ז' שארבעים שנה לא ישן על המיטה, אלא היה ישן על גבי התיבה ורגליו תלויות, וקם בחצות לילה לשקוד על דלתות התורה), הגאון ר' יוסף בן לב (מחבר שו"ת מהריב"ל ד"ח , וחידושים על הש"ס) ומרן ר' יוסף קארו, אשר היה הכי נכבד מהשלושה. ואע"פ שכל אחד מהם ראוי לקרבה אל המלאכה, מן השמים הסכימו ותינתן דת על ידי מרן הקדוש ר' יוסף קארו, וזאת מפני ענותנותו היתירה וכמו שנראה מחיבוריו הקדושים שמשנתו משנת חסידים.

וכמו שאמרו חז"ל (עירובין יג:) במחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, ומפני מה זכו בית הלל שנקבעה הלכה כמותם? מפני שנוחים ועלובים היו, ושונים דבריהם ודברי בית שמאי, ולא עוד אלה שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהם, וכתב על זה מרן הקדוש בספרו כללי הגמרא (על הספר הליכות עולם דף נא ע"א) ולכאורה יש לתמוה שאם אין הדין כדבריהם, וכי מפני רוב מידות הטובות שבהם קבעו הלכה כמותם? ונראה לפרש כונת חז"ל, שמפני מה זכו לכוין תמיד לאמת? ועל כה השיבו, שמפני היותם אנשי אמת נוחים ועלובים וענוותנים זיכו אותם מן השמים לכוין תמיד לאמת ע"כ.

וכיוצא בזה כתב הגאון בעל שבות יעקב בספרו עיון ביעקב (יומא כו.) שאע"פ שאמרו שאין למצוא תלמיד חכם שזוכה בהוראותיו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אא"כ הוא בא משבט לוי או מישישכר, מכל מקום (בסנהדרין צג:) על דוד כתוב, וה' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום, משום שהיה ענו מאוד כמבואר במועד קטן (טז:) לכן זכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולכן גם מרן הקדוש שהיה מוכתר בנימוסים ובענוה טהורה ומקבל האמת ממי שאמרו, זכה לכוין לאמת והוראותיו והתפשטו בכל תפוצות ישראל, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, ע"כ.

ומבואר שכדי לזכות לתורה צריך להיות ענוותן, שהרי שלושת הגדולים שהביא החיד"א שהיו ראויים לגשת למלאכת הקודש, כתיבת השו"ע היו בעלי ענוה יתירה. ומה שמרן ר' יוסף קארו זכה כיון שהיתה בו ענוה יתירה, אבל לזכות לתורה בכלל צריך ענוה, כמו שאומר התנא באבות (פ"ו מ"א) התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בענוה וכו'.

להרגיש שהוא עדיין חסר

בשו"ת "אבא בם" בהקדמתו כתב לשאול על הפסוק בתהילים (יט, יא) "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים". מהו הדמיון שיש בין דבש לתורה. וכן על הא דאמרו חז"ל שהתורה נמשלה לדבש שנאמר ,"דבש וחלב תחת לשונך".

והסביר שלדבש יש תכונה שכל הניתן לתוכו עם הזמן הוא מתכלה ונהפך לדבש, וכמ"ש ר' יונה בבר' לא: שאם נפל דבר איסור לדבש אז ברבות הימים הדבש מכלה את האיסור והופכו ממש לדבש וכל הדבר מותר באכילה. וא"כ הדמיון בין הדבש לתורה הוא, **שכשם שכל הניתן לתוך הדבש בסופו של דבר הופך להיות דבש ממש, ה"ה כל השוקע בלימוד התורה עם הזמן התורה הופכת אותו "לבן תורה" ממש**, וכמו שנפסק בשו"ע (יו"ד רמ"ד ס"ב) אם חכם עובר לפניו תוך ד' אמות צריך לעמוד, וזה משום שהחכם הוא כמו ספר תורה מהלך, שהתורה הופכת את האדם לבן תורה ממש.

אלא שיש להקשות על כך מהמעשה שהובא בגמ' בבא בתרא (ג:) עם הורדוס שהיה עבד בבית חשמונאי למלכי רומי, שיום אחד שמע בת קול שאומרת, מי שיקום עכשיו על אדוניו ויהרוג אותם יתעלה, קם הורדוס והרג את כל אדוניו, והשאיר רק נערה אחת שרצה להתחתן איתה, וכאשר ראתה אותה נערה שהורדוס רצה להתחתן איתה עלתה לגג וקראה בקול כל מי שנשאר מבית חשמונאי ידע שהוא עבד כיון שהורדוס הרג את כל אדוניו, קפצה ומתה, לקח אותה הורדוס ותמן אותה בדבש שבע שנים. ומבואר בגמ' זו שאין הדבש מכלה את הניתן לתוכו אלה רק שומרו, ותירץ ע"פ הרשב"א וכן הובא בש"ך יו"ד דיש חילוק בדבר הניתן לתוך הדבש, אם הניתן לתוך הדבש הוא דבר שלם,

הדבש רק שומר עליו שלא יתקלקל, ואם הניתן לתוך הדבש הוא דבר חצוי אז יש כח בדבש לכלות את הניתן לתוכו ולהפוך אותו לדבש.

ולפי"ז הדמיון בין הדבש לתורה הוא, שאם הלומד תורה לומד מתוך ענוה שאז מרגיש שאינו שלם, רק אז התורה הופכת אותו לבן תורה, וכמו שאמרו חז"ל שהתורה נמשלה למים, מה מים עוזבים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כן התורה אינה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה, ולכן הלומד מתוך ענוה נעשה חלק מהתורה וכבן תורה ממש, משא"כ אם לומד מתוך גאוה שמרגיש עצמו שלם אז התורה לא הופכת אותו לבן תורה, כשם שאין הדבש מכלה דבר שלם הניתן לתוכו.

מפיו דעת ותבונה

הגמ' בסנהדרין (פח:) שואלת איזהו בן העוה"ב, ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא לא מחזיק טיבותא לנפשיה, וביאר המהרש"א שם שחכמים נקטו שלוש לשונות של ענוה (ענוותן, שפל ברך, שייף עייל) כנגד שלושה כוחות שבאדם שיכולים להביא לידי גאווה: חכמתו, גבורתו, ועשרו, אדם שהוא בן העוה"ב חייב להיות נקי מגאווה בכל שלושת העניינים הללו "**ענוותן**" שאינו מתגאה בשכלו, שאף שהוא למדן גדול ומוסר שיעורים אינו מתגאה, "**שפל רוח**" ביחס לגבורת גופו, שיהיה כברכיים שהם במקום שפל בגופו של האדם, ויהיה גם ענו בעושרו שאינו מהדר אחר דירה נאה, ובית גבוה כעשירים, אלא פתח ביתו כה נמוך עד שצריך לשחות "**שייף עייל**" בכניסתו ובצאתו, ואמר שכל המידות הללו נמצאות בענוותן אף שהוא לומד תורה תדירא.

בספר בניהו בן יהוידע (להגאון בן איש חי) ביאר הא דאמרו גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, הכוונה אע"ג דעסיק באורייתא תדירא ובודאי היתחכם מחמת השקדנות, אינו מחזיק טיבותא לנפשיה לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, מחמת שאני שקדן בתורה ונתחכמתי ביותר. **אלא יאמר ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה**, אי נמי אע"פ דעסיק באוריתא תדירא שחוזר על לימודו כמה פעמים ומחמת כן היה לו זכירה בתורה, אינו מחזיק טיבותא דכח הזכירה לעצמו, אלה אומר מאת ה' ניתן לי כח הזכירה. ע"כ.

להודות על האמת

אמרו חז"ל (תענית ז.) אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה. התורה לא תמצא באדם בעל רמות רוחא כמו הר, אלא יהיה כפוף ויקבל את האמת ממי שאמרה. פעמים שהאדם לומד סוגיא

ועולה לו מסוגיא זו דין מסוים, ולאחר מכן שומע מאחר שהדין הוא לא כך בכלל, מטבע האדם מיד לומר שודאי אין זה נכון כיון שלמדתי את הסוגיא הזו היטב, אלא שהשני מוכיח לו אחרת. במצב כזה נמדד האדם, אם מטרת לימודו היא להגיע אל האמת, אז בודק את ההוכחות ואם הם נכונות אז חוזר בו, אבל אם אעפ"כ ממשיך לעמוד על שלו, אין זה לימוד לאמיתה של תורה.

לכן באופן כזה אדם שיש לו ענוה ומחפש את האמת יזכה לידיעת התורה, כיון שאין המטרה בלימוד התורה להתנצח, אלא להגיע אל האמת, בבחינת קבל את האמת ממי שאמרה, וזה א"א לעשות אלא ע"י ענוה.

ידיעה מתוך כשלון

הגמ' בגיטין (מג.) מביאה על הפסוק (בישעיה ג, ו) "והמכשלה הזאת תחת ידך", מדוע נקראו דברי תורה בשם "מכשלה", משום שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, דהיינו שהוא מורה הלכה ע"פ מה שלמד, ולמעשה הוא לא למד נכון, וע"י שנכשל בהם מתבייש בכך, ואז נותן אל ליבו להבין ולדקדק במה שלמד.

עוד מדוייק בגמ' זו, **שהתנאי לעמוד על דברי תורה הוא כאשר נכשל בהם תחילה**, ולכן אדם שנכשל בדבר הלכה וכדו' אין לו ליפול מזה ליאוש ולא להורות יותר, אלא אדרבה ישמח כיון שהוא בדרך הנכונה, שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם תחילה, **שהתנאי לעמוד על דברי תורה הוא שנכשל בהם תחילה**. וודאי שלא מדובר על אחד שנכשל כל שני וחמישי, שאם כן הוא צריך לבדוק את כל צורת הלימוד שלו.

אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם

אמר רבי זירא בר זימונא (שבת קיב:), אם ראשונים כמלאכים אנו בני אנשים ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים ע"כ. וכי רבותינו מסופקים אם רבותינו הראשונים כבני אדם או כמלאכים?

אלא כתבו המפרשים, ללא ספק ליבם של הראשונים היה פתוח כאולם, מאן ניהו? רבי עקיבא וחבריו, רבי עקיבא ידע שבע מאות סדרי משנה בעל פה. לנו יש רק ששה סדרי משנה, ומי שיודע אותן נקרא "גאון", כמה יש היום באמת שיודעים את כל התלמוד, נער יספרם בודדים בכל הדור.

פעם ישבו כמה גאונים לפני הגאון בעל החתם סופר שמלבד גדולתו בהרבצת התורה היה ידוע במידותיו ובנועם שיח שפתותיו ומעולם לא דיבר בלשון קנטור, והנה בעודם

יושבים ומפלפלים ביניהם, קם אחד מהם והקשה מגמ' מפורשת שלא הובאה ברמב"ם ומפני מה לא הביא אותה.

בעודם מעיינים פתח אחד מהם את פיו ואמר, מה יש, הלא גם הרמב"ם היה אדם ושכח להביא את הגמ' הזו, באותה שעה נתעצמו פניו של החתם סופר, הסתכל עליו ואמר לו "חמור", ויתמהו האנשים איש אל רעהו, איך יצא מפיו של החתם סופר דבר כזה. ואע"פ שאפשר לפרש פירושים כגון "חמור" ר"ת חכם מופלא ורב רבנן... אך הוא התכוין כפשוטו. אמר להם רבותי! אני רואה שאתם תמהים על שקראתיו חמור, אך זו גמ' מפורשת שהוא חמור! ותמהו יותר.

עד שפירש שיחתו ואמר "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם אך מי שמחשיב את הרמב"ם כבן אדם, כמו אותו חכם שאמר שהרמב"ם היה בן אדם ויכל לשכוח, אותו אדם הינו חמור נוער, ולא כחמור של רבי פנחס בן יאיר.

חובה עלינו לדעת את ערך הראשונים, אנו קטנים רק כמלקטים אחר הקוצרים.

לכן כשכותבים חיבור הלכתי וכדו' ומשיגים על ראשונים ואחרונים יזהר לכתוב בלשון ענוה, ולדעת להעריך נכונה את הרמב"ם הרשב"א ורבותינו כולם.

יש המחברים ספרים ומביאים את ספרם לקבל הסכמה, ואני רואה איך הם כותבים ובאיזו גישה, מביאים את דברי הרשב"א ומקשים עליו "דבריו אינם נראים לי"... תכתוב בענוה "לא זכיתי להבין את דברי קודשו"! הוא לא הבין את דברי הרשב"א וכותב עליו דבריו לא נהירים לי... אעפ"י שרעק"א היא גאון עולם יחיד בדורו, כשהיה מתעצם ומתקשה באיזה דבר הוא היה כותב על התוס' הרשב"א ושאר הראשונים "לא זכיתי להבין את דברי קדשם".

הרשב"א היה עמוד העולם אשר באורו נראה אור, כמו שכתב עליו מרן הב"י בלעדיו היינו כעיורים בהלכות רבות שהובאו בשו"ע מספרו תורת הבית ומהשו"ת. (כל זאת ממרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, הובאו דבריו בספר מעדני מלך ח"ג עמ' 80).

פרק י - לימוד ההלכה

מהי תכלית הלימוד?

ודעת לנבון נקל **שתכלית הלימוד ועיקרו הוא בכדי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא להלכה ולמעשה**. וכמו שאמרו חז"ל בפרקי אבות (פרק ה'), הוא היה אומר, בן חמש עשרה לגמרא, בן ארבעים לבינה וכו', ופירש רש"י, בן חמש עשרה לגמרא, ללמוד גמרא ועומק הלכות, בן ארבעים לבינה, להבין דבר מתוך דבר ולהורות כהלכה.

וכן אמרו בגמ' ברכות (ח.) אמר רב חסדא מאי דכתי' (תהילים פז, ב) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב. אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד.

ולכאורה יש לשאול שהרי גם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לומדים תורה, וא"כ מדוע הקב"ה אוהב בדוקא שערים המצויינים להלכה?

אלא אף שבבתי כנסיות ובתי מדרשות לומדים תורה, מכל מקום אין לומדים שם הלכה למעשה אלא פלפול בלבד, ועל אף שגם הם עמלים בתורה, מכל מקום כתוב אוהב ה' שערי ציון, שערים המצויינים בהלכה, שערי ציון זה מקום שלומדים בו הלכה למעשה, וכותב המהרש"א בברכות שם שבזמן שבית המקדש היה קיים היה שם לשכת הגזית שמשם יוצאת הלכה פסוקה ע"פ סנהדרין, ועמהם ודאי שכינה שרויה. **ועכשיו שחרב בית המקדש אותן ד' אמות של הלכה, שכל תלמיד חכם קובע לו לגרסתו בתלמוד, היא תחתיה להיות השכינה עמו ע"כ**.

ולכן חובה קדושה על כל תלמיד חכם ובן ישיבה לקבוע זמן ללימוד הלכות פסוקות באורח חיים וביורה דעה, ולדעת מקור הדברים ושרשם, על פי הנאמר בבית יוסף. ולא יעסוק רק בפלפולים וכולהו תנויי בנזיקין (הליכות עולם ח"ח הל' ת"ת ס"ט).

וכן אמרו חז"ל (קידושין מ:) גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. וכן באבות (פ"ד מ"ה) נאמר שהלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. וכן הסביר המהרש"א (ברכות סג:) על הפסוק במשלי (פרק ל, לג) כי מיץ חלב יוציא חמאה וכו' שכשם שהמובחר שבחלב הוא החמאה, כך המובחר שבתורה הוא הוראה, ז"א הפיסגה של לימוד התורה הוא לימוד ההלכה ע"מ להגיע להוראה, ולכן אומרים חז"ל אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, שהקב"ה אוהב את לימוד ההלכה יותר מכל לימוד אחר.

ותומכיה מאושר

ע"פ הדברים הללו מובנים דברי הגאון רבי משה פינשטיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן צד) שדן במה יש להעדיף להחזיק ולתמוך: בתלמידי חכמים מבוגרים מורי הוראה שאין להם פנאי להתפרנס כפי צרכם ועלולים הם להבטל מלימודם ומהוראתם, או בתלמוד תורה של תינוקות של בית רבן שאין להם מניין לממן את התלמוד תורה והוצאותיו?

והעלה להלכה שודאי שמצד הקדימה והחשיבות אין לך גדול יותר מלימודם של תלמידי חכמים המביאים להוראה ולמעשה, שאותן הקב"ה אוהב ביותר, ובלעדיהם חלילה עלולה התורה להשתכח מישראל, ועל כן להם משפט הבכורה בהחזקת תורתם ע"כ.

הנאה מיוחדת יש בלימוד ההלכה

אדם הלומד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, יש לו הנאה מיוחדת מהלימוד, כדאמר רבי זירא (עירובין נה.) שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעיתו מה טוב (משלי טו). אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו. ופרש"י מתי אדם שמח בתלמודו שיש לו מענה בפיו כששואלים אותו דבר הלכה. כיון שרואה פירות מלימודו, וזה בבחינת נוצר תאנה יאכל פריה, שלאחר לימוד של סוגיא הוא יודע כיצד לקיים מצוה זו, עם כל פרטיה וטעמיה, ומתי הדין לכתחילה ומתי בדיעבד.

משא"כ אדם הלומד גמ' כגון הלומדים בדף היומי, גם אם יזכור מה שלמד, איזו הנאה יש לו מלמוד זה הרי למוד זה **בבחינת עוזבים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה**. שהרי אם ישאר עם הארץ בקיום המצוות מה יתן לו שיודע ש"ס בע"פ, בו בזמן שעובר על איסורי תורה ודרבנן בהל' שבת החמורות, הל' ברכות, נדה וכו'.

לא לחינם אמר המהרש"א בברכות (סג:) על הפסוק "כי מיץ חלב יוציא חמאה" דכשם שהמובחר שבחלב זה חמאה, המובחר שבתורה זה הוראה. ללמוד ע"מ להורות הוא הלימוד בדרגה הכי גבוהה שיש, וכמו שאומרת הגמ' מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה אלא ד' אמות של הלכה, והכוונה בד' אמות של הלכה היינו מקום קטן, שרק מעט בני אדם עוסקים בלימוד ההלכה, ורובם עוסקים בלימוד הגמ' והראשונים, ואינם יורדים עד ההלכה, דהיינו פלפול בעלמא.

כתבו הפוסקים שלימוד הגמ' אכן נצרך אבל לכמה שנים בלבד לערך 5 שנים שזה זמן הלימוד בישיבות, וזה כדי לחדד את השכל ולדעת כיצד ללמוד. **אבל אברכים**, **צריך להיות לימודם בעיקר בלימוד המביא לידי מעשה ולא רק פלפול**, וכמ"ש המשנ"ב בהקדמה, אף שלימוד בסדר קדשים חשוב מאוד. מ"מ "**עיקר**" **לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה**. וכתב בספר חסידים (סי' תתריא) שצריך להקדים המסכתות חולין, שבת, וברכות שהם נצרכות כל יום.

ולכן עיקר הלימוד אצל אברכים נשואים צריך להיות בענייני או"ח ויו"ד הנוהגים למעשה גם בזמן הזה, כדי שידע לקיים המצוות כהלכתן, וגם להמנע מלהכשל באיסורי תורה ואיסורין דרבנן, ולא כמו שנוהגים מקצת תלמידי חכמים בכוללים מסויימים שעוסקים בכל זמנם רק בפלפול בסדר קדשים וטהרות שאינם נוהגים למעשה כלל בזמן

הזה, אלא הלכתא למשיחא, שהוא בבחינת דרוש וקבל שכר, ואילו בעניינים הנוהגים בזה הזמן אין להם חלק ונחלה, ופעמים רבות נכשלים גם בדברים הידועים לבעלי בתים הקובעים עתים לתורה באו"ח ויו"ד. וכבר צווחו על זה קמאי (ברכות כט.) ברכת מזונא לא גמרינן ואתנויי מתנינן?

ולכן גם אותם הלומדים פלפול יש להם ללמוד הלכות הנוהגות בכל יום כגון: שבת, ברכות, נדה, בשר וחלב וכדו' כדי שידעו כיצד לנהוג הלכה למעשה בדברים הנוהגים יום יום, **שהרי כל אברך הוא הפוסק את ההלכה בביתו**, וצריך להכריע בכל דבר אם מותר או אסור בכל הלכה ששואלים אותו, ואם בכל שאלה יענה שדין זה צריך לשאול ת"ח, אז מה מועיל כל הלימוד אם אינו יודע כיצד לקיים את מצוות ה', כל שאלה ששואלים אותו נראית בעיניו שאלה שצריכה דעת תורה, בו בזמן שדין זה כתוב בשו"ע אם מותר או אסור, ומכיון שאינו לומד שו"ע אינו אם מותר או אסור.

הלימוד שיוצאים בו י"ח ת"ת

וכבר כתב הש"ך (סי' רמו סק"ה) בשם הדרישה, שיש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גמרא פירוש תוס', ולא שאר הפוסקים, ומביאים ראיה מהא דאמרי סוף נדה, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. אבל לי נראה שיש ללמוד דברי הפוסקים דיני תורה כמו הרי"ף, מרדכי, הרא"ש ודומיהן, דזהו שורש ועיקר לתורתנו **ואינם יוצאים כלל בלימוד גמ' פירוש תוס'**. דהא דתנא דבי אליהו פרש"י השונה הלכות, פירוש הלכות פסוקות. ומ"ש ר"ת כאן ש"ס בבלי בלול וכו'. קאי אמה שכתב רבינו לפני זה אלימוד תשע שעות ביום. דכיון שיש לו פנאי גדול ילמד בש"ס, **אבל הנך בעלי בתים שאינם לומדים רק שלוש או ארבע שעות לא ילמדו בש"ס לחוד, כן נראה לי** עכ"ל. והביא דבריו המשנ"ב (סי' קנה סק"ג). וכן פסק הגר"ז (הל' ת"ת פ"ב סעי' ט) שאדם שאין לו פנאי הרבה, צריך שיהיה כל לימודו בדינים המביאים לידי מעשה, שהם ההלכות הצריכות לכל אדם לדעת אותם, כדי לקיים המצוות, ולהזהר שלא להכשל באיסורים ח"ו.

למי מתאים לימוד דף היומי

ומבואר בש"ך שבעלי בתים של זמנם היה להם פנאי ללמוד שלוש או ארבע שעות ביום, ואפ"ה אמר שאין להם ללמוד רק בש"ס אלא יש להם ללמוד הלכה כדי לדעת את הדרך אשר ילכו ואת המעשה אשר יעשון. וא"כ כל שכן וקל וחומר בעלי בתים בימינו שיש להם רק שעה או שעה וחצי ביום להקדיש ללימוד, שאין להם לקבוע את לימודם בלימוד דף היומי, **אלא צריכים ללמוד הלכה דוקא**.

ומה שתקנו בסוף שיעור דף היומי לימוד הלכות היוצאות מאותו דף שלמדו, אין יוצאים בזה י"ח לימוד הלכות, משום שהרבה פעמים ההלכות הם הלכתא למשיחא, בעניני קרבנות וכדו', ואף בהלכות נשים ונזיקין אין לו נפק"מ כלל כיון שהם הלכות שאינם מעשיות יום יום ויותר שייכות לדיינים ומורי הוראה.

אין כונתנו לזלזל ח"ו בלימוד דף היומי, אלא כונתנו לומר שלא לכל אדם מתאים לימוד זה. אותם שקובעים מספיק זמן ללימוד ההלכות, ובנוסף יש להם גם זמן לחזור על אותו דף שלמדו אותו יום, לימוד זה יכול להתאים. אבל אותם שבקושי יש להם זמן ללמוד הלכות והולכים ולומדים דף היומי, אין הם יוצאים י"ח מצות תלמוד תורה, כמ"ש הש"ך והמשנ"ב. **וודאי שמי שיש לו רק שעה אחת ללימוד ביום אין לו להשתתף בשיעור זה, וצריך לחפש לו שיעור בעניני הלכה שידע את הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשה**.

ואחר שהש"ך פסק כן להלכה, וכן המשנ"ב הביא דבריו, א"כ הרי זו הלכה פסוקה שכך צריך לנהוג, ופוק חזי שרוב רובם של בעלי בתים הם אלו המשתתפים בשיעור "דף היומי".

וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב בפתיחה וזה תורף דבריו. "וזה השולחן אשר לפני ה' שמו נאה לו שולחן ערוך אורח חיים, אשר בו כל ההנהגות והדינים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ובו הלכתא רבתי לשבתא וברכות הנהנין ויתר ההלכות, **ולא כאשר ראיתי כמה מההמון שלומדים בכל יום דף גמרא ואינן יודעים דיני ברכות הנהנין והלכות שבת**, וכמ"ש הש"ך הנ"ל שבכל כיוצא בזה צריכים ללמוד פוסקים" ע"כ.

אלא שהיצה"ר אומר לאדם, שכדאי לו מאוד להשתתף בשיעור "דף היומי", כיון שלאחר שבע שנים מסיימים את כל הש"ס. אבל למעשה גם כאשר מסיימים את כל הש"ס ישנם כאלו שיתביישו לומר שסיימו את הש"ס, כיון שע"פ האמת הם לא יודעים אפילו דף אחד בע"פ, א"כ מה שוה כל הלימוד, על כך נאמר קובץ על יד ירבה והון מהבל ימעט (משלי יג, יא), טוב מעט בכונה מהרבה בלא כונה, **יותר שוה לאדם ללמוד מסכת אחת ולדעת אותה טוב עם ההלכות היוצאות ממנה**, מאשר ללמוד ש"ס שלם ולא לדעת כלום.

וזה נאמר גם על אברכים הלומדים רק פלפול בעלמא ואין לומדים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, שיש להם לקבוע זמן בכולל ללמוד הלכות. שהרי מה התועלת בכך שיודעים ש"ס בע"פ, ואין יודעים דיני ברכות, שבת, נדה, וכדו'. **אפשר לעבור על איסורי תורה חמורים ביותר כאשר לא יודעים את הלכה**.

ידועים דברי רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש (ח"א דף טז) שכל שאינו לומד הלכות שבת על בוריין וחוזר עליהם לפחות פעמיים ושלוש, לא יוכל להמלט מחילול שבת בשוגג הן בדאו' והן בדרבנן.

וידוע הוא שכאשר לא לומדים הלכות שבת אז "חושבים" שיודעים הלכות שבת, ורק כאשר מתחילים ללמוד את ההלכות, רואים עד כמה אינם יודעים, וכמה פעמים נכשלים בחילולי שבת, ואף שהוא בשוגג, מכל מקום חילול שבת הוא. והוא הדין בהלכות נדה, אם לא יודעים את ההלכות כמו שצריך אפשר לעבור על איסורי כרת.

והגרוע מכל, מכיון שאינו יודע שעובר איסור, אינו יודע שצריך לחזור בתשובה, **וכך ממשיך לו אותו אברך שנים על גבי שנים לעבור על איסורי נדה, חילולי שבת, ברכות לבטלה, ואינו מבין מדוע אין סייעתא דשמיא בעבודת ה'**. מאחר ונכשל בכמה וכמה עבירות תמידיות כמובן בשוגג, מימלא הדבר יוצר מחיצה בינו לבין ה' יתברך. ולכן אין סייעתא אין הצלחה בלימוד, אין ברכה במעשה ידיו וכו', וכל זה מחמת שאין לומדים הלכות.

אומר הנביא ישעיה (פרק נח, ב) "ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון". אדם שחפץ לדעת מהו רצון ה', חייב ללמוד הלכות יום יום, ורק ע"י לימוד ההלכות ניכר שחפץ לדעת מהו רצון ה', וכיצד הוא רוצה שנקיים את התורה. שאם אינו יודע כיצד לקיים כל מצוה ומצוה לפי ההלכה אינו יודע כיצד מקיימים את התורה ומצוותיה.

שואל כעניין ומשיב כהלכה

וראה בספר חובות הלבבות בהקדמה (עמ' לו) שנשאל מאחד מן החכמים על שאלה נכרית מעניין דין הגירושין. **והשיב את שואלו, אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידעתו, הידעת כל מה שאתה חייב לדעת מן המצוות, אשר אינך רשאי להתעלם מהן ואין ראוי לך לפשוע בהן, עד שנתפנית לחשוב בשאלות נכריות** (בלתי חשובות) אשר לא תקנה בהן (בידיעתן) מעלה יתירה בתורתך ואמונתך, ולא תתקן בהן מעוות במידות נפשך. והנה אני נשבע כי חמש ושלושים שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצוות תורתי, ואתה יודע רוב טרחי בעיון ורוב הספרים (הרבים שיש לי) אצלי, ולא פניתי לבי למה שפנית לבך לשאול עליו עכ"ל. והאריך להוכיחו ולביישו על זה. מבואר עד כמה צריך האדם להשתדל שרוב עיסקו יהיה בדברים המביאים לידי מעשה ולא בפלפולים בעלמא, וכמ"ש בהקדמה למשנ"ב שאע"פ שהלימוד בסדר קדשים חשוב, מ"מ **עיקר הלימוד** צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה.

הסיפוק שיש מלימוד ההלכות

לא לחינם אדם הלומד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא יש לו הנאה מיוחדת מהלימוד, כיון שרואה פירות מלימודו, ויודע כיצד לקיים את המצוות, בבחינת נוצר תאנה יאכל פריה, שיודע כיצד לקיים כל הלכה, ובמה נחלקו הראשונים והאחרונים, מתי בדיעבד, ומתי לכתחילה, ועוד שיודע לענות כששואלים אותו.

וכשלא יודעים את כל הפרטים שבהלכה, אז מערבבים את הדברים.

מה שחושבים שזה לכתחילה, אין זה נכון, אלא זו חסידות וחומרא, וכך מצוי בהרבה פעמים.

ומה שחושב לאיסור, אין זה איסור כלל אלא היתר, ולכן כשהוא מסתכל על שאר אנשים שעושים כך חושב אותם לעוברי עבירה, בו בזמן שכך הוא הדין, וכיוצ"ב.

ועל כך אומרים חז"ל (עירובין נה.) רבי זירא אמר, שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעיתו מה טוב (משלי טו) אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו. ופרש"י מתי אדם שמח בתלמודו, שיש לו מענה בפיו כששואלים אותו דבר הלכה.

מהו לימוד תורה לשמה

נאמר בפרקי אבות (פ"ו מ"א) רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. וביאר בספר רוח החיים (לר' חיים מוולאז'ין) שעניין הלשמה עיקרה לשם אהבת התורה ליגע ולעמוד על שורשה, אבל אם יחשוב אדם כי לשמה הכונה לדבקות וא"כ לדעתו ולדמיונו יחשוב שיעסוק בשירות ותשבחות ובפרט בספר תהילים מנעים זמירות ישראל, לא כן הוא וכו'. לפי **שעיקר הלימוד** לא לעסוק רק בדבקות, כי אם להשיג ע"י התורה המצוות והדינים, ולידע כל דבר על בוריו כלליה ופרטיה, ולזה צריך ללמוד ביגיעה עצומה להשיג אמיתת כונת התורה לפי השגתו וכו' עכ"ל.

מבואר שלימוד תורה לשמה הוא לימוד ההלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, שע"י לימוד התורה ידע כל מצוה ומצוה, וכל הלכה הלכה כלליה ופרטיה על בוריה, ולזה אפשר להגיע אך ורק ע"י לימוד מעמיק של ההלכות.

ולפי"ז יוצא שרצון הבורא הוא שהאדם יתקרב אליו (דהיינו הדבקות) ע"י לימוד מעמיק של ההלכות, שבכך ידע כיצד לקיים המצוות. שאם היה חפץ הבורא רק בדבקות אליו, היה מספיק לקרוא כל היום תהילים ובכך היה דבק בהקב"ה. בורא עולם נתן לנו את התורה והמצוות כדי שע"י לימוד מעמיק בתורה נתקרב אליו, ולכן צריך ללמוד בעמל וביגיעה להשיג אמיתת כוונת התורה בכל מצוה והלכה.

לכן נאמר במשלי כי מיץ חלב יוציא חמאה, וביאר המהרש"א ברכות (סג:) דכשם שהמובחר שבחלב זה החמאה, כך המובחר שבתורה היא ההוראה, וכתוב במדרש אלף נכנסים לישיבה אחד יוצא להוראה.

השפיץ שבתורה

נמצא שאדם הלומד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא צריך לדעת שהוא עוסק בסוג הלימוד בדרגה הגבוהה ביותר, שהרי המובחר שבתורה זה הוראה ולא פלפול בלבד. וכמובן שבהוראה ישנם דרגות, אבל עצם זה שמגיע להוראה הוא נמצא במחלקה הראשונה אצל בורא עולם. שעל כך אמרו חז"ל (ברכות ח.) אמר רבי חייא ברבי אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה "**בלבד**".

וכן כתב החזו"א בספרו אמונה ובטחון (פ"ג סעי' ט) **שלימוד בעיון בהלכה עד שמגיע להלכה ברורה בכל הסעיפים המסתעפים, הוא לימוד של שנים רבות בשקידה נמרצת**, כי הסתגלות העיון הזה הוא **תכלית ידיעת התורה** שהפליגו חז"ל שא"א לקנותה בדרך עראי במיעוט השתדלות. ואמרו שהתורה נקנית במ"ח קנייניים, וכולם יציאה מגדר הטבע והרגל האישיות להכנס בדרכי השלמות עד שלא תפריעהו טבעו את רב מסירותו ועוצם שקידתו, לכן לא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו.

וכן כתב בספר רוח חיים (פ"ו מ"א) ד"ה "או" שכשהאדם מיגע את עצמו בדבר הלכה בפשטות בודאי השכינה שורה עליו בשעת לימודו ממש, כמאמר חכמינו זכרונם לברכה **אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד**.

סיני ועוקר הרים, סיני עיקר

הגמ' בברכות סד. מביאה שרב יוסף היה נקרא סיני לפי שהיה בקי בברייתות, ורבה בר נחמני היה נקרא עוקר הרים שהיה חריף ומפולפל בתורה. והגיע היום שחכמים נצרכו שאחד מהם יהיה ראש ישיבה, ושלחו לחכמי ארץ ישראל, סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם למנותו ראש ישיבה, וענו להם סיני קודם שהכל צריכים למרי חטיא. ובגמ' בבא בתרא (קמה:) הגמ' מונה כמה סוגים של לומדי תורה, והגמ' ממשילה את בעל הפלפול לאדם עשיר במטבעות כסף, ואת הסיני (בעל השמועות) לעשיר שיש לו הרבה תבואה באוצרותיו, והכל צריכין למרי חטיא.

והסביר הבאר שבע (הוריות יד.) ד"ה "דאמר", כלומר אפי' העשיר במטבעות דהיינו בעל הפלפול צריך לבעל השמועות, אלמא דסיני עדיף, וטעמא דמילתא שכולם צריכין לו ואפי' העשיר במטבעות לבעל החיטים. משום שאיך יעזרו מטבעות הכסף לבעליהם אם

אינו יכול לקנות בהם חיטים. אבל בעל החיטים דהיינו (בעל השמועות) אינו צריך לכולם שגם אם אין לו מטבעות לקנות את שאר בדברים שצריך, מ"מ יכול לחיות עם החיטים לבד. וכתב המהרש"א ב"ב (קמז.) ד"ה "ויו"ט" שהסיני נקרא בעל חיטים לפי שהחיטים מביאים דעת לאדם, כמו ששנינו בברייתא, אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי יהודה אומר חיטה היה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

יגעתי ומצאתי תאמן

אמר רבי יצחק (מגילה דף ו:) אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן, הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא, ופרש"י לאוקמי גירסא, שלא תשתכח ממנו, סייעתא דשמיא, ויש יגע ואינו מוצא. **ופירש** הבית הלוי (פרשת יתרו) שהיגיעה היא רק לידע הפלפול של תורה, אבל לאוקמי גירסא שיהיה יודע ההלכה על בוריה ולא תשתכח ממנו צריך סייעתא דשמיא דלזה צריך שיסכימו מן השמים, וא"כ הרי צריך שיהיה לאדם זכות ע"י מעשים טובים ולימוד לשמה שיסכימו לו. ובכתב סופר ביאר דהחילוק בין "לחידודי" "לאוקמי גירסא" הוא שאם תכלית לימוד האדם היא רק ללמוד ולא כדי לעשות אז צריך לייגע את עצמו, אבל אם הלימוד הוא על מנת לקיים דהיינו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא יש לו סייעתא מן שמיא, וכן בלומד שלא ישכח תלמודו.

ידוע מה שהפליגו חז"ל בגודל מעלת לימוד וברור ההלכה, ובמסכת ברכות (ח.) אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. עד כאן. וממ"ש אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות "ובתי מדרשות" מבואר שגם בתי מדרשות שלומדים והוגים בהם בתורה אינם

מגיעים למעלתם של הלומדים להלכה, והטעם נראה כי הלומד והוגה תורה ואינו ממשיך לברר את ההלכה היוצאת משמועה שלמד, הנה הגם ששכר לימוד תורה בידו מ"מ כשיגיע מעשה לידו אפשר שיכשל כיון שאינו בקי בהלכה, **ועיקר לימוד התורה הוא ללמוד על מנת לעשות, וע"כ גדולה מעלת הלומדים ומבררים ההלכה מהלומדים תורה בלי בירור ההלכה.**

ובמסכת סוטה (בא.) תניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, לומר לך, מה נר אינה מאירה אלא

לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך מה אור מאיר לעולם אף תורה מגינה לעולם וכו'. משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. מזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטים, ואינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם. וכו'. מאי פרשת דרכים וכו'. מר זוטרא אמר זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. ופרש"י, מאי פרשת דרכים, מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים, דהא אבוקה היינו מצוה, עמוד השחר היינו תורה, **אלא פרשת דרכים מאי היא דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא, וה"ק עלה עמוד השחר ניצול מן החיה וכו' זכה לתורה ניצול מיצה"ר ומן החטא. ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך, אם יזכה שיסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חביריו להורות כהלכה וכמשפט. הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכך ניצול מכולם. ע"כ**. מבואר מזה שאף ת"ח שזכה ללמוד תורה המצילתו מן היצה"ר ומלחטוא, מ"מ עדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, והיינו כמש"ל שיכול להכשל מחוסר ידיעת ההלכה, אע"פ שאינו נכשל ע"י יצה"ר. **ורק כשהגיע לפרשת דרכים דהיינו לברור ההלכה לדעת איזה דרך ישכון אור בדין זה או אחר אז ניצול מכולם**.

וכתב רבינו חננאל מסכת עבודה זרה (יז:): אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלקי אמת וללא כהן מורה וללא תורה, מאי ללא תורה, **כל העוסק בתורה בלבד ואינו מתעסק במצות "וגם להוציא הדין לאמיתו וההוראה כתקנה"** כאילו גם תורה אין לו עכ"ל.

פוק חזי מה חושבים במתיבתא דרקיעא על בירור ההלכה, ראה בשו"ת מן השמים (סי' לב) ששאל אם מותר לכתוב בחוה"מ חידוש שנתחדש לחכם בפירוש פסוק או הלכה שאם לא יכתוב עתה אפשר שישכח. וכתב וז"ל: והשיבו (מן השמים) אוהב ה' את שערי ציון מכל משכנות יעקב. אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה. ולא הבנתי התשובה, ובלילה השנית שניתי ושאלתי לפרש לי התשובה או להשיב תשובה אחרת מבוארת, והשיבו כבראשונה. **ופירשו לי, אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה כשמחדשים חידוש בהלכה ומעמידין אותה על בירור", אותן שערים נאהבים לפני המלך הגדול יותר מכל משכנות יעקב המקיימים בהם שאר המצוות. "וכל מי שמחשב מחשבות וסובר סברות בהלכות חמורות ובפסקים החמורים נאהב ונחמד לפני המלך העליון**

וזהו שאמרו (ברכות ו:) **אגרא דשמעתא סברא**. והדברים והמחשבות ההם הם כמרגליות היקרות בעיניו" ואם על אבידת כסף אחת או שוה כסף התירה תורה לעשות מלאכה בחוה"מ, כ"ש שיש להתיר על אבידת המרגליות היקרות ההם לכתבם ולחתמם למען לא יאבדו וכו' עכ"ל. **נמצינו למדים מכ"ז גודל חשיבות לימוד תורה ובירור ההלכה וההוראה למעשה.**

והגאון חזון איש זצ"ל באגרת הבטחון (פרק ג') כ' וז"ל: **תלמיד חכם היינו חכם גדול בהלכה היודע את עומק המו"מ של הלכה ע"פ המקובל בידינו מדור דור ולמד רוב מקומות התלמד**. ואם אינו חכם בזה אף שלומך אגדה וספרי יראה, כל שאינו יודע לישא וליתן בהלכה ברוב המקומות בתלמוד ע"פ הפוסקים אינו בכלל תלמיד חכם עכ"ל.

וכתב הפלא יועץ (ערך "אסופה") וז"ל: כמה טובה עשו לנו בעלי אספות. רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזכו את הרבים, זכות הרבים תלוי בם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמד ספרים הרבה אין קץ ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו. אבל על ידי האספות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו: ובכל דור צריכים האספות כמו שעשה הרמב"ם וה"טור" והרב "בית יוסף" והרב "כנסת הגדולה" ורבים כמוהם שהיו לנו לעינים, ומהם יראו וכן יעשו בכל דור ודור, כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים בדברים הנצרכים מאד, כאמרם (ברכות סד, א) הכל צריכים למרי חטיא. ויעשו אספות כיד ה' הטובה עליהם, מי מקצורי דינים על ארבעה טורים, מי מכללים, מי מהקדמות לדרושים, ומי מתוכחת מוסר וכדומה, כל אשר עושים חסד גדול יחשב, ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה הם מזכים את הרבים וזכות הרבים תלוי בם, ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים, מה הועילו אלו החכמים בתקנתם לשנות לנו את הידוע ומפרסם בספרים, אין זה כי אם ללקט כסף וליטול את השם שהוציאו ספר. שרי להו מרייהו למדברים כן, כי לא צדקו, שודאי הגמור יותר טובים לנו אלו הספרים של אספות מכל חבורי הפלפולים והחריפות, כי מה יתן ומה יוסיף לנו אלו החבורים, רבים הם מתעפרים בעפר אין דורש ואין מבקש, שכל חכם רוצה להיות מבין מדעתו ולישא וליתן בהלכה כפי השגתו, ואם ירצה אדם ללמד כל חבורי הפלפולים והחריפות, יכלו שנותיו ולא ילמד אחד מני אלף מהדברים שצריך ללמד, וכדאמרו בש"ס (ערובין מח, א) אי דיקנא לא גריסנא. מה יתן ומה יוסיף לנו לידע הויכוח שהיה בין שני תלמידי חכמים, שזה אומר בכה וזה אומר

בכה, ואם כדי ללמד דרכי הפלפול והחריפות וחדוד השכל, הלוא יש די לנו בתורתן של ראשונים, זכרונם לברכה, אשר לבם פתוח כפתחו של אולם וחכמתם ניכרת מתוך דבריהם. אבל אלו הספרים של האספות תועלתם מרובה כאמור, ולכן כל תלמיד חכם ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים, ויד כל ממשמשת בהם כל שעה, כי בזמן הזה הקיצור הוא מטבע חריף אהוב ונחמד לכל, ואומרים דרך צחות (רות ב, ד) "ויאמר לקוצרים ה' עמכם " עכ"ל.

לימוד הלכות שבת

בספר יערות לרבי יהונתן אייבשיץ (ח"ב דרוש ה) כתב וז"ל: לכן בני ואחי, הנה ימים באים ימים נוראים, עת לכבס שמלתכם ולטהר בטהרת הקודש, כי בעוד שלושה ימים יביא ה' במשפט על כל דבר נעלם, ואיך נרים ראש, הלא בושנו במעשינו והעיקר תלוי בתשובה, והיינו לא בבכי לבד, רק לעשות גדרים ומשמרת מבלי לחטוא עוד, והוא לפשפש בכל עבירה ולעשות גדר ומשמרת, אשר לזה צריך התעוררות, כי בלי תורה אי אפשר בתשובה, כי תורה היא המעוררת לתשובה, היא המלמדת לאדם דעת. **ולא תורה של פלפול, רק עיקר תורה ללמוד שולחן ערוך לדעת דרכי ה', אוי לנו! מי שאינו בקי בהלכות שבת לדעת פרטיה, איך יוכל להתפאר שקיים מצות שבת**? ואין דרוש שאין אני מזהיר בכם בדבר זה, ובדרוש הקודם בררתי לכם כמה דברים שאדם דש בעקביו בעבירות, מה שנעלמה מאתו הידיעה בחילול שבת.

אוי לי! ווי לי בחילול שבת! כי כולם בני תורה ואין להם להתנצל כי קצרה שכלם ללמוד, כי הם בעלי דיעה תהילה לאל, **ולומדים פשטים ופלפולים מצפצפים כעגור, והלכות שיש בהם חיי נפש מניחין, וימותו בלי חכמה ללמוד אורח חיים ועוברים על כמה מצוות, ואומרים אין פשע וכו'**. וכהנה רבים האיסורים בכל דיני מועד וחול המועד, וברכות ונטילת ידיים וברכת המזון. ובעוונותינו הרבים אין איש שם על לב ללומדם כראוי. והדיינים מעמיקים בחושן משפט כי לחמם הוא, ובאורח חיים נטו מנהלם ועקבותם לא נודע להם, חבל על דלית ליה מבוא לשער אשר לה' צדיקים יבואו בו, והוא אורח חיים עכ"ל.

מבואר שרמז בדבריו שרוב בנ"א אוהבים פלפולים, ומניחין את לימוד ההלכה, ועל ידי כן עוברים כמה וכמה עבירות בדיני ברכות, שבת, נדה, בשר וחלב, שמאחר ואינם לומדים האיך ידעו במה נכשלו.

ההבדל בין אחד שלומד, לשאינו לומד תורה הוא, שהלומד ככל שלומד רואה עד כמה אינו יודע, ועד כמה יש לו להשלים. ואילו אותו שאינו לומד, כיון שאינו לומד חושב

שיודע הכל ואינו שם לב על עבירות שעובר, כיון שאינו יודע מהי עבירה ומהי מצוה, מצוה הוא מפרש עבירה, ועבירה מפרש מצוה.

כל השונה הלכות

נאמר במסכת נידה (דף עג:) תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר (חבקוק ג- ו) הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות. ופרש"י ד"ה "הלכות" משנה ובריייתא הלכה למשה מסיני. וכתב המאירי בסוף נדה ד"ה "כל", כל השונה הלכות ר"ל שאחר ששנה הסוגיא דרך מחקר ומשא ומתן מעלה בידו הראוי לברור דרך פסק, וקובען לעצמו הלכות הלכות, מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שעל ידי כך מתישר בהוראה יפה יפה, ונמצא מזכה את הבריות בהוראותיו ואינו מכשילן כשאר התלמידים שאין נוהגין כן, והביאה דרך רמז מדכתוב הליכות עולם לו, אל תיקרי הליכות אלא הלכות, ר"ל אם הוא שונה הלכות על הדרך שביארנו, עולם לו עכ"ל. וכבר כתב המשנ"ב בהקדמה, אף שלימוד בסדר קדשים חשוב מאוד. מ"מ "**עיקר**" **לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה**. ז"א גם כאשר לומד פלפול בלבד שאין בלימוד זה דבר שמביא לידי מעשה בימינו, מ"מ צריך שעיקר העיסוק יהיה בלימוד המביא לידי מעשה, וכן כתב הדרישה (יו"ד סימן רמו סק"ב).

לפסוק הלכה מתוך השו"ע

ידועים הדברים שאין לפסוק הלכה לא מתוך המשנה, ולא מתוך הגמ' ולא מתוך הראשונים, וגם מתוך השו"ע אין לפסוק הלכה עד שיעיין היטב בב"י ויראה כיצד פסק בדין זה, וכיצד הכריע. שאפשר שיקרא סעיף בשו"ע ויטעה משום שהדין אינו כך כלל, כיון שבב"י ביאר אחרת ממה שהבין.

אומרת הגמ' (סוטה דף כב.) התנאים מבלי עולם, מבלי עולם ס"ד, ופרש"י מה הם גורמין לאחרים? שמורין הלכה מתוך משנתן. תניא נמי הכי א"ר יהושע וכי מבלי עולם הן, והלא מיישבי עולם הן שנאמר הליכות עולם לו, אלא שמורין הלכה מתוך משנתן. ופרש"י שמבלין עולם בהוראת טעות, דכיון דאין יודעים טעמי המשנה, פעמים גורמים שמדמים לה דבר שאינו דומה, ועוד יש הרבה משניות דאמרינן הא מני פלוני היא ויחידאה היא ולית הלכתה כוותיה, ועוד שאין יודעים במחלוקת תנאים ראשונים הלכה כדברי מי, הלכך מורין הוראת טעות.

ואם על תנאים קדושי עליון שידעו הרבה משניות נאמר שהפוסק הלכה מתוך המשנה מבלי לדעת טעמה של משנה נקרא מבלי עולם ומחריבו! כ"ש אנחנו שאין לנו לפסוק הלכה לא ממשנה וגם לא מהשו"ע ללא עיון בראשונים ובב"י מה גדרי ההלכה וטעמה.

וכמו שכתבו האחרונים שכדי לדעת מה דעתו של השו"ע צריך לעיין בב"י ובמקורות הפוסקים ואין לסמוך על מה שכתוב בשו"ע, כמ"ש המהרש"א בחידושי אגדות למס' סוטה (כב.), וכן כתב הגאון בעל הסמ"ע בהקדמתו לחיבור הפרישה בזה"ל: וגם אל חיבור השולחן ערוך שחיברו הגאונים ומהרי"ק ומור"ם שמתי ליבי ודעתי וללמוד מהם דעה ובינה באתי, וראיתי שדעת הגאונים מהרי"ק ומור"ם היתה רצויה, רק שעיני רוב המעיינים בו היא סמויה, כי כונתן היתה שלא יפסקו מתוכן כי אם מי שלמד תחילה דברי בעל הטורים עם פירוש הבית יוסף, וידע מתוכם מקור כל דין וטעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים. וא"כ כדי לדעת בדיוק מהי סברתו של מרן השו"ע, ומה פסק להלכה חייבים ללמוד את הב"י ואח"כ את השו"ע, ורק אז לפסוק להלכה ולמעשה.

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען.